

MY BALKANS

sa
CVEJOM

za
ZORU,
AJLE
i BRANKA

sa CVEJOM

Izdavačko preduzeće Clio
Gospodar Jovanova 63, Beograd

Fondacija Moj Balkan (My Balkans)
Svetozara Markovića 22, Beograd

Za izdavače/
Beka Vučo, Zoran Hamović

Urednica/ Beka Vučo

Uređivački odbor/
Ksenija Radulović,
Aleksandar Milosavljević,
Zoran Hamović

Dizajn/ Dragana Lacmanović

Dokumentacija i arhivski materijal/
Jelena Kovačević Barać, urednica
Ana Ogrizović, saradnica

Lektorka/ Nataša Nikolić

Štampa/ Alta Nova
www.altanova.rs

Tiraž/ 1000

ISBN 978-86-7102-697-0

Knjiga o Branku Cvejiću

VEJOM

MY BALKANS

Beograd/ 2023

Sadržaj

Beka Vučo – *Knjiga* / 11

Srđan Karanović – *Sa Cvejom* / 15

Ksenija Radulović – *Dobri duh Beograda* / 20

NA PUTU KA GLUMI / 26

Goran Marković – *Minsko polje zvano gluma* / 29

Srđan Karanović – *Dramska sekcija u Petoj beogradskoj* / 30

Radmila Stanković – *Svetionik Dadov* / 33

Svetlana Bojković – *Dadov za sva vremena* (intervju Radmila Stanković) / 33

Svetozar Rapajić – *Bilo jednom na Akademiji* / 35

U SVETU TEATRA / 40

Voja Brajović – *Nemoguće je činio mogućim* (intervju Tatjana Nježić) / 43

Aleksandar Milosavljević – *Na planeti zvanj Pozorište* / 45

Tamara Vučković Manojlović i Gorčin Stojanović – *Branko Cvejić* / 49

Aleksandar Milosavljević – *U Mijačevom klanu* / 51

O Cveji glumcu

Aleksandar Milosavljević – *Kroz malo do velikog* / 55

Andrej Nosov – *Ima sveta, nismo loši* / 56

Draško Adžić – *Song za Cveju* / 59

Glumci o Cveji

Mira Banjac, Jelisaveta Seka Sablić, Anita Mančić, Irfan Mensur,

Goran Jevtić, Nada Šargin – *Ariel pozorišta* (intervju Tatjana Nježić) / 63

Boris Isaković – *Istinitost kao princip glume* / 70

Branka Petrić – *Neki duhovni prostori* / 72

Mirjana Karanović – *Bio je moj prijatelj* / 74

Vanja Ejodus – *Savremen u ideji i igri* / 74

Renata Ulmanski – *Zato!* / 75

Radovan Vujović – Šmeker i gospodin / 76
Dragan Mićanović – Borio se za svaku predstavu / 78
Tanja Bošković – Neustrašiv u glumi i pred glumom / 79

Od Ćirilova... do upravnika

Novica Antić – Cveja i Jovan – dve džepne atomske bombe / 81
Jovan Ćirilov – Branko Cvejić – komičan glumac, ozbiljni upravnik / 84

Kuća o Cveji

Tamara Vučković Manojlović – Njegov život bilo je pozorište / 86
Nevena Nikitin – Mali trag velike zahvalnosti / 89
Mile Buturović – Šta sam naučio od Cveje / 90
Ružica Savić – Ružo, Ružo, dođi 'vamo... / 93
Rade Marković – Pisma / 94
Milica Milanović – Moj pozorišni ujak / 95

BORBE NEPRESTANE... / 104

...protiv zabrana

Aleksandar Milosavljević – Zabrane, traume, borbe / 107
Dejan Mijač – Golubnjača ili Niko nije gledao, a svi pričaju / 108
Aleksandar Milosavljević – Na probi Golubnjače / 112
Žarko Laušević – Dve proskribovanje predstave: Golubnjača i Sveti Sava / 114

... za novo pozorište

Gorica Mojović – Kroz vatru i vodu do novog pozorišta / 119
Aleksandar Milosavljević – Kad bude gotovo, tek tada će početi / 120
Marija Crnobori – Iz dnevnika / 122
Mrđan Bajić – Odras na staklenoj fasadi / 126
Branko Cvejić – Na čvrstim temeljima / 128

... za obnovu regionalnog kulturnog prostora

Dino Mustafić – Moj jaran / 132

(ex)YU i DALJE... / 136

Svetozar Cvetković – 120 na sat / 139
Snježana Banović – Radost susreta / 141

Aleksandar Milosavljević – Mi se nismo ni rastajali / 143
Milena Zupančič – Vreme koje je nestalo / 144
Slobodan Unkovski – U vrtlogu strasti / 144
Paolo Mađeli – Čista poezija u svadljivoj i srećnoj porodici / 147
Jeton Neziraj – O Cveji usred jedne istorije zabune oko imena / 149
Urša Raukar – Voleo je kazalište u sebi a ne sebe u kazalištu / 151
Branislav Žaga Mićunović – Cveja. / Iskre. / 152
Ivan Medenica – Branko Cvejić i JDP na svetskoj mapi / 153

ANGAŽMAN KAO SUDBINA / 166

Biljana Srbljanović – Moj Cveja / 169
Radmila Stanković – Kad je užasu skinuta brnjica / 170

NA SNIMANJU / 174

Marijana Terzin Stojčić – Tihi strateg glumačke otmenosti / 177
Stefan Arsenijević – O filmu Jagode u grlu / 180
Branka Otašević – Ne samo Bane / 182
Radoslav Zelenović – Testament jedne generacije / 185
Siniša Pavić – Bio je pravi junak našeg doba (intervju Radmila Stanković) / 186
Maja Medić i Stefan Arsenijević – Grlom u jagode: 40 Godina TV serije – Branko Cvejić / 190
Maja Medić i Stefan Arsenijević – Grlom u jagode: 40 godina TV serije – Zoran Simjanović, Predrag Miki Manojlović, Bogdan Diklić i Aleksandar Berček / 193
Gordana Marić – Voli me, ne voli me / 195
Dobrića Boba Stojnić – Brak / 195
Aleksandar Milosavljević – Na Tašmajdanu / 196

VAN SCENE I KADRA / 208

Vesna Cvejić – Naših pedeset sedam godina / 211
Bojana Cvejić – Čas poezije / 213
Žarko Cvejić – Sa Spajkom / 214
Aleksandra Jovićević – Cvejofilija / 228
Rajko Grlić – Once Upon a Time in Istria / 231
Beka Vučo – Zelena Grocka / 234
Snežana Lukić Pavlović – Divčbarski dani / 236

Ivana i Zoran Radovanović – *Napajao se sa različitih izvora* / **239**
Snežana Lukić Pavlović – *Leta na Vrniku* / **240**
Ljiljana Drinjaković – *Prijatelj par excellence* / **241**
Čedo Prodanović – *Sa njime ste se naprosto osjećali ugodno* / **242**
Aleksandar Milosavljević – *Divčibarski duvan čvarci* / **242**
Vera Makiedo – *Provodadžija* / **243**
Jasna i Rade Kronja – *Tragovi* / **244**
Dimitrije Pošarac – *Sportista* / **245**
Goran Milašinović – *Portret okom prijatelja* / **254**
Vesna i Vlada Kostić – *Čuvar pozorišta* / **255**
Sanja Džeba – *Naša Povlja* / **256**
Zorana Šuvaković – *Diplomirani Kalenićevac* / **257**
Boško Jakšić – *Cveja iz kancelarije* / **259**
Beka Vučo – *Specijalitet večeri, tatar biftek* / **261**

NA JAVNOJ SCENI / 264

Aleksandar Milosavljević – *Skica za biografiju* / **267**
Jelena Kovačević Barać – *Cvejina poenta* / **268**
Tako je govorio Branko Cvejić (priredila Tatjana Nježić) / **269**
Najlepši posao u pozorištu je biti glumac (razgovarao Dragan S.V. Babić) / **272**
U razgovoru sa Brankom Cvejićem (izjave u intervjuima za medije) / **275**
Još jedna nit u istanjenim pozorišnim vezama / **285**
Narode moj! / **286**
O Dejanu Mijaču / **286**
O Taletu / **289**
Šetnja po sećanjima / **291**

Arhivska građa i dokumentacija

Jelena Kovačević Barać – *Pohranjeno za budućnost* / **293**
Teatrografija / **296**
Filmografija / **312**
TV stvaralaštvo / **325**
Ostvarenja u radio-dramskom programu / **332**
Predstave JDP-a za vreme direktorskog mandata Branka Cvejića / **334**
Gostovanja JDP-a za vreme direktorskog mandata Branka Cvejića / **337**
Nagrade / **344**

IN MEMORIAM / 351

Izbor tekstova i izjava objavljenih u medijima

Bojan Munjin – *Igrao je koliko je i do kada mogao* / **351**
Ante Tomić – *Bane Bumbar je ostao pošten i čvrst (odlomak)* / **355**
Bobo Jelčić – *Umetnik, alo, trebao si videti kako su se smejali* / **357**
Marina Milivojević Mađarev – *Diskretni heroj (iza) scene* / **357**
Nada Perišić Popović – *Moj drug iz Pete beogradske* / **360**
Tanja Mandić Rigonat / **360**
Milan Marić / **361**
Vito Taufer / **361**
Ksenija Radulović / **361**

Na sahrani, 1. avgust 2022.

Bojana Cvejić – *Za tatu* / **362**
Žarko Cvejić – *O ocu* / **363**

Na komemoraciji u JDP, 7. oktobar 2022.

Tamara Vučković Manojlović / **364**
Gorčin Stojanović / **364**
Dino Mustafić / **366**
Biljana Srbljanović / **367**
Svetozar Cvetković / **368**
Voja Brajović / **370**
Bogdan Diklić / **371**
Rajko Grlić / **372**

UZ ZAHVALNOST / 373

INDEKS FOTOGRAFIJA / 378

REGISTAR IMENA / 385

I. Branko Cvejić

Beka Vučo

Knjiga

Pred nama je knjiga o Branku Cvejiću. Sačinjena od niza autorskih tekstova, ona nije samo važan dokument o jednom izuzetnom umetniku i njegovim dostignućima u oblasti kulture i umetnosti, u gradu, zemlji i celom regionu bivše Jugoslavije, već i o godinama zajedništva, o druženju, bliskosti, radu, prolasku vremena, pokušajima razdvajanja...

Sećanja nas kroz knjigu vode od vremena kada je Branko Cvejić zakoračio u svet umetnosti, pa sve do poslednjih uloga i proba. Sada, kad on više nije sa nama, ova knjiga ima posebno dubok smisao jer govori o prošlosti, koja se nekada lako i zaboravlja. Govori o našem razumevanju i razmišljanju o vremenu koje smo zajedno proživeli. Podseća sve nas – kolege, prijatelje, drugare, poznanike i, naravno, najbližu porodicu – na ljubav i odanost koju smo uzajamno negovali, na plemenitost duha koja je krasila Cveju i koju nam je tako velikodušno podario. Slika tog dobrog i skromnog čoveka, punog duhovitosti i ironije, ali ne zaobilazi ni njegove izlive temperamenta, kao ni vrlinu praštanja. Prisećamo se događaja, anegdota, čitamo o tome gde smo zajedno bili i putovali, kako smo cenili ukazano poverenje koje smo imali. Sećamo se sa setom i tugom, ali i sa radošću što smo delili trenutak istog vremena, što smo zajedno bili svedoci jednog doba koje je ostavilo duboke rane i tragove u našim životima. Srećni smo što smo ga poznavali. Sa Cvejom smo.

Knjiga je koncipirana u osam poglavlja, koja predstavljaju Cvejićeve važne životne i profesionalne korake (napustio nas je zakoračivši u osmu deceniju), no nije hronološki građena, iako se to nije u potpunosti moglo izbeći. Takav koncept vodio nas je da autore tekstova i sećanja nalazimo ne samo među bliskim saradnicima u oblasti kulture, „drugarima iz pozorišnog i umetničkog sveta”, već i u njegovom privatnom okruženju, pre svega u porodici i među bliskim dugogodišnjim prijateljima. Pokušali smo, koliko je moguće, da knjigu oslobodimo patetike i da u isto vreme unesemo nešto i od samog Cveje – njegov duh i šarm, poneku šalu, ali i odmerenost, eleganciju u izrazu i tonu, dostojanstvo, korektnost i pre svega jedan građanski duh. Kroz mnoštvo autorskih tekstova provejavaju i naznake vremena u kome je Cveja živeo i stvarao – od dana informbirovske Jugoslavije kada je rođen, do građanskog posleratnog Beograda, preko Titove Jugoslavije i zlatnog doba socijalizma, do turbulentnih devedesetih i raspada Jugoslavije, ratova na Balkanu, pada diktatura, kratkih demokratskih uzleta i, najzad, do današnjeg stanja letargije, osećanja nemoći.

Da li bi Cveja voleo da se o njemu piše knjiga? Koliko bi se protivio, ljutio, odbijao? Da li bi priznao da mu se ideja, ipak, dopada? Koliko bi dodavao, oduzimao? Ili bi jednostavno rekao: „Ovo uopšte ne dolazi u obzir, to brišite...”, ili „E, a ovo, to dodajte...” Nažalost, to nikada nećemo znati. Neosporno, nedostaje nam njegov sud, reakcija, odgovori na mnoga pitanja koja smo imali. Sigurni smo da knjiga ima propusta, da je nešto zaboravljeno, da nešto nije dovoljno naglašeno, da neko i nešto nije prisutno, da nečije ime nedostaje, da se neke stvari i ponavljaju. Ništa namerno. Jedan od razloga za nastanak knjige, uz one lične i emotivne, sigurno je poštovanje, stvaranje potpune slike umetnika koji je uvek prisutan. Čist, odgovoran i uspešan. Na sceni i filmu/TV-u, u kuloarima i hodnicima teatarskog rukovođenja, pred publikom,

kod kuće, u javnom životu, uz građansko rasuđivanje, uvek na pravoj strani... I diljem bivše Jugoslavije, kroz borbe i turbulentna vremena..., sve do evropskih vrhova.

To je prisutnost umetnika koji je svoj radni vek nesebično posvetio umetnosti i kulturi, uz sve svoje visoke etičke, estetske i političke vrednosti. Za Cvejićem ostaju dela od krucijalne važnosti i vrednosti za težinu vremena u kojima je delovao, kao i dostignuća koja nisu uvek bila priznata od kulturnih zvaničnika onako kako je to zaslužio. Ova knjiga je korak odavanja posebnog priznanja tom činu nesebične prisutnosti i delovanja u našoj kulturi i umetnosti.

Ono što se neosporno nameće i što je za sve nas koji smo radili na knjizi bila neka svetla tačka jeste činjenica da smo radili puna srca, zdušno, sa neizmernom ljubavlju i dubokim poštovanjem tog našeg savremenika, i da smo, praktično, knjigu „preživljavali” SA Cvejom. Posebna nam je želja da njegovi unuci – Zora, Ajle i Branko – kojima je knjiga i posvećena, kada odrastu, čitajući je, bolje spoznaju ko je bio njihov deda koji ih je neizmerno voleo. Želja nam je takođe da umetnička publika, ona koja ga je poznavala, kao i ona šira do koje ova knjiga stigne, oda priznanje i ne zaboravi čoveka koji je tako mnogo svima nama dao.

I posle njegovog odlaska, mi ostajemo Sa Cvejom.

„Da
nije vetra,
pauci bi nebo
premrežili.”

2. Na snimanju *Grlom u jagode*

Srđan Karanović

Sa Cvejom

Počeli smo da se družimo kao tinejdžeri, krajem pedesetih godina prošlog veka. Drugarima i meni pričao je kako je došao kući sa klizanja na Tašmajdanu i pokušao da u stanu svojih roditelja okači mokre šljičuge na cevi od etažnog grejanja. Njegov otac Žarko, najdublji bas koga sam ikada čuo, opomenuo ga je da se klizaljke suše u kupatilu. Cveja ih je poneo ka kupatilu pevušeći tada popularnu pesmicu „Šu šu litl grl”. Otac, koji je već bio pomalo nagluv, u tom trenutku lupio mu je čušku rekavši: „Ocu da kažeš kuš, balavče jedan?” Toj sceni nalik na slepstik komediju svi smo se smejali, najviše sam Cveja.

Jednom je došao po mene da idemo u bioskop i, dok sam obuvao cipele, otišao je u kuhinju gde je moja majka kuvala ručak. Prema njenim rečima, odmah je prišao šporetu, podigao poklopac i prstima uzeo komadić jela koje se krčkalo. Probao ga je kao nepozvani degustator i rekao: „Tetka Višnja, mogli ste da umutite još jedno jaje”. Mama se zgranula. Kako jedan klinac može njoj, iskusnoj domaćici, da se meša u posao! Moja majka ga je volela kao sina i on joj pomagao kad god ja nisam mogao, do kraja njenog života. Dok sam radio u Bostonu, on joj je s Kalenićeve pijace čak donosio prasetinu iz pečenjare. Grdio sam ga kad sam čuo za to i podsećao ga na njenu gojaznost, godine i muke s krvnim pritiskom. On se samo smejujlo: „Pusti ženu kad voli. Bar malo. Tražila je i repić ako je reš”.

Na letovanjima s Domom pionira na Jakljanu blizu Dubrovnika, posle našeg klinačkog rada na predstavama *Hamlet* i *Čarlijeva tetka*, kad smo prerasli pionirski uzrast, upravnik Doma i letovališta drug Gaja prekomandovao je nas nekoliko u instruktore. Cveju nije hteo jer je bio godinu dana mlađi. Instruktori su navodno imali zaduženja, ali i privilegije. Jedini su smeli da veslaju u dva jadrnjakava čamca po malom zalivu i okolo vozikaju najmlađe pionire. Cveja je morao sa ostalima da stoji u stroju, dok smo mi instruktori stajali sa strane kao nekakvi narednici ili vodnici. Jednom su se pojavila dva radnika iz Pirota da nam očiste i isprazne septičke jame. Gaja je odredio Cveju da ih čamcem izveze do ivice zaliva, gde su prosipali u more fekalije iz đubretarskih kanti. Cveja se ljutito usprotivio tvrdeći da nije instruktor i da njemu nije dozvoljeno da upravlja čamcima. Ta nemala rasprava završila se kada mu je Gaja rekao: „Drugo su, Cvejiću, deca, a drugo govna”. Cveja je morao da izvrši zadatak, uz surovi podsmeh celog letovališta. Podneo je to ljutito i hrabro. Stisnuo je zube i krenuo. Kasnije nam je pričao da mu nije najteže palo to što su se kante malo prelivale, već što su Piroćanci bili u paničnom strahu da će se čamac prevrnuti, a oni udaviti. Nisu znali da plivaju. Kasnije smo i mi instruktori morali da veslamo svoje ture sa Piroćancima. Deci iz letovališta više nismo bili zanimljivi i nama se nisu smejali. Posle je Cveja „unapređen” u instruktora.

Nastavili smo druženje i u Petoj beogradskoj gimnaziji. On je sve češće odlazio u amatersko pozorište Dadov i počeo da igra prve uloge. Ja sam se priključio Kino klubu Beograd. Često smo se sretali i s divljenjem saopštavali jedan drugom prva ozbiljna pozorišna i filmska saznanja. Odlazili smo zajedno u bioskope i pozorišta. Već je tada znao, ili bar slutio, da on nije glumac za sve uloge. Zbog toga je najviše uživao u filmovima u kojima su igrali puniji glumci, kao što su Čarls Lajton, Zero Mostel, Piter Justinov, Rod Stajger, Orson Vels u starijim godinama i drugi. Verovatno je još tada slutio ili i znao da neće moći da igra Romea, kneza Miškina ili Lorencaća, ali da će za njega biti posla ako se usudi da krene tim putem.

Mi, učenici Pete beogradske i Pete zagrebačke gimnazije krenuli smo na marš tragom Sedme neprijateljske ofanzive. Kad smo polazili iz Drvara, Cveja i ja smo dobili jednu čaturicu vode za nas dvojicu. Pošto sam ranije bio na maršu tragom Pete neprijateljske ofanzive, kao navodno iskusan planinar savetovao sam Cveji: „Nemoj da piješ vodu kad ti se pije. Ni prvi, ni drugi, pij tek treći put”. Uspon je bio dugačak i strm. Svi smo se teško peli s rančevima na leđima, znojili se, stenjali. Kad smo konačno stigli na vrh i stali da se odmorimo, Cveja je zgrabio zajedničku čaturu i zadihano najozbiljnije izustio: „Pije mi se prvi put, pije mi se drugi put, pije mi se treći put” i ispio čaturu do dna. Ostao sam žedan i ljut do prvog izvora. On se kasnije pravdao: „Šta sam mogao? Bio sam žedan”.

Iste školske godine primljeni smo na akademije. On u Beogradu na odsek glume, ja u Pragu na odsek filmske režije. Bio je opčinjen raznim tajnama zanata koje je morao da savlada. Od vežbi dikcije do muke sa premetom strance. Tada je naučio i da dubi na glavi. Kad smo se sretali u Beogradu ili Pragu gnjavio sam ga svojim saznanjima o mikroglumi, o glumcima i naturščicima u filmovima Ermana Olmija, Miloša Formana, Fransoa Trifoa, Roberta Bresona, kod kojih se ne vidi da glume. Zajedno smo se divili navodnom češkom naturščiku Vladimiru Puholtu, za koga se ispostavilo da je školovani glumac, podjednako briljantan u pozorišnim ulogama kao i u filmovima *Crni Petar* i *Ljubav jedne plavuše*. Ta laka gluma bez glume obojicu nas je oduševljavala.

Prvi put nas je posetio u Pragu sa grupom studenata sa naše akademije za pozorište, film, radio i televiziju, koja je kasnije dobila ime Fakultet dramskih umetnosti. Posetili su svoje kolege na DAMU (Pražka pozorišna akademija), gledali predstave, prvi put probali tatar biftek, koji se nudio i u ekspres restoranima. Zatim su kolektivno krenuli za Beč. Cveja mi je kasnije pričao da je u večernjem vozu bila velika gužva i da nikako nije mogao da nađe mesto da privilegije. Primetio je da je susedni vagon potpuno prazan. U njemu se ispružio i zaspao. Kad se probudio, shvatio je da se nalazi u vagonu ostavljenom na sporednom koloseku male železničke stanice. Ubrzo su vagon opkolili železničari i naoružani vojnici. Stražarno su ga sproveli do stanične zgrade pored mnogih ograda od bodljikave žice. Cveja, bez kaputa i pasoša, bukvalno se našao na granici „gvozdene zavese”. Strepeo je da će ga možda uhapsiti kao begunca koji želi ilegalno da pređe sa Istoka na Zapad. Sledili su telefonski razgovori, telegrami, radili su teleprinteri. Cveju su zatim strpali u lokomotivu, kojom se, verovatno takođe pod stražom, posle kraće vožnje našao na stanici graničnog prelaza. Tamo ga je sačekao, s pravom ljut, njegov profesor i vođa puta Minja Dedić i, ponovo u pratnji vojnika, odveo do voza koji ga je sve vreme čekao. Drugovi su ga pozdravili aplauzom. Voz je konačno krenuo ka Beču.

Pre mene je postao profesionalac kad je primljen u Jugoslovensko dramsko pozorište sa svojim mladim kolegama, kasnije poznatim kao Bojanove bebe. Bio je oduševljen poznanstvima sa bardovima Jugoslovenskog dramskog, sa kojima je igrao na sceni i često sedeo u pozorišnom bifeu. Radosno je prepričavao anegdote s Milivojem Živanovićem, Viktorom Starčićem, Mirom Stupicom, Milanom Ajvazom, Karlom Bulićem i drugima. Dobio je i zapaženu ulogu u filmu *Višnja* na Tašmajdanu. Kupio je i prvi automobil, kojim nas je velikodušno vozikao okolo, kad treba i kad ne treba. Bio je odličan vozač, mada je celog života plaćao kazne za pogrešna parkiranja. Sarađivali smo i na nekim od mojih prvih dokumentarnih emisija na Televiziji Beograd. Uspeo je da upiše i čak položi kurs u Kino klubu Beograd. Kasnije mi je zdušno pomagao, zvanično kao asistent, na prvim igranim filmovima *Društvena igra* (1972) i *Miris poljskog cveća* (1977).

Uspešno me je nagovarao da uporno pokušavamo da nas uveče, kao neafirmisane klince, puštaju u Klub književnika, kod Ive i Bude. Govorio je: „Tamo su svi”.

Danas mi se čini da nije bilo Cveje i našeg druženja, ne bi bilo ni serije *Grlom u jagode* (1976), ni Baneta Bumbara, ni filma *Jagode u grlu* (1985). Serija, film i uloga bili su mu tačno po meri, mada sam ja, uz pomoć Rajka Grlića, imao i drugih namera. Cveja je od početka znao da seriju pišemo za njega. Uživao je, mazio i pazio Rajka i mene dok smo je, s prekidima, pisali gotovo godinu dana. Nove zamisli delili smo s njim dok smo od njih pravili pojedine scene ili pleli priče i sudbine. Uživao je. Predlagao nove ideje. Na moj predlog listao je stare *Politike* i sakupljao podatke šta se koje godine dogodilo. Kao retko kad u istoriji mog posla, koliko ja znam, glavni glumac spremio je i shvatio ulogu i pre kraja pisanja scenarija. Malo smo radili na ulozi tokom samog snimanja. Pažljivo je slušao moja uputstva, ali ne uvek i objašnjenja. Govorio je: „Pusti me, znam kako ću”. I najčešće je bio u pravu.

Koliko god je bio svestan da nije glumac za sve uloge, ne sećam se da je ikad zavelo kolegama ili ih nepotrebno kritikovao. Kad sam pravio ogromnu podelu od 186 uloga za celu seriju *Grlom u jagode*, Cveja mi je velikodušno preporučio da razmislim o glumcima koje nisam dovoljno poznao. To su bili, između ostalih: Aleksandar Berček, Rahela Ferari, Đurđija Cvetić, Josif Tatić, Cvijeta Mesić, Dragan Zarić, Miodrag Radovanović. Tada su probna snimanja još bila retka i skupa. Sretao sam se s tim glumcima, razgovarao, gledao ih u predstavama i na kraju sam prihvatio sve Cvejine „kandidate”. Bez njihovog doprinosa serija bi sigurno drugačije izgledala.

Pripreme za seriju bile su duge i komplikovane. Na Cveju nisam obraćao dovoljno pažnje. Pred sam početak snimanja primetio sam da je u međuvremenu drastično oslabio. Šta da radim? Bane Bumar je trebalo da bude pomalo „trapavi buca”. On se pravdao da je ipak glavni lik i da mora da se dopadne raznim devojkama s kojima se zabavlja u raznim epizodama. Bio sam ljut. Morao sam da se snalazim s tesnim kostimima i da se pouzdam u njegove postojeće obraščiće. Nikad ni pre ni posle rada na ovoj seriji nije bio mršaviji i tada je, daleko od snimanja, bio pravi Bane Bumar. Dok mu je zdravlje to dozvoljavalo.

U to vreme je, koliko se sećam, ostvario značajne uloge u predstavama *Dundo Maroje* (Petrunjela!), *Vasa Železnova*, u filmu *Slučaj Harms*. Kasnije u predstavama *Pučina*, *Golubnjača* i *Mrešćenje šarana*. I dalje je čitao moja scenarija za filmove o kojima sam maštao, i dalje sam ja odlazio na probe predstava u kojima je igrao. Bili smo, kao prijatelji, jedan drugom „rame za plakanje” i te kako razmenjivali ideje i predloge.

Bio sam pomalo ljubomoran što ga je pozorište sve više interesovalo i što je sve ređe odlazio u bioskop. Pomalo uvređen, prebacio sam mu da su za njega i njegove kolege uloge na filmu i televiziji samo prilika za bolju zaradu i sticanje popularnosti. Pogledao me je, osmehnuo se i samo slegnuo ramenima. Možda je dodao: „Jebiga”.

Kasnije se, kao zamenik Jovana Ćirilova, i još kasnije, kada je postao upravnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta, još više posvetio svojoj matičnoj kući, ali se privremeno odrekao glume u njoj. Pošteno i velikodušno.

Igrom sudbine preko 40 godina stanovali smo u istom soliteru. Često bih ga ujutro sretao u liftu. Bio je gotovo uvek u odelu, bez kravate, s tankim šalom, sveže obrijan i s blagim mirisom „after šejva”. Ličio je na pravog, ozbiljnog upravnika.

Za film *Jagode u grlu* nije držao dijetu. Dozvolio sam mu jedino da ležerno oko vrata nosi šal koji mu je prikrijavao trbuh. Poslednjih godina nekad i sam nosim šal iz sličnih razloga.

Posle raspada Jugoslavije putovao je po regionu i svetu, uspešno odvodio predstave JDP-a na gostovanja. Dovodio je reditelje iz raznih republičkih centara, danas nezavisnih regionalnih država, da u njegovom matičnom pozorištu i dalje opravdavaju ime pozorišta i osnovni koncept. Obojica smo znali da se Jugoslavija ne može nikad vratiti, ali smo se, svako na svoj način, trudili da sačuvamo bar jugoslovenski kulturni prostor koji smo toliko voleli. Srećom, u tome nismo bili sami.

Na proslavama Božića, Uskrsa, slave Đurđić i njegovog rođendana bio sam često prisutan u domu Cvejića, ljubazno gošćen od njegove Vesne i dece Bojane i Žarka. Kao prijatelj i kum. On se silno radovao tim praznicima sa puno gostiju i u njima iskreno uživao. Kad ne bih bio prisutan na nekoj od tih proslava, javio bih se ujutru, makar bio i daleko, i rekao „Srećan praznik”. On bi mi odgovorio sa „Hristos se rodi” ili „Hristos uskrese”, zavisno od praznika. Onda bih i ja rekao „Vaisitnu se rodi” ili „Vaistinu uskrese”. Jednom sam ga u šali pitao zašto on meni nikad ne čestita moje praznike, na primer 1. maj? Nije mi odgovorio i nikada mi nije čestitao 1. maj. Samo rođendane i Nove godine.

Voleo je povremeno da kuva. Bio je ponosan na svoj tatar biftek, kojim je častio svoje goste. Kad bih u restoranu slučajno poručio tatar biftek, on bi se malkice nadurio: „Šta će ti? To jedeš kod mene”.

Kada je kao upravnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta bio prinuđen da se penzionise, svom strašću posvetio se glumi. Mislim da je s godinama bio sve bolji i studiozniji glumac. Naročito kad mu je bilo stalo do neke uloge. Uživao je u novim predstavama i napornim gostovanjima po zemlji i regionu, u snimanjima raznih televizijskih serija. Pomagao je mnogim prijateljima i poznanicima, i kad je trebalo i kad nije. Možda najviše meni.

Sve češće smo se jedino vidali u kafiću pored naše zgrade. On bi poveo u šetnju svoje kućence Kiću i svratio da sa mnom popuši cigaretu, iako zvanično nije pušio već nekoliko godina. Od tada je postao nekako nervozniji, rastrzaniji. U kafiću bi se malo opustio. Pričali smo o predstavama i filmovima koje su već radili drugi. Ukusi su nam se poklapali. Često je stizao i na Kalenićevu pijacu, odakle mi je donosio i somborski sir koji je kupovao i svojoj porodici. Bio je ponosan što ga svi prodavci prepoznaju kao Bana Bumbara i pitaju šta će se desiti u sledećoj epizodi nove serije u kojoj je tog trenutka igrao. Često su nam prilazila deca, a često i odrasli, želeći da sa njim naprave selfi. Uvek je pristajao.

U jednom trenutku Jugoslovenska kinoteka nameravala je da restaurira i digitalizuje film *Jagode u grlu* i da ga svečano prikaže u svojoj Sali „Makavejev”. Međutim, nikako nisu mogli da pronađu negativ. Ispričao sam to Cveji. On se oduševio idejom: „Pozvaću celu familiju, prijatelje i kolege, sve, sve, sve i reći: Evo, ovako ja glumim!” Nažalost, Jugoslovenska kinoteka nije uspela da pronađe negativ ili nije uspela da se s novim vlasnikom filma dogovori o restauraciji.

3. Pred snimanje filma *Jagode u grlu*

4. Na proslavi 40 godina od emitovanja TV serije *Grlom u jagode*

Prihvatao je najrazličitije male uloge, činilo mi se, ispod svog renomea. Želeo je valjda da njegova porodica, uvećana s troje divnih unučadi, živi što pristojnije i komotnije. Međutim, još u vremenu socijalizma, vrlo brzo posle prvih emitovanja serije *Grlom u jagode*, razne „organizacije udruženog rada” slavile su svoje jubileje. Tražile su od Cveje da na kraju proslave, kao na krajevima epizoda serije *Grlom u jagode*, za izuzetno dobar honorar nabroji događaje iz te i te godine i da kaže da je ta i ta „organizacija udruženog rada” postigla te i te uspehe. Za pet minuta čitanja novog teksta na pozornici ponuđeni honorar bi nekad bio veći od mesečne plate! Sve uz postojeću muziku iz serije *Grlom u jagode* Zorana Simjanovića Simketa. Kasnije, u vreme liberalnog kapitalizma u kojem smo se našli, takve ponude su bile sve češće, a ponuđeni honorari sve izdašniji. Koliko znam, Cveja i Simke te „tezge” nikada nisu prihvatili. Postoji nešto što nije na prodaju...

„Tog leta 2022. godine, u vreme invazije Rusije na Ukrajinu i tinjajuće korone, Bane Bumbar i moj drug Cveja otišli su poslednji put preko savskog mosta u stvarnu daljinu”. Nema više natpisa „Nastaviće se” koji je postojao na kraju svake epizode. Ostao je samo natpis na završetku serije: „Kraj”. Da li je?

Ponekad kada mi zazvoni telefon pomislim: „Cveja”. Kada, sedeći u kaficu, u daljini ugledam nekog sedog, pomalo pogrbljenog gospodina koji šeta belo kućence, opet pomislim: „Cveja”...

Ksenija Radulović

Branko Cvejić i duh Beograda

Kada bi trebalo odgovoriti na pitanje šta je „duh Beograda”, sasvim precizan i tačan odgovor bio bi – to je ono što je u sebi nosio Branko Cvejić Cveja. Ili, da preformulišemo pitanje: kada bi nekome iz druge dimenzije, ko za njega uopšte nije znao, trebalo objasniti ko je bio Cveja, dovoljno bi bilo reći da je bio autentični izraz duha ovog grada, da je sublimirao u sebi najbolje što je ovaj grad ikada imao. Ali šta je uopšte duh ovog grada?

Možda građanstvo iz kojeg je Cvejić poticao? Ali koje i kakvo građanstvo? Nije li taj sloj bio heterogen po različitim osobenostima koje su se ticale porekla, geografije, rodoslova, ekonomskog i društvenog statusa? Ili, recimo, srednja klasa formirana tokom perioda jugoslovenskog socijalizma? Zar nije serija *Grlom u jagode*, u kojoj je Cvejić igrao Baneta Bumbara, precizan odgovor tom hipotetičnom čoveku koji dolazi iz druge dimenzije i pita nas kako je izgledao Beograd u to vreme? („Pogledaj *Grlom u jagode*, lakše je nego da ti objašnjavamo”). Ili bi istog znatiželjnika ipak trebalo uputiti na film *Majstori, majstori*, u kojem Cveja takođe igra? („Evo, to je prava slika socijalizma”, a u tom poretku, uzgred, Cvejić je proveo ne samo formativni nego i najveći deo života.) Možda je, opet, dobar primer drugi klasik Gorana Markovića, *Nacionalna klasa*, film koji objedinjuje preciznu vivisekciju jugoslovenskog društva i duh glavnog grada? Stvarno, zar nije i Floyd u tumačenju Dragana Nikolića izraz nečeg „vrlo beogradskog”? Taj fikcionalni lik, po društvenom i profesionalnom statusu toliko različit od Cveje: dete radničke klase, sin kasapina i domaćice koja se oduševljava pomoćnom kućicom u raskošnom dvorištu vile na Senjaku (neponovljiva Olivera Markovića: „Pa ja nisam znala da ovako nešto postoji”), što ga, opet, nije sprečilo da postane gradski šmeker.

Ima nečeg izrazito beogradskog u tome da i Floyd i Branko Cvejić, sin čuvenog basa Beogradske opere, postanu, svaki na svoj način, simboli Beograda, autentični izraz duha tog grada – ili bar onog što je od njega u aktuelnom vremenu preostalo. Može biti da je taj izraz rezultat vremensko-prostornog apsorbovanja, ukrštanja i filtriranja uticaja sa različitih strana i iz raznih epoha: svojevrsne „sinergije” građanske elite u svim njenim vidovima, onih koji su dolazili u Beograd i sa sobom donosili mirise rodnog kraja, pa, najzad, i onog višedecenijskog perioda socijalizma koji je, uz sve svoje kontroverze, omogućio da i Floyd postane „strašan baja”.

A Branko Cvejić, u toj „istorijskoj mašini za preradu uticaja”, pokupio je najbolje od svega sa čim je imao dodira. Građanski vaspitan i opredeljen, jugoslovenski orijentisan, beogradski duhovit, radoznao i vredan, nikad „uštogljen” i dosadan. U razgovorima nije isticao svoje poreklo, niti profesionalna postignuća supruge i dece. Sasvim različit od onih potomaka građanstva koji su neumorno fokusirani na poslovični narativ o precima, taksativni popis dedinih (nacionalizovanih) nekretnina, restituciju i višegeneracijsku univerzitetsku karijeru kao neki *trade mark* porodice. Neko će reći da je baš Cvejić, takav kakav je bio, zapravo autentični izraz našeg građanstva, kao što su to u njegovoj generaciji, verovatno, i one devojke iz *boljih kuća* koje nisu tražile dobru priliku za udaju, nego su postajale „ortakinje” i „lafice” u društvu (neke od njih namerno su išle na „muške”, tehničke fakultete), jednako upečatljive ličnosti kao i njihov pomenuti ispisanik.

Ali moguće je da ni Cvejići nisu najtipičnija građanska porodica, okrenuta, istorijski posmatrano, klasičnim profesijama ovog društvenog sloja: nisu odlazili u advokate, inženjere, lekare, fabrikante, političare, ili bar ne isključivo u takve oblasti, nego uglavnom u umetnost (ili bar i u umetnost) – pre svega muziku. Čak i dvostrukost Cvejine profesionalne prakse – glumac i producent – ima porodičnu tradiciju. Deda po ocu, koji se takođe zvao Branko Cvejić, bio je sveštenik i gimnazijski profesor: pored veronauke, predavao je latinski, starogrčki i – matematiku; prota Branko, rođen u mestu Čalma u Sremu, bio je posvećen i muzici: proučavao je i beležio karlovačko crkveno pojanje i bio horski dirigent (a Cvejići su u to vreme u kući imali harmonijum). Otac Žarko Cvejić, rođen u Banoštoru u Sremu, bio je prvak i glasoviti „tamni bas” Opere Narodnog pozorišta u Beogradu, a diplomirao je Srpski jezik i književnost. U istoriju naše opere 1935. upisana je kao „zlatna godina”, jer tada je u Beogradu gostovao Fjodor Šaljapin: pevao je naslovnu ulogu u *Don Kihotu*, dok je Žarko Cvejić bio Sančo Pansa, a istom prilikom zajedno su nastupili i u *Boristu Godunovu* (Cvejić u ulozi Pimena). Nakon odlaska, Šaljapin je znatno mlađem beogradskom kolegi ponudio da s *Don Kihotom* zajedno krenu na turneju po svetu, ali je Žarko Cvejić odlučio da svoj život veže za Beograd. Neka o njemu bude zabeleženo i da je tokom pedeset godina uspešne operne karijere predstavu otkazao samo jednom, a da je 1938. u Kraljevini Jugoslaviji bio pionir novog medija – televizije. Tada je firma „Filips” promovisala „novi uređaj” na Jesenjem sajmu u Beogradu, a prve ličnosti „iz kabine” koje su posetio mogli da vide bile su Žarko Cvejić i glumica Blaženka Katalinić. Stric Bogdan Cvejić bio je horski dirigent, a pored visokog muzičkog obrazovanja završio je i Pravni fakultet. Žarko i Bogdan imali su braću od strica Branka i Dušana. Branko Cvejić bio je profesor muzike i direktor muzičke škole, a njegova ćerka Branka Cvejić Mezei je flautistkinja i nekadašnja direktorka Beogradske filharmonije. Dušan Cvejić je takođe bio operni pevač, a po profesionalnom opredeljenju lekar – otorinolaringolog i utemeljitelj srpske fonijatrije, grane medicine koja se bavi problematikom glasa i govora. Porodičnu sliku upotpunjuje i operna primadona Biserka Cvejić, supruga Dušana Cvejića, a Cvejina strina. Razume se da ovaj familijarni kroki ne bi bio potpun bez Cvejine supruge Vesne Cvejić, profesorke biohemije na Medicinskom fakultetu, čija je okrenutost umetnosti tolika da se može reći da

osim one zvanične, profesionalne, ima i jednu neformalnu, paralelnu orijentaciju, onu umetničku. Najzad, i deca Vesne i Branka Cvejića, Bojana i Žarko, nastavila su, kao muzikolozi, porodičnu muzičku tradiciju. Bojana je u toj oblasti diplomirala i magistrirala u Beogradu, a doktorirala filozofiju na Univerzitetu Kingston u Londonu, dok je Žarko, kao stipendista, diplomirao na Oksfordu, a doktorirao na Univerzitetu Kornel u Americi. Oboje su univerzitetski profesori, a vremenom su proširivali polja svojih profesionalnih interesovanja.

Majka Zagorka, rođena Živković, bila je ćerka uspešnog vinarskog trgovca Dragomira Živkovića, koji je zajedno sa svojim bratom podigao veliku kuću sa salonskim stanovima na Bulevaru kralja Aleksandra – onima koji su tokom života druge Jugoslavije dolazili u Beograd poznatom kao Bulevar revolucije – u čijoj su neposrednoj blizini Tašmajdan, Crkva Svetog Marka i drugi poznati beogradski toposi. U pozadini kuće braće Živković, preko puta „Madere”, bio je vinarski i rakijski podrum do kojeg su vodile šine za prevoz robe, a koji je stradao u bombardovanju tokom Drugog svetskog rata. U prvom braku, sa profesorom Simićem, kasnije penzionisanim na Veterinarskom fakultetu, Zagorka je dobila sina Milorada Miću Simića, advokata koji je nakon studija prava u Nemačkoj stekao titulu doktora. Taj brak, obeležen dominacijom patrijarhalnog modela, okončan je njenom odlukom o razvodu – koja nije bila tipična za žene njene generacije, pa i staleža. U drugom braku sa operским pevačem Žarkom Cvejićem u pozno leto 1946. rodila je Branka – u privatnoj praksi doktora Siniše Tasovca u Krunskoj ulici (naime, posleratna nacionalizacija imovine bila je dug proces, izvođen u talasima). Bila je odlična domaćica, neumorna svetska putnica, imala svoj „serkl” za kartanje – što nije bilo strano ženskim potomcima beogradskog građanstva, dobila je aplauz kada je kao već vremešna gospođa sa šeširićem preplivala jedan jadranski zaton. Ipak, snaha Vesna Cvejić posebno ističe njenu požrtvovanost kao svekrve i bake, verujući da bez njene, a delom i pomoći svoje majke, ne bi mogla da ostvari naučnu karijeru (u ono vreme, dodajmo, u kojem se titula doktora nauka sticala ozbiljnim i požrtvovanim radom).

Branko Cvejić je prva generacija Cvejića rođena u Beogradu, neposredno posle onog rata. I odmah ga je osvojio, a ubrzo postao i njegov simbol. Mirisom pozorišnog lepka, kako je sâm govorio, zarazio se još kao dečak u Narodnom pozorištu, gde je nastupao njegov otac. Kao dobri duh ovog grada, u sebi je sažimao sve najbolje od porodičnog, građanskog porekla, od formativnih godina provedenih u socijalističkom društvu (koje se postepeno otvaralo ka svetu), od jugoslovenskog kulturnog prostora, od onog plemenitog beogradskog mangupluka, Pete beogradske, Fakulteta dramskih umetnosti, generacije Bojanovih beba, ali i prethodnika i naslednika, od Jugoslovenskog dramskog, ali i drugih predela i kultura, od putovanja i kafana, razgovora sa ljudima koje je birao ne po „simboličkom kapitalu” koji njihova imena, profesije ili društveni statusi nose, nego po tome koliko mu je prijalo njihovo društvo, u širokom rasponu od konobara ili pijaćnih prodavaca do intelektualaca, akademika. A pored nepreglednog broja drugih primera, u taj *duh vremena*, u sliku Beograda Cvejine mladosti uklapa se i okupljanje njegovog društva oko filozofa i estetičara Danka Grlića, golootočkog zatvorenika, jednog od pokretača Korčulanske letnje škole, „praksisovca” (i oca Rajka Grlića), koji je jednom mesečno dolazio iz Zagreba i držao predavanja u Klubu prosvetne zajednice.

Kao što je bio diskretan u pogledu porekla, Cveja je sebe minimizirao kao glumca: „Ma nisam ja neki glumac, ja sam tu da uskočim ako neko ne može ili da 'popunim' neku manju ulogu, da se ne uvrede ovi veći ako im se to ponudi”. A ova sredina, *baš k'o ova sredina* – tačno tako ga je glumački i tretirala: u zemlji u kojoj nije lako prebrojati koliko uopšte raznoraznih nagrada ima, nije, s izuzetkom dve-tri „epizodne” u ranoj fazi, dobio praktično nijednu nagradu za glumu. Isto je bilo i s famoznom nacional-

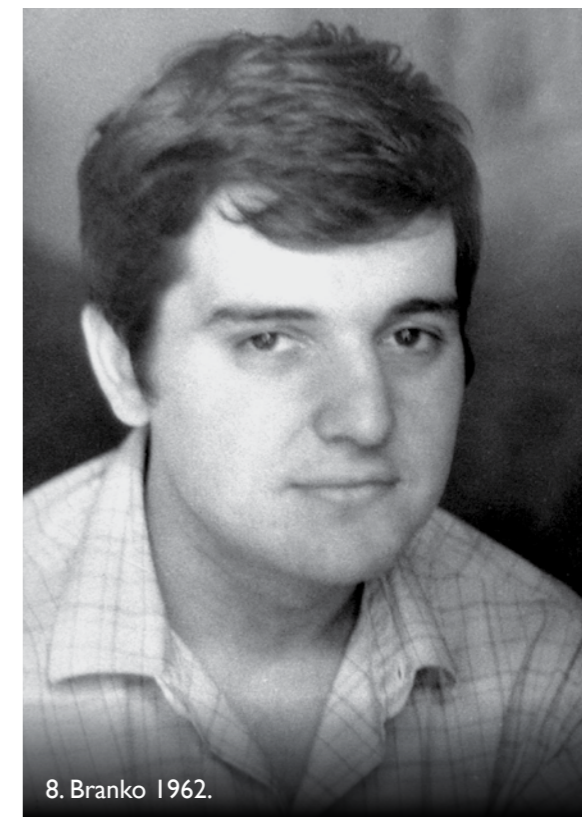
5. Sa majkom i ocem

6. Branko 1947.

7. Branko 1953.

8. Branko 1962.

nom penzijom (koja se zvanično nekako drugačije zove), pravim pokazateljem da u ovoj žalosnoj sredini nijedna inicijativa ne može da opstane dostojanstveno i iole pravedno. Nije se bunio, nije od sebe pravio žrtvu u javnom prostoru. (Kad malo razmislimo, ispada da bi se jedna paralelna istorija Srbije mogla ispisati od čitave sume pojedinačnih slučajeva raznih neprepoznavanja i marginalizovanja ličnosti značajnih u određenim epohama i oblastima.)

Isto tako ponašao se i kao društveno biće. U moru onih koji ističu kako se ne bave politikom (i još dodaju da je to zato što su umetnici, pa ih takav status valjda oslobađa bilo kakve svesti o zajednici), Cveja je uvek bio jasno građanski i politički opredeljen, uvek na pravoj strani, ali nikad zbog toga u središtu pažnje javnosti. Umesto promovisanja i osvajanja prostora za sebe, umesto svih tih *self-marketinga* i ostalih „vidljivosti” koje prilično pouzdano svedoče da živimo „u vremenima sasvim očajnim”, preuzimao je na sebe ulogu onog koji spasava predstavu, pronalazi sponzore usred najgore krize, potura leđa za pozorište, rukovodi gradilištem, rešava svakodnevne probleme, odigra na sceni ono što drugi neće ili ne mogu (jer, uvek u svemu i svuda ima onaj jedan koji mora kad drugi neće ili ne mogu). Uzgred budi rečeno, sve to je uspevao, važio za čoveka koji ume da se izbori za svoje pozorište i koji je deo, navodno, moćnog teatarskog klana (tako je rekla čaršija, a čaršija nam je sudbina i tu nema pomoći), a život je s porodicom proveo u stanu prosečne veličine na četrnaestom spratu solitera na Vračaru. Srbi bi poslovično rekli: „Eto, nije se snašao” – u Srbiji se, naime, pojam snalažljivosti tradicionalno koristi kao sinonim za razne marifetluke i plivanje u mutnim vodama. To što je radio za pozorište i opšte dobro, a ne samo gledao svoja posla i kako da se lično „snađe”, i to je izraz nečeg autentično građanskog, beogradskog u njemu. Ali ima neke simbolike u tome da se iz stana na vrhu solitera vidi – ceo Beograd.

Radoholik i istovremeno boem, profesionalac i nekako ležeran, Cveja je pravi duh Beograda. Nimalo sličan onim ljudima koji ističu sopstvenu prezauzetost i gusto ispunjenu „agendu”, nesklon da mistifikuje svoju upravničku poziciju – uglavnom, bilo je lako čuti se telefonom ili dogovoriti sastanak s njim. Dobar sagovornik u ozbiljnim i onim anegdotskim razgovorima, pravi primer da gospodsko i šmekersko savršeno idu zajedno, besprekoran u pravljenju štimunga u društvu, nezlobiv i kad se nervira, a posebno drag kad na licu ima osmeh koji ga je karakterisao – a taj osmeh jeste znak uvažavanja drugih, jer s kojim pravom da ljude opterećujemo svojom mrzovoljom ili problemima? „Moj drug” – s odanošću i ponosom bi to izgovarao kad pomene ime nekog svog prijatelja. Po mišljenju (opet) čaršije navodno tradicionalista u umetnosti, a zapravo vrlo otvoren ka novom i modernom, samo ne preglasno i površno, kako već to ume da biva. *Common sense* u svemu, a istovremeno radoznao, ushićen lepotom: precizno se sećam tog iskrenog oduševljenja u očima pred fasadama i carskom arhitekturom Petrograda, kada smo tokom jednog festivala uskočili u neki turistički brod.

Uopšte, taj beogradski duh ispoljavao se gde god biste se sa njim našli, a ja sam imala privilegiju da se sa njim, osim u Beogradu, zateknem u Solunu, Rusiji, Subotici, Novom Sadu... (i svugde je bio dobar provod). Građanin u suštinskom smislu, a ne formalista u vlasti društvenih konvencija, pa opet, u sakou uvek kada treba, često sa šalom kao omiljenim detaljem.

„Direktor uvek mora da ima sako”, kaže jednom, s iskustvom čoveka koji zna šta je red.

Taj čovek u sakou umeo je da uspostavi red na najležerniji i najšarmantniji način. Sve je organizovao bez gnjavaže i dosade, svaki detalj bio bi pod kontrolom: recimo, da se obezbedi udoban autobus i katering za gostovanje, ukratko, da se zna šta je red i kako ljude treba tretirati. Taj sako (leti u neoficijelnim prilikama zamenjen klasičnom lanenom košuljom) spajao je u sebi ono građansko u Cveji, poštovanje

9. Kod Biserke

institucije, odgovornost prema sopstvenoj ulozi, odnos prema profesiji, umetnosti, ali i odnos prema drugima, saradnicima i publici.

Uzgred, jedne godine: „Nemoj bezveze da kupuješ avionsku kartu, ideš s nama kolima, ima mesta”. Nisam mogla da pretpostavim da će taj odlazak u Solun, na neki festival, biti jedno od mojih najzbudljivijih putovanja u životu. A za druge prisutne u kolima – a to su njegovi najbliži saradnici iz JDP-a i Vesna Cvejić – bilo je, uverena sam, sasvim „rutinsko”. Sâm taj poziv da idem sa njima bio je izraz onog duha o kojem je ovde reč: idemo zajedno, ortački (iako ja nisam „prestiž-osoba” beogradske parohije koja bi eventualno „podizala cenu” bilo kom hipotetičkom vozaču). Dugo potom prepričavala sam svoj nesvakidašnji provod u kolima za čijim je volanom bio Cveja – kako „baca fore” a između njih se uobičajeno nervira, kako časka sa službenicima na makedonskoj granici koji su ga odmah prepoznali, kako nas vozi u čuvene Mrzence u kafanu, kako staje na pumpi i strogo kaže „piš-puš pauza, sedam minuta”, a mi istrčavamo iz kola i brže-bolje palimo cigarete...

Ipak, možda najsnažnije što pamtim sa tog putovanja je Cvejina izjava za volanom, jedan nedvosmisleni i iskreni zaključak upućen samom sebi nakon neke kraće „naracije” ili autorefleksije, više se i ne sećam na koju temu tačno: „Pička meni materina”, zaključio je, na kraju tog iskaza. Nikada do tada nisam čula tu „psovačku” zen-mudrost uobličenu na srbijanski način – a ne treba objašnjavati da u njoj nije bilo ni traga vulgarnosti. Iste sekunde bilo mi je jasno da ona precizno sublimira sve ono što sebi i o sebi mogu da kažem. Verovatno nikada posle toga nije bilo dana da na nju nisam pomislila. Prihvatili su je i moji prijatelji, kolege, postala je kolokvijalna i spontano „ušla u narod”, bar onaj s kojim se ja družim i komuniciram – a ima tu i onog građanski finog sveta koji nikad ne psuje. Moguće da su je ljudi izgovarali i pre Cveje, moguće da je i za njega to u nekom trenutku bilo novootkriveno kao meni tada, ali ne mogu da zamislim nikog ko ju je izgovorio tako autentično i s takvim beogradskim šarmom.

Cveja nije mogao ni da sluti da mi je jedan od najvećih komplimenata koje sam dobila uputio upravo on. U nekom usputnom razgovoru nešto sam se vajkala na takozvano stanje u državi, kulturi ili već na neku sličnu tešku temu – naravno, sve je razumeo i samo u jednom trenutku rekao: „Ma pusti to, nego da vidimo gde ćemo opet da putujemo...” Branko Cvejić, ono najbolje od duha Beograda.

na

PUTU

KA GLUMI

10. *Grlom u jagode*

/ NA PUTU KA GLUMI /

Goran Marković

Minsko polje zvano gluma

„Hej, ti mali, debeli!” – ključna je rečenica mitske televizijske serije *Grlom u jagode*, koja je proslavila lik Baneta Bumbara i glumca Branka Cvejića koji je igrao tu ulogu. Ona je ga je pratila celog života i ljudi su ga stalno, ko zna koliko godina posle emitovanja te sage o odrastanju, zvali tako – Bane. Jednostavno, niko nije uzimao u obzir da je to glumac koji igra nekog drugog. On je u Bumbara uneo toliko sopstvene ličnosti i karakternih osobina da se između umetnika i njegovog dela granica sasvim izbrisala. Branko Cvejić je na taj način postao prosto to: svoj umetnički predmet.

Išli smo zajedno u Petu beogradsku, borili se sa kilogramima i bili proganjani od istog mučitelja – profesora fiskulture Duška Stefanovića. I glumili zajedno u nekoj ruskoj sorealističkoj jednočinki. Na školskoj premijeri on je blistao, a ja sam na vreme saznao da gluma nije za mene. Jedino što sam ja nakratko uspeo je da koliko-toliko oslabim, a Branko nije. Ali on je problem sa kilažom opevao i od svog hendikepa napravio poeziju. To je ispalo bolje jer sam ja ubrzo svoje kile ponovo nabacio, a njegova uloga Baneta Bumbara ostala je zauvek.

On je išao u razred sve sa samim devojkama, i to onim najlepšim u Petoj. Ali u neposrednoj blizini škole nalazio se stadion Tašmajdan, sa jednim klizalištem u gradu i gomilom zgodnih hokejaša koji su se muvali u blizini. Kada tome dodamo i članove nekoliko rok sastava, kojih je u našoj školi bilo koliko hoćete, razumećete da je konkurencija bila ogromna. Svi smo nastojali da sa Cvejom budemo u dobrim odnosima i nadali se da će nas upoznati sa ponekom drugaricom iz razreda. Meni se posrećilo i moja prva ljubav zvala se Danijela, iz klupe do njegove. Ona i Goca Suša, kasnije poznata novinarka, bile su u nekoj vrsti „ortakluka” sa svojim nekonvencionalnim drugarom Cvejom, pa sam i ja nastojao da se pravim da sam takav i umuvao se u to društvo. Danijela je tako postala moja prva i, naravno, kratka ljubav. A on je već izabrao Vesnu, ispostaviće se svoju jednu ljubav, iz sasvim druge škole, koju je upoznao za vreme letnjeg raspusta na Hvaru i sa njom ostao do kraja života.

Dok smo svi mi lutali oko odluke šta uraditi sa svojim životom koji je tek počinjao, on je od prvog trenutka znao da će biti glumac. Za njega nije postojala alternativa. Možda je tome doprinela činjenica da mu je i tata takođe bio mali, debeli, ali i slavni operiski pevač. Bio je to superiorni čikica koji se na sceni pretvarao u lava, pa je Branko morao znati da je to izvodljivo. Bila je tu i Vesna, više od 50 godina Cvejina „životna pratilja”, koja ga je, mora biti, podržavala i hrabrila u trenucima kriza i sumnji koje svako od umetnika prolazi.

Tako je Cveja, mic po mic, osvajao minsko polje zvano gluma i od malih uloga plovio ka sve većim. Umro je u času kada je, možda prvi put u pozorištu, pripremao ogromnu, noseću ulogu. Ali to nije umanjilo značaj onoga što je pre toga uradio. Možda je i bolje što je svoj mozaik gradio od malih, čarobnih kamenčića, a ne od velikih komada dragog kamenja.

Ako je neko u jednom trenutku i sumnjao da će Cveja postati značajan glumac, verovatno niko nije ni sanjao da će „mali, debeli” postati autoritativni upravnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta i da će taj

najveći domaći teatar pod njegovom upravom ponovo procvetati. Da će se Branko Cvejić, kao i njegov otac, pretvoriti u – lava. Prosto nismo mogli da poverujemo: odnekud je iz njega isplivala strogoća, fenomenalan talent za organizaciju, čvrstina pred nedaćama i fini, civilizovani nastup.

Što je još zanimljivije, njegov glumački život, koji je tekao paralelno sa novim zadatkom koji je besprekorno obavljao, počeo je, valjda zbog sigurnosti i opšteg priznanja koje je stekao, da postaje je još bogatiji. Ako je ranije i postojao, više nije bilo grča. Branko je plovio iz jedne u drugu ulogu sredovečnog, duhovitog, pametnog čoveka. On je to i bio, likovi koje je igrao poklapali su se sa njegovim životom, koji je najzad dobio puni smisao. Njegova deca su bila uspešna u svojim profesijama, došli su i unuci, Vesna i on proslavili su pedesetogodišnjicu svoje ljubavi i nedostajalo je samo to – da na sceni odigra svoju labudovu pesmu.

Na kraju hoda kroz minsko polje zvano gluma on je nagazio na poslednju minu i umro pred samim ciljem. Sudbina je bila neumoljiva, nije dozvolila da i publika sazna ono što smo mi oko njega dobro znali. Da se radi o pravom glumcu, ne samo od zanata već od strasti, od zaljubljenosti u glumu. Da je tu, najzad ogromnu ulogu zaslužio. Da na ulici ne treba više da ga oslovljavaju sa Bane, već sa – gospodine Cvejiću.

Srđan Karanović

Dramska sekcija u Petoj beogradskoj

Za vreme gimnazijskih dana u Petoj beogradskoj, Branko Cvejić je imao priliku da napravi svoje, skoro prve, nešto ozbiljnije, umetničke korake. Dolaskom mlade profesorke filozofije i sociologije, Ljubice Adamović Bube to je omogućeno. U svojoj knjizi *Sam o sebi* Srđan Karanović u poglavlju „Buba” piše o tom vremenu.

(...) Buba je vodila i dramsku sekciju. U njoj smo se, posle Jakljana i jurcanju po gimnaziji, ponovo sreli Branko Cvejić (Cveja) i ja. On je bio razred mlađi od mene, ali smo se obojica osećali i ponašali kaoiskusni dramski amateri. Buba je od uprave škole dobila zadatak da napravi, šta drugo nego – priredbu za Dan škole! U to vreme su bile moderne priredbe *Mikrofon je vaš* i *Pokaži šta znaš* koje smo gledali u Domu sindikata ili na programima Televizije Beograd. Mislim da sam ja došao na ideju da mi napravimo našu priredbu koja bi se zvala – *Pokaži šta smeš!* Ideja se Bubi dopala. I ona je želela da naša priredba ima nešto više i drugačije od ostalih. Ne samo recitacije, muzička soliranja, nastupe folklorne sekcije. Odredila je Cveju i mene da budemo konferansijei. Izlepili smo nekoliko plakata po školi i pozvali zainteresovane da se priključe. Odziv je bio veći od očekivanog. Na priredbi su se, osim uobičajenih učesnika pojavljivali, koliko se sećam i neki samouki mađioničari, fiskulurnici, pričači viceva. Prava priredba, pravi „kolaž“! Cveja i ja smo se trudili da budemo šarmantni, dosta smo imporzivovali i verovatno publici bili smešni. Svi su bili zadovoljni osim školske partijske organizacije. Tamo su, „šušalo” se, grdili Bubu. Očigledno ih je iznenadila nekonvencionalnost ovakve priredbe.

– Šta uopšte znači „Pokaži šta smeš”? Da li je to možda poziv na bunt, pobunu?

Sve se dobro završilo i mislim da Buba nije bila kažnjena ni ukorom. Ubrzo je sazvala celu dramsku sekciju i svečano nam objavila da ćemo raditi pravu pravcatu dramsku predstavu!

(...) Buba je izabrala komad *Sa srećom* iz savremenog omladinskog života u Moskvi. Komad je napisao Viktor Rozov, inače autor scenarija za poznati film *Lete ždralovi* Mihaila Kalatozova. Buba je podelila i uloge među članovima dramske sekcije. Glavnu ulogu Andreja, razmaženog fićfirića iz grada, trebalo je da igra Cveja! Njegovu devojku Galu igrala je Bojana Kovačević, moja drugarica iz razreda i možda najlepša devojka u gimnaziji. Ja sam dobio „ulogu do glavne”. Trebalo je da igram Alekseja, robusnog Andrejevog rođaka iz Sibira koji dolazi sa svojim drugom Afanasijem da se upišu na studije u Moskvi! Ne znam zašto je trebalo baš ja da igram tog ogrubelog rođaka iz provincije, savremenog ruskog Nikoletinu Bursaća? Bio sam valjda izrastao, mršav i krakat, pa sam mogao da budem lik koji je, prema tekstu, ranije bio drvoseča i rvao se sa medvedima!?

Buba nam je dovela i pravog pravcatog reditelja. Bio je to Nikola Majstorović (Nidža), profesionalni asistent mnogih poznatih reditelja u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Izgledao je više sindikalno nego umetnički i posao je prihvatio verovatno kao tezgju. Trudio se da nas šarmira svojom duhovitošću, ali i izrazima iz pozorišne prakse. Tako smo prvi put čuli za izraze kao što su „preigravanje”, „šlagvort”, „mizanscen”, „švung”, „markiranje” itd. Učio nas je i da pre izlaska na scenu diskretno proverimo da li smo zakopčali šlic na pantalonama da nam se publika ne bi kasnije smejala. Zadio nas je što je poznate profesionalne glumce zvao po nadimku. Čuvenog Viktora Starčića je zvao Čika Viki! Meni je ukazana posebna čast što sam postavljen za asistenta reditelja. Ne sećam se kakve su mi bile dužnosti, osim da umirujem glumce kad počne proba ili da nabavim neophodnu rekvizitu.

U prizemlju Pete beogradske gimnazije postojala je mala dvorana namenjena izložbama ili nekim specijalnim događajima. Tu smo vrlo komforno probali. Buba je bila na svakoj probi i samo se u pauzama nešto tiho dogovarala sa Nidžom.

Kasnije smo doznali da je Buba, odmah posle rata, kao strastvena ljubiteljka pozorišta, zajedno sa danas poznatim glumcima, dobila stipendiju za studije pozorišne umetnosti u Moskvi. Njihovoj sreći je ubrzo nastupio kraj kada su se, po hitnom postupku, svi vratili u Beograd zbog rezolucije zloglasnog IB-a i kada su se, narodski rečeno, posvađali Staljin i Tito. Bubu nisu poslali na Goli otok i ona se upisala na Filozofski fakultet u Beogradu, završila sociologiju i postala profesor.

Nidža je sa nama uvežbavao tekst i određivao „mizansten”, odnosno gde će ko da stoji i kad će da se „preigrava” na drugu poziciju. Probe su tekle mirno i premijera se približavala. Bila je zakazana za određeni datum na Radničkom univerzitetu „Đuro Salaj”. Odjednom, naš drug koji je igrao Afanasija (ime sam mu zaboravio) saopštio nam je da će pasti na popravni iz dva predmeta. Ako padne i iz trećeg, moraće da ponavlja razred! Mora da sedi kod kuće i da „buba”. Zbog toga više sa nama ne može da radi *Sa srećom*. Uzeo je stvari i otišao. Svi smo zanemeli. Ko će za tako kratko vreme da spremi ipak veliku ulogu? Ni Buba nije imala rešenje. Odjednom je Cveja mirno rekao da se sa našom Bojanom Kovačević zabavlja sin Olivere i Radeta Markovića, poznatih glumaca. Svaki put je doprati na probu i džonja tu, pred

vratima, da bi je odpratio kući kada se proba završi. On se, govorio je Cveja, maltene rodio u pozorištu i ako neko može brzo da „uskoči” u našu predstavu to je on. Bojana (Gala) nije imala ništa protiv. Buba se složila da porazgovara sa njim. Cveja je izašao i malo se zadržao. Čuli smo samo kako je rekao:

– Ajde, uđi slobodno...

Vratio se sa vršnjakom koga sam viđao po školi. Ljubazno se predstavio i posle nekoliko Bubinih rečenica pristao s podtekstom „što da ne”. Tako je Goran Marković, preko uloge Afanasija, ušao u „svet umetnosti” i kasnije postao jedan od naših najboljih filmskih autora. I jedan od najbližih mojih prijatelja.

Pred premijeru Nidža nam je doveo Divnu Jovanović, kostimografkinju, koja je radila crtane filmove u K.K. Beograd tako što je boju nanosila direktno na filmsku traku! Živela je sa ocem u Jugoslovenskom dramskom pozorištu gde je on bio domar. Nas muškarce je obukla uglavnom u rubaške i dovela je profesionalne šminkerke iz pozorišta. Pri kraju tog vickastog socrealističkog komada Gala (Bojana) se zaljubi u Alekseja (mene). Pride mi, u Nidžinoj režiji, sasvim blizu i nežno dodakne ogromni, naravno nacrtani, ožiljak na mom obrazu. Skoro šapatom me pita odakle mi. Ja mirno odgovorim:

– „Mečka me ogrebala...”

I onda se poljubimo, izistinski! (Poljubili bismo se samo na predstavama, nikad na probama).

Goran se, kao što je Cveja i pretpostavio, odlično snašao u ulozi Afanasija. Nidža je tražio od šminkerki da mu naprave veliki nos od plastelina. (Pisalo je, valjda, kod Viktora Rozova da Afanasije ima veliki nos!) Žao mi je što se zbog tog koncepta Goran slabije prepoznaje na inače izbledelim fotografijama iz predstave. Komad se završavao poučno, odnosno tako što ni Andrej ni Aleksej nisu, iz „razmaženih razloga”, primljeni na univerzitet i što odlaze veselo u Sibir. Tamo će da se očeliče i vrate sledeće godine da, kao novi i bolji ljudi, postanu studenti.

Bio sam vrlo ponosan što su Buba i Nidža pristali da se predstava završi filmskim insertom u, naravno, mojoj režiji! Cveja i ja smo obukli rubaške i Papi (Milan Spasić), naš drug iz Kino kluba nas je snimio kako veselo mašemo iz našeg voza koji je polazio sa Beogradske železničke stanice. Posle nekoliko trenutaka Papi je uskočio kod nas u voz i snimio kako prelazimo Savu! (Beograd je kobojagi „glumio” Moskvu iz koje odlazimo!) Sva trojica smo izašli iz voza već u Zemun polju i vratili se kućama gradskim prevozom. Tih nekoliko minuta sam ja začas izmontirao. Na predstavi na Radničkom univerzitetu „Đuro Salaj” na sceni se ugasilo svetlo i onda je sa projektora pušten taj insert. Sve to uz tada popularnu pesmu – „Podmoskovske večeri”! Publika u prepunoj dvorani bila je oduševljena. Predstavu *Sa srećom* posle smo igrali još nekoliko puta. Gostovali smo čak u Zagrebu kad smo išli u posetu Petoj zagrebačkoj gimnaziji. Mnogo sam naučio učestvujući u predstavi jer sam u ulozi mogao da budem neko drugi. Pored svega, nikad više nisam zaželeo da se bavim glumom. Više sam želeo da drugi budu neko drugi, a da im ja pomažem...(...)

Tekst, uz dozvolu autora i izdavača, preuzet iz knjige Srđana Karanovića Sam o sebi, poglavlje „Buba”, izdavač Geopoetika, Beograd 2022.

Radmila Stanković

Svetionik Dadov

Čini se uputnim na ovom mestu pozajmiti naslov knjige Boška Milina *Svetionik Dadov*, jer je te 1958. godine, kada je osnovan Dramski atelje Doma omladine Vračar, to zaista i bio. Njegovi osnivači su bili reditelj Jovan Ristić, glumac i reditelj Zoran Ratković, reditelj i novinar Mihajlo Tošić i novinar i političar Momčilo Baljak (Najmlađi, Baljak, imao je 17, a dvojica najstarijih napunili su 20 godina). Skupina koja će ostati upamćena po neverovatnom entizijizmu i daru.

Koliko je bilo važno da se podrži ovaj novi stub amaterskog pozorišta najbolje svedoči činjenica da su dve godine po osnivanju dobili svih 150 kvadrata u privatnoj zgradi na Vračaru, Molerova 33. Scena je bila veličine 5×5 metara.

U tim godinama mladi su bili opčinjeni ljubavnom lirikom, pa je nekako bilo prirodno da *Gradinar* Rabin-dranta Tagore bude i izbor za prvo, zvanično predstavljanje Dramskog ateljea Doma omladine Vračar, koji će se mnogo godina kasnije ozvaničiti skraćenicom Dadov. Izveden je 27. decembra 1958. godine, u dramatisaciji glumca Miloša Žutića, koji je sa Milanom Bunjevcem bio i reditelj, ali i glumac.

Brzo je Molerova 33 postala stecište mladog talentovanog sveta ne samo sa Vračara. Deset godina po osnivanju amateri Dramskog ateljea već su bili priznati na saveznim festivalima u Jugoslaviji i na međunarodnim u Evropi. Oni su bili osobeni i savremeni, a nadasve privlačni za talentovane mlade, buduće velike glumce, među kojima su bili i Branko Cvejić i Svetlana Bojković. Oboje su bili akteri najuspešnije predstave koja je obeležila istoriju Dadova – *Izbiračica* Koste Trifkovića, u režiji Nebojše Komadine. Ona je bila ubedljivi pobednik na Svetskom festivalu amaterskih pozorišta u Monte Karlu. Po povratku u zemlju predstava je snimljena i više puta emitovana na TV Beograd, a na festivalskom programu slavni francuski glumac i reditelj Žan Vilar napisao je: „Trupu sa Vračara krasi red, ukus, prefinjenost i talenat”.

Svetlana Bojković

Dadov za sva vremena

Mnogi glumci svedočili su o ulozi i značaju Dadova u njihovim životima. Za Svetlanu Bojković, u trenutku kada je stupila u Molerovu 33, Dadov je bio „krem d’ la krem” beogradskog kulturnog života.

– Mladi ljudi su se svečano odevali kada bi uveče došli na predstavu. Bilo je stotinak mesta, uvek popunjenih. Nije bilo zavese nego se gasilo svetlo. A pre nego što uđe publika, sprejovima se mirisao vazduh u sali. I svi smo bili u nekom povišenom raspoloženju. Mi smo se presvlačili u Tošketovoj ili Ricinoj kancelariji. Uvek je neko od nas bio dežuran na predstavi. Imali smo sastanke oko repertoara, podele uloga, prema svemu što smo radili odnosili smo se sa velikim poštovanjem.

Uz sve što mi je značilo, ja sam u Dadovu upoznala oba muža. Prvo sam upoznala drugog, a onda prvog muža. To je čuvena priča. Bez obzira na muževe, mi „dadovci” zauvek smo ostali slabi na Dadov.

U Dadovu sam upoznala i Branka Cvejića.

Vaše prijateljstvo, nikad prekinuto, trajalo je blizu šest decenija?

– Kada sam ja došla, on je već bio u Dadovu. Razlika između nas dvoje je samo godinu dana. U isto vreme došli smo Predrag Ejdus, Goran Sultanović, Slavka Srdić, Sonja Rosić i ja. Mi smo bili iz 14. beogradske gimnazije i zajedno smo spremili resital za neko takmičenje beogradskih gimnazija, za koji smo nagrađeni. A nagrada je bila da kolektivno postanemo članovi Dadova, bez audicije. To nam je bilo umesto audicije. Da bi bilo jasno koje je to bilo vreme, reći ću da me tata nije pustio da idem sa našom predstavom na festival u Erlangenu, u Nemačkoj, nego je tada sa 35 tinejdžera i mladih ljudi putovala i moja mama! Da se uveri kako to izgleda. Kada se uverila da za mene nema nikakvih „opasnosti”, nije me više pratila.

Ubrzo ste Cveja i vi prvi put zaigrali zajedno?

Početak leta 1965. godine odigrali smo premijeru Šekspirovog komada *Mnogo vike ni oko čega* u Savremenom pozorištu, Scena na Crvenom krstu. Reditelj je bio Zoran Ratković i bilo je to njegovo viđenje Šekspira kao savremenika u tom vremenu. Cveja je igrao glavnu ulogu, Don Pedra, a na sceni su bili još Goran Sultanović, Zorica Šumadinac, ali i Momčilo Baljak, koji će kasnije biti političar i Ivan Janković, ugledni advokat. Tada je u Dadovu glavna zvezda bila Zorica Jovanović, koja je igrala Beatrisu, a ja njenu sestru Heru. Tako je počelo naše druženje, a sa tom predstavom smo puno putovali. Bili smo u Erlangenu, gde je održavan svetski festival amaterskih pozorišta, gostovali u brojnim gradovima, i na Hvaru gde je dr Hugo Klajn predsedavao okruglim stolom gde se govorilo o značaju amaterizma. Bilo je to vreme kada se amaterskom stvaralaštvu posvećivala velika pažnja, ne samo u Jugoslaviji već i u svetu. Zanimljivo je da su tada u Dadovu radili profesionalni reditelji, koji su već bili poznati i uvažavani.

A onda je došla čuvena Izbiračica Koste Trifkovića?

Bilo je to iste godine, ali formalno u sezoni 1965/66. Reditelj je bio Nebojša Komadina, scenografiju je radio Žak Kukić, a igrali smo opet Cveja i ja. Izbiračicu je, naravno, igrala Zorica Jovanović, koja je već igrala u „Buhi”, igrali su još Slavica Srdić, Mihajlo Tošić, Momčilo Baljak... Tu smo predstavu premijerno odigrali 11. septembra 1965. godine u Monaku, u Pozorištu „Monte Karlo”, na svetskom festivalu amaterskih pozorišta pod pokroviteljstvom Grejs Keli, koji se održavao svake pete godine. U loži princa od Monaka i Grejs Keli njih nije bilo, ali smo mi dobili fenomenalne kritike u tamošnjim novinama. Predsednik njihovog okruglog stola bio je slavni francuski glumac i reditelj Žan Vilar, osnivač i kreator čuvenog pozorišnog festivala u Avinjonu. Slikali smo se sa njim i dobili autogram. A na razglednici nam je na francuskom napisao „Živeo teatar sa Vračara!”

Kako vas je Cveja „pokrivao” kad ste bili sa Milošem Žutićem?

Iduće godine počela sam da se zabavljam sa Mišom i hteli smo da idemo na letovanje. Međutim, u to vreme roditelji nisu dozvoljavali da im ćerka ide na letovanje sa dečkom. Morali smo nešto da smislimo. Pošto je tog leta bilo naše drugo gostovanje u Erlangenu, gde me majka više nije pratila, rekla sam da posle Erlangena idemo na Hvar. A zapravo na Hvar je išao Cveja sa nekom drugom predstavom Dadova. Miša je nabavio dve razglednice Hvara, ja sam ih ispisala i dala Cveji, uz obavezu da svaku od njih određenog datuma pošalje sa Hvara mojima u Beograd. Sve je uradio kako treba i tako je postao moj saučesnik. Ja sam posle Erlangena napustila voz u Zagrebu i otputovala u Dubrovnik, gde me je čekao Miša.

Godinu dana pre vas Cveja je polagao prijemni na Akademiji, a vi ste brinuli kako će proći?

Kako da ne brinemo! On je bio prvi iz naše grupe ko je položio prijemni. Svi smo se radovali, ali smo mu i zavideli. Iz prvog pokušaja je upisao fakultet, a nama ostavio brigu kako ćemo proći. Sledeće godine sam i ja primljena, a Peca Ejdus nije, što mi do danas nije jasno kako se to dogodilo. Tokom prvih godina studija bili smo toliko zalučeni učenjem da se nismo ni družili. Po ceo dan smo bili sa onim sa kim radimo vežbu.

Cveja i ja smo ponovo radili zajedno kada smo već oboje bili u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Bojan Stupica je postavio komad Lope de Vege *Budalasta vlastelinka*, koji je prekrstio u *Mudra glupača*. Ja opet igram pozitivnu, dobru i dosadnu sestru. I tada počinjem da otkrivam novog Cveju.

Kakvog?

Ja sam, kao većina kolega glumaca, bila ograničena i užasno usmerena na svoje uloge, ništa dalje od toga nisam videla. Cveja je igrao, ali je imao i jedan meni nepoznat nerv. On je već tada pokazao kako ga pozorište zanima dublje i sveobuhvatnije nego nas druge glumce. Ulazio je u tkivo pozorišta, u organizaciju pozorišta, sve je želeo da zna. Bio je aktivan u svim pozorišnim delatnostima. I uvek ga je zanimalo ko će biti na čelu pozorišta, ko će da vodi pozorište. Sarađivao je sa svim upravnicima, dok i sam nije došao na to mesto. Bio je totalno predan tom poslu i najbolji dokaz tome je činjenica da tokom svih godina dok je bio upravnik nije igrao u svom pozorištu. To je ogromna brana za jednog glumca, ali njemu je uspeh pozorišta bio mnogo važniji od vlastite karijere.

Intervju: Radmila Stanković

Svetozar Rapajić

Bilo jednom na Akademiji

Bilo je veselo ali ponekad i tužno, radosno ali i često stresno, umno ali i ludo, vredno ali neretko i bo-
emski razbarušeno i raspušteno. Bilo je i pobuna i poraza, mnogo smeha, ali i suza, mnogo truda, vere,
zanosa, posvećenosti, prijateljstva, ljubavi, opsesnutosti pozorišnim predstavama, traganja za literaturom
i saznanjima o tajnama pozorišta i uopšte umetnosti, ali i razočaranja, a sve to garnirano kafanom i al-
koholom. Ponekad su neki studenti na prve jutarnje časove, koji su počinjali u osam, pa čak i sedam sati,
dolazili direktno iz celonoćnog provoda.

Akademija za pozorišnu umetnost je 1966. godine dobrodošlicom dočekala ponudu Robnih kuća „Beograd”
da se iz dotadašnjih prostorija na uglu Knez Mihailove i Uskočke ulice preseli preko puta, u Knez Mihailo-
vu 46, iznad restorana „Kolarac”, gde je danas Kuća legata. Impozantna zgrada u Uskočkoj 2a bila je čudan
konglomerat raznolikih ljudi, prostorija sa različitim namenama, neka vrsta ogromnog zajedničkog stana.

Prostor u Uskočkoj ulici napušten je 1967/1968. i izvršeno preseljenje u Knez Mihailovu, u nov, čist, na-
menski adaptiran prostor na spratu iznad restorana „Kolarac”, koji je i pre toga, a i kasnije, studentima

i ponekim nastavnicima bio druga kuća. Neki su u šali govorili druga učionica i predlagali da se sa sprata Akademije u prizemlje restorana instalira ona vatrogasna šipka kojom bi se moglo spustiti bez korišćenja stepenica i izlaska na ulicu. Pa ipak, i pored značajno boljih uslova, useljenje u Knez Mihailovu 46 bilo je samo privremeno, prelazni period do izgradnje nove, sadašnje zgrade Akademije.

Konačno, 4. oktobra 1968. godine na gradilištu je održana svečanost polaganja temelja za našu Akademiju. Svečanost je otvorio Bruno Brun, rektor Umetničke akademije, a polaganje kamena temeljca simbolično su izvršili Ognjenka Milićević, tadašnji dekan Akademije za pozorište, film, radio i televiziju i pesnik, akademik Dušan Matić, nekadašnji prvi direktor, rektor i dekan Akademije za pozorišnu umetnost.

Tih godina postepeno je dolazilo i do krupnih promena u ranijem konceptu nastave na Akademiji, kako ga je promovisao nekadašnji dekan Vjekoslav Afrić. Taj koncept podrazumevao je četiri studijske grupe – glumu, režiju, dramaturgiju i organizaciju – a svaka od tih grupa obuhvatala je medije iz njenog naziva. Studije režije definitivno su razdvojene na pozorišnu i filmsku oblast, dok su studije glume i dramaturgije i dalje ostale višemedijske. Takođe, 1967. godine ukinut je princip kontrolnih ispita, koji je primenjivan od osnivanja Akademije, a koji je do tada za studente glume i režije predstavljao najveći stres.

U tom periodu svoj radni vek dovršavao je legendarni Mata Milošević, prvi profesor glume pri osnivanju Akademije za pozorišnu umetnost. On je u jednom periodu vodio svaku četvrtu godinu, posvećenu klasičnim dramskim delima i dramskom stihu, a na prve tri godine smenjivali su se (danas već isto tako legendarni) nekadašnji asistenti, koji su postali profesori čuveni po pedagoškom umeću, znanju i autoritetu: Ognjenka Milićević, Miroslav Minja Dedić, Milenko Maričić i Predrag Bajčetić. Takođe, postojala je i jedna klasa glume za studente albanske nacionalnosti, koju su vodili Slavoljub Stefanović Ravasi i Istref Begoli. Od stručnih predmeta Dikciju su predavali Obrad Nedović i dr Branivoj Đorđević, Scenski pokret Dragoslav Janković Maks, Tehniku glasa Ljerka Pejčić, Mačevanje dr Stanislav Živković. Teorijski predmeti iz oblasti dramskih umetnosti bili su Istorija jugoslovenskog pozorišta i drame, koju je predavao Đuza Radović, Istoriju svetskog pozorišta i drame predavao je Stanislav Bajić, Istoriju filma Vladimir Petrić. Od opštih teorijskih predmeta Sociologiju je predavao dr Milan Ranković, a Stilove (Istoriju umetnosti) dr Pavle Vasić. Kao što se vidi, nastavnici na visokom nivou.

Diplomske predstave studenata glume najčešće su igrane u Ateljeu 212, ali ponekad i na drugim scenama. Tako je 25. maja 1969. godine u Pozorištu „Boško Buha” izveden diplomski ispit Glume, klase profesora Minje Dedića, izvođenjem Makijavelive komedije *Mandragola*, monolozima iz Eshilovog *Agamemnona*, Euripidove *Medeje*, Šekspirove *Zimske bajke* i Smoleove *Antigone* i odlomcima iz renesansne komedije *Venecijanka*. Diplomanti su bili Dragan Zarić, Boško Puletić, Branko Cvejić, Nenad Milosavljević, Ljiljana Gazdić, Miodrag Andrić, Alenka Pirjavec, Nadežda Vukićević i Gorjana Janjić.

Tih godina beogradska pozorišta su se u većoj meri otvorila mladima nego što je to bilo ranije (ako izuzmemo čuveni slučaj iz 1951, kada je u Beogradsko dramsko pozorište primljena skoro cela prva generacija studenata glume sa završne godine Akademije). To se naročito može reći za Jugoslovensko dramsko pozorište, u kome je Bojan Stupica, posle svog drugog povratka u pozorište 1968. godine, ovog puta kao upravnik, imao velike ambicije da preporedi već pomalo umorni ansambl novom mladalačkom energijom, smelijom ekspresijom i da ga usmeri ka novom zamahu i poletu, savremenijem scenskom izrazu. Zato je u ansambl uveo mnoštvo glumačkih omladinaca, od kojih su neki bili još na završnoj godini studija, a neki

tek izašli sa Akademije. Tako su se toj mladoj glumačkoj vojsci, uz godinu dana ranije angažovane Gojka Šantića, Tanasija Uzunovića, Milana Gutovića i Mirjanu Vukojičić, pridružili i novi omladinci, među kojima su bili Ivan Bekjarev, Dušan Đurić, Đurđija Cvetić, Vesna Latinger, Josif Tatić, Svetlana Bojković i Branko Cvejić. Oni su u glumačkoj čaršiji, od milja, a možda i pomalo ironično, nazvani Bojanove bebe. Prva premijera kojom je otvorena sezona u jesen 1968. imala je i manifestni karakter, jer se njom označavao novi programski kurs novog Stupičinog mandata. To je bila, u Bojanovoj režiji, komedija Lope de Vege iz španskog zlatnog veka *Mudra glupača*, u kojoj su značajne uloge, između ostalih, igrali i Svetlana Bojković, Gojko Šantić, Milan Gutović, Tanasije Uzunović, Đurđija Cvetić, Branko Cvejić i Dušan Đurić.

Kao što to biva u pozorišnom ambijentu, a i uopšte u životu, sudbine ove mladalačke glumačke armije razilazile su se u raznim pravcima. U tome su važnu ulogu imali ne samo lična harizma i talenat, vladanje glumačkim zanatom, uloženi trud i profesionalnost, nego i lične karakterne osobine, medijska promocija, sticaj okolnosti, pa najzad i „njegovo veličanstvo slučaj”, kako bi to rekao Crnjanski. Neki su se razvili i zasijali kao prave glumačke zvezde, druge je odnela prevremena smrt, ili im se zvezda ugasila i pre nego što je zasijala.

Ipak, i za one koji su imali više sreće u kasnijem glumačkom životu, i za one koji su danas zaboravljeni, Akademija je bila srećan, a za neke i najsrećniji deo života. Četiri godine u permanentnom umetničkom ambijentu, pod pažnjom iskusnih pedagoga-roditelja, okruženi posvećenim kolegama gladnim scene, učeći se na dramskim delima velike literature, sa kakvima mnogi od njih više nikada neće imati prilike da se sretnu – sve je to, uz sve muke otkrivanja glumačkog habitusa, doživljavano kao neki zaštićeni život, u kome neko brine o umetničkom razvoju svakog pojedinca, spas od trivijalnosti svakodnevice, kao gnezdo iz koga će ptici kad ojačaju poleteti u lepote i opasnosti samostalnog osvajanja glumačkog neba.

Najzad, bilo je to vreme u kome je Akademija uživala veliki ugled i predstavljala veliki autoritet. U tadašnjoj velikoj Jugoslaviji postojale su, uz beogradsku, samo još u Zagrebu i Ljubljani visoke škole univerzitetskog nivoa za dramske umetnosti. I pored toga na beogradsku Akademiju dolazili su studenti iz svih bivših republika. Već sama činjenica da se od ogromnog broja kandidata biraju samo oni malobrojni za koje je procenjeno da su umetnički najperspektivniji, davala je ovim srećnicima osećanje beskrajnog ponosa i nade, ali im je u njihovom okruženju stvarala i sliku uzdignutosti i posebnosti, čak neku vrstu tajanstvenosti. A tek onima koji su savladali prepreku kontrolnog ispita činilo se da je nebo otvoreno. Zaista, biti student glume na tadašnjoj Akademiji bila je velika privilegija, čiji se trag nikad nije mogao izgubiti.

// KLASA GLUME NA AKADEMIJI ZA POZORIŠTE, RADIO, FILM I TV,
1965/1966.

Branko Cvejić, Ljiljana Gazdić, Vesna Ilić, Jovo Proviđžalo
Boško Puletić, Dušan Tišma, Irina Nović
Ljiljana Minović, Snežana Stameska, Alenka Pirjavec

11. Izbiračica

13. Akademija za pozorište, film, radio i TV

12. Peta beogradska gimnazija

14. Bojanove bebe

u
SVETU TEATRA

15. Branko Cvejić

Voja Brajović

Nemoguće je činio mogućim

Beše pro hladna, tmurna februarska sedmica.

A toga dana rane popodnevnice sate obeležili su zraci sunca koji su se probijali kroz tmaste oblake. I, svojom pojavom davali sasvim nov izgled, novu snagu i lepotu svemu čega se dotaknu...

Veli Voja Brajović, u prvim trenucima susreta, da ga ne bi začudilo da se to desilo i zbog toga što treba da razgovaramo o Cveji, a za buduću knjigu.

Možda zvuči pretenciozno, a pretencioznost uz Cveju ne ide ni u kom slučaju, i ni slučajno...

Al' ko bi ga znao...

U svakom slučaju, nakon završenog razgovora tmasti oblaci sasvim su prekrili nebo i ostatak ranih popodnevnic sati toga dana protekao je u sivim, sipljivim tonovima, sve dok ih nije smenio hladni dah večeri.

Na početku, još dok je razgovor imao uobičajeni, početni, neformalni ton, napomenu Voja Brajović da je, idući u susret priči o Branku Cvejiću, bio oči u oči sa osećanjem kako reči postaju tesne...

– Nije to ništa preterano, ni neumesno, ni neobjektivno: Mislim da je Cveja preuzeo, nasledio, nastavio... tu energiju koju je imao Bojan Stupica. On je tom i takvom energijom, entuzijazmom, posvećenošću bio uz Jovana Ćirilova, upravnika, kao njegov pomoćnik, poput buldožera koji sve sredi da bi se, i doslovno i metaforično, gradio život zdanja zvanog pozorište. I potom kao čelnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Niste li razgovor o Branku Cvejiću otvorili kroz jednu manje poznatu temu, u najkraćem, njegov značaj kao upravnika JDP-a?

– Nimalo slučajno. Njegov nesumnjivi, veliki upravnički značaj ostao je u senci, nazovimo to, nedostatka dobre volje raznih ljudi, pa i društva. Cela naša generacija, od koje je, nažalost, malo ljudi ostalo, u tom vremenu samoupravljanja jako se borila za sistem vrednosti, položaj glumca u društvu, a pogotovo za položaj Jugoslovenskog dramskog pozorišta, koje je, i Brankovom ogromnom zaslugom, došlo dotle da bude u Uniji teataru Evrope, kako je Mijač govorio – evropskoj ligi šampiona. U toj borbi za vrednosni sistem on je bio jedna od perjanica u svakom smislu i u svakom segmentu – od toga da je umeo da krči put mladim glumcima, pa nadalje.

Šta je bilo ključno za njega kao upravnika?

– Pre nego što je bio upravnik, dok je bio pomoćnik Jovanu Ćirilovu (1986–1999), izgarao je za pozorište i ostvarivao izvanredne rezultate. Ćirilov je imao fantastične ideje, poteze – verovatno je to najbližiji period JDP-a, a Cveja je uz njega nemoguće činio mogućim kako bi se zamisli realizovale. Treba li reći koliko to nije lako? On je taj koji je omogućavao da dođu neki reditelji, da se realizuje repertoarska politika... On je svojim umetničkim bićem prepoznavao umetničke izazove, nove korake, prepoznavao svoj zadatak koji nije bio glumački. U tome je njegova veličina i tome se prepuštao u potpunosti, toliko da ga je to koštalo raznih bolesti. I kao pomoćnik i kao upravnik (2002–2011), mogli bismo reći, žrtvovao se, ali neću i ne mogu tako da kažem jer bojim se da se to njemu ne bi dopalo. On se svesno, savesno i punim srcem – davao. Uvek se našu dežurni neprijatelji, ili oni koji misle da je on bio nečiji neprijatelj...

To nema veze sa istinom, a i nebitno je. Važno je kakvi su rezultati ostvareni. A činjenica je da je Jugoslovensko dramsko pozorište išlo visoko uzlaznom linijom.

Koja je zaustavljena požarom 1997...

– Kada je pozorište izgorelo, doživeo sam to tragičnije nego da mi je izgorela kuća. Krenuo sam na neko snimanje, čuo na radiju i nisam otišao na set, što mi niko nije zamerio. Došao sam na zgariste i, malo je reći, sa užasom gledao kako ga je do temelja progutao plamen. Očajan. I ne samo ja. U tom periodu očaja i užasa onaj koji nije gubio nadu bio je Cveja. On je u toj mucu i katastrofi prepoznavao šansu za nove mogućnosti, novu energiju... I kao zamenik direktora, i od 2002. kao direktor, bdio je nad svakom pločicom, nad svakim delićem projekta, nad svakim detaljem u tom vrlo zahtevnom poduhvatu. Jer pozorište se gradilo iz temelja, ali u, da tako kažemo, predašnjem gabaritu i arhitektonskoj postavci Belobrka, koji je osmislio staro zdanje. Bila je i ogromna bitka da se obezbede sredstva, da čitavo društvo i grad to prepoznaju kao prioritet. Posle petooktobarskih promena 2000. godine na vlasti su bili ljudi koji su ne samo sa JDP-om sebi izgradili spomenik. Jer, podsetimo, podignuto je, renovirano Pozorište na Terazijama, a prethodno je više od decenije bilo zatvoreno, renovirano je iz temelja Beogradsko dramsko, urađena nova scena Zvezdara teatra... Nažalost, tada nije urađeno Pozorište „Boško Buha”, „Duško Radović”, nova zgrada Opere, nije se stiglo, a stvari su krenule kako su krenule. Kamo lepe sreće da i sada imamo bar delić toga... Recimo, da je Cveja sada negde, u nekom odlučujućem telu, siguran sam da bi izgradio i novu Operu i „Boška Buha” i ko zna šta sve. Zato sam i rekao da je kod njega na delu energija, zamisao i delo, sasvim na tragu Bojana Stupice, nasleđena od Bojana Stupice.

Da li bismo mogli reći da je, kako je brinuo za svaku pločicu, kasnije, kada je novo zdanje 2003. otvoreno, brinuo za repertoar, podele, gostovanja?

– To je glumac Branko Cvejić koji ništa nije radio sebe radi. Nikad. On je bio uspešan, popularan glumac, koji je, kad je preuzeo da bude Jovanov pomoćnik i potom upravnik, svoju glumačku karijeru u tom pozorištu stavio u drugi plan. Postignuća pozorišta u njegovom mandatu sve govore. Kao što, recimo, postignuća Ateljea 212 u vreme Mire Trailović govore o njoj. Tada kada je prestao da bude upravnik – što ga je jako pogodilo jer je na neprimeren način sklonjen, i na našu štetu, jer mogao je u nekom drugom svojstvu da bude od velike koristi – iznova se videlo koliko je glumac koji zna da deluje, koji ne napravi nijedan pogrešan gest, govornu radnju. Rekao sam mu to više puta, a on se smejavao.

Otvorili smo temu Branko Cvejić – glumac. Vaše sećanje na njegove početke, najupečatljivije uloge...?

– Njegovi počeci, kao i svih nas, nisu bili ne znam kako blistavi. Mi smo igrali vrlo male uloge, gledali ko je poslednji na afiši. Bivali smo često i on i ja. A onda je on, kao mlad glumac, sa Srđanom Karanovićem napravio spektakularnu ulogu Baneta Bumbara u seriji *Grlom u jagode*. To je bio kulturološki događaj. *Otpisani, Grlom u jagode, Više od igre...* to su bili događaji koji su u najboljem smislu pokretali društvo, vodili ga napred. Kao što je, recimo, rok muzika pokretala društvo, ili hipi pokret. Tako je i serija *Grlom u jagode* pokrenula celo naše tadašnje društvo koje se zvalo Jugoslavija. I ostala zapamćena i kao vrhunsko umetničko ostvarenje i kao činjenica koja je inicirala kvalitativni uzlet načina života, društvene klime, otvaranje novih prostora slobode... Cveja je, znamo, imao glavnu ulogu koju je izvrsno uradio, lako nosio, postao jedan od popularnih glumaca Jugoslavije. Bio je od onih koji žive da bi radili i davao sve od sebe da to što uradi bude na opšte dobro.

Koju ili koje njegove uloge vi izdvajate?

– Ima ih... Recimo, u pozorištu je blistao kao Petrunjela. Bila je to hrabra Belovićeva režija *Dunda Maroja* u kojoj su muškarci igrali ženske uloge. To je bilo izuzetno zanimljivo kao pozorišni čin. Cveja je doslovce bio čudesan kao Petrunjela, donoseći ne samo Držićev lik već i Belovićevu zamisao i ideju. Pa, recimo, u predstavi *Vasa Železnova*, kao Stanković u *Pučini*, Nikola u *Nahodu Simeonu*, Pera pisar u *Gospođi ministarki*... Trebalo bi nam i vremena i prostora da se osvrnemo samo na pozorišne uloge.

Kako ga vidite kao glumca?

– Kao glumca koji je bezrezervno i doslovce neophodan u datim ostvarenjima. Gledamo, recimo, engleske serije ili drame. Vidimo kako je to izvanredno. Neko uviđa, neko ne uviđa kakav profil i kakvih glumaca je neophodan za takvu vrstu sjajnih Bibisijevih ostvarenja. Branko Cvejić je takav glumac, neophodan za kvalitetne produkcije. Neponovljiva glumačka boja. Svi smo imali uloge koje smo igrali da bi egzistencijalno preživeli. Cveja ih nema mnogo zbog kojih bi se postideo.

Nedavno ste umesto njega uskočili u nagrađivanu i hvaljenu predstavu *Zašto je poludeo gospodin R. S kojim osećanjem, utiskom...?*

– Pre svega, to je izvanredna predstava, sjajna kreacija Borisa Isakovića u naslovnoj roli. Tokom rada bio sam svedok koliko su se glumci, i Cveja, naravno, radovali kako reditelj Bobo Jelčić oblikuje predstavu. Onda su se radovali kako će Borisu da nabacuju lopte. Cveja pogotovo. Takav je bio. U toj ulozi, između ostalog, bio je tako drag i spontan, autentičan, a u korist predstave. Moje uskakanje je obeleženo velikim pietetom, prema njemu, predstavi, pozorištu. Ja sam vojnik tog pozorišta, nije dolazilo u obzir da kažem – ne. Uskakao sam, primerice, i umesto Predraga Ejduša. Igrajući umesto njih, igram i u slavu njima.

Da pomenemo da su Vas, Branka Cvejića i Dejana Mijača zvali – Cvojač...

– Ne znam kako bih o tome govorio a da se ne učini da je hvalisavo, pretenciozno, da ne zazvuči tašto... Da, tako su nas zvali, jer su nas vezivala gledišta, stavovi, način razmišljanja o pozorištu, o pozorištu u kontekstu društva, o gledanju na društvo kroz pozorište... Prilično su snažna bila okolna umišljanja da je neko uzeo pozorište za sebe. To nije tačno. Mene je radovalo to što sam uradio u tom pozorištu i to što su drugi uradili. Što nisam unazađivao našu umetnost. I Cveju i Mijača su radovali uspesi pozorišta, postignuća, izazovi... Priče o klanovima su gluposti. Ne mali broj puta žestoko smo se raspravljali, baš žestoko. Ali uvek u korist pozorišta. I nikada se nismo zamerili.

Šta smatrate najbitnijim da se kaže kada je o Branku Cvejiću reč?

– Između ostalog, strahovito mnogo mu je prebacivano kako je on neko i nešto, a tako malo spominjano koliko je dobrog uradio za pozorište, kulturu, društvo. Mislim da je, nažalost, otišao sa svešću da nije adekvatno, dostojno svom radu, talentu i postignućima vrednovan.

Intervju: Tatjana Nježić

Aleksandar Milosavljević

Na planeti zvanoj Pozorište

Pozorišni život, to su glumci i publika. Uostalom i Piter Bruk veli tako. Za teatar je, kaže, dovoljan prazan prostor gde neko nešto prikazuje, a neko to posmatra. Sve drugo je suvišno, bez svega ostalog se može – osim bez izvođača i gledaoca. I to je, naravno, sasvim tačno kada razmišljamo u kategorijama (vazda svedenih) definicija. Istina (ona na koju, međutim, ukazuje praksa) znatno je drugačija. Ona, naime, otkriva da u fenomenu pozorišta participiraju i mnogi drugi elementi, pa i osobe koje gledalac ne vidi, no bez kojih izvođač, ipak, ne može. (A ne može ni gledalac.) Neki od takvih „nevidljivih” aktera teatra, recimo, osmišljavaju, izrađuju i montiraju scenografiju, drugi kreiraju, šiju i u valjanom stanju održavaju kostime, treći se staraju da tehnika funkcionise, rukovode osvetljenjem, zvukom, komponuju muziku, dočekuju publiku, razmeštaju gledaoce u sali i pomažu im da se smeste na svoja sedišta; neki pak vode predstavu i realizuju rediteljeve odluke o tome šta će se i kako na pozornici događati...

Tako stvari stoje u praksi, kada se odmaknemo od brukovske definicije. Ima, dabome, i onih koji definišu karakter pozorišnih repertoara, dakle „komponuju” strukturu i izgled „lične karte” teatra, no ima i takvih koji se staraju da sve funkcionise kako je predviđeno, zaduženi su da obezbede neophodan novac, vode računa da zamisli kreatora repertoara, reditelja i njegovih saradnika u radu na predstavi budu usklađene s očekivanjima publike, ali i sa željama, ambicijama, nadama glumačkog ansambla, onih čiji je zadatak da omoguće da mašta, skice, nacrti i ideje dožive „milost uobličjenja” kroz radionice i da materijalizacija svih zamisli i kreacija bude adekvatno prikazana publici. A gledaocima, opet, neko treba da ponudi predstavu, proda ulaznice, sravni račune i, prethodno, obezbedi zakonsko utemeljenje projekta, formuliše ugovore... Jer, sve je to, takođe, teatar.

A tako su lepo i obećavajuće zvučale prve rečenice iz znamenite knjige Pitera Bruka *Prazan prostor*: „Mogu uzeti bilo koji prazan prostor i nazvati ga otvorenim scenom. Netko se kreće u tom praznom prostoru dok ga netko drugi posmatra, i to je sve što treba da bi se stvorio teatar...”

Sudbina je, međutim, Cveji namenila da se nađe s obe strane teatarske zavese, da na sceni bude glumac, da predstave gleda iz bočnih „džepova” pozornice, skriven iza sufita ili iz zadnjeg reda teatarske sale, da se s proscenijuma klanja gledaocima, ali i osmišljava ili odobrava repertoar; bivao je u ulozi producenta kojem valja da pronađe pare, organizuje gostovanja i turneje, strepi tokom proba, bodri autore predstava, trpi nezadovoljstvo aktera, da razume i jedne i druge; zadatak mu je bio i da s prvima bude popustljiv, a sa drugima odlučan, no i da u zavisnosti od konkretne situacije postupi obrnuto; opis njegovog posla podrazumevao je i da podnosi mrzovolju, cepidlačenje ili neznanje kritike, nezasitu radoznalost novinara, da se raspravlja sa sindikalistima, da nadležnima tumači smisao pozorišta u oskudnim vremenima, suočava se s problemima koji u teatru uvek izgledaju nerešivo, katkad smišlja spasonosne koprodukcije, sluša žalopojke na uslove rada, pritužbe na neadekvatan repertoar, male plate, mizerne honorare, rđavo organizovana gostovanja...

Cveji je, međutim, usud odredio još nešto: da mu se sve to, i s jedne i s druge strane zavese, dakle kompletan „život u pozorištu”, dogodi u Jugoslovenskom dramskom. A to, kao što znamo, nije ni običan,

ni jednostavan teatar, nego pozorište najboljih, onih koji su privilegovani da rade u instituciji koju je osnovao Broz, izmaštao i gradio Stupica, kojem je modernost darivao Đoković, koju je vaskrsao Ćirilov, koja je nekoliko puta za svog vakt (uspešno) preživela sudare senzibiliteta „starih” i „mladih”, „novog” i „klasičnog”, a koja je i naš jedini predstavnik u Uniji teataru Evrope... Takvo pozorište, bez obzira na sve muke, ne pristaje na krizu i nikada je ne priznaje.

Uostalom, teatar u kojem je Cveja radio, ali i živeo, nikada nije bio *prazan prostor*.

Sa svešću o pripadnosti teatarskoj eliti Cveja je u Jugoslovenskom dramskom stasavao, učio je od velikana s raznih strana nekadašnje Jugoslavije, rastao je i kao glumac iz uloge u ulogu sazrevao, bio zadovoljan i malim rolama, a blistao u Belovićevom *Dundu Maroju* kao Petrunjela; docnije bio je jedan od najuspešnijih pozorišnih producenata ovih prostora i, shodno tome, postao laureat nagrade „Nikola Peca Petrović”, a jedan je i od zaslužnih što je srpski teatar, između ostalog zahvaljujući i budvanskim koprodukcijama, preživeo mračne devedesete godine minulog stoleća...

Sve je to bio Cveja: Bojanova beba, popularni pozorišni, televizijski i filmski glumac, desna ruka Jovana Ćirilova, jednog od najuspešnijih upravnika JDP-a (koji se zasigurno nije bavio pozorišnim „tehnikacijama” i administracijom) i najbliži saradnik naših najboljih reditelja, a sudbina je htela i da, nakon požara, postane svedok i glavni akter rekonstrukcije JDP-a, te da ovaj teatar uvede u Uniju teataru Evrope... (I ponovo tri tačke, jer Cvejinih zasluga, uprkos mnogim zakeranjima i prećutkivanjima, ima još.)

Ipak, snažnog građanskog utemeljenja koje je korespondiralo s osećanjem pripadnosti pozorišnom plemstvu, Cveja nikada sve ovo nije pominjao. Nije insistirao ni na imenima reditelja u čijim je predstavama igrao. A saradivao je sa najvećim rediteljskim imenima teatarskog života nekadašnje Jugoslavije. Pripadao je, između ostalog, i grupi glumaca koji su često saradivali s Dejanom Mijačem. To, međutim, ne znači da su im se stavovi uvek poklapali. Sâm Cvejić je pričao da, iako nikada nije bio izbirljiv kada su uloge u pitanju, u prvi mah sebe nije video u roli koju mu je Mijač namenio u čuvenom *Mreščenju šarana* Aleksandra Popovića beogradskog Zvezdara teatra. Pošto se reditelju zahvalio na ponudi, Dejan mu je predložio da ipak dođe i prisustvuje probama, makar – kako je pričao Mijač – samo da u gledalištu čita novine. I Cveja je tako sedeo u sali prelistavajući dnevnu štampu sve dok nije prepoznao da je to – to, i da ga je Dejan s valjanim razlozima pozvao u podelu.

Iako je odlučio da se kao glumac izuzme iz podela za predstave koje su u JDP-u nastajale kada je vodio ovaj teatar, Cveja se dobrovoljno prihvatao glumačkih zadataka kada je valjalo „zakrpati rupe”, bilo zbog smanjenja troškova koprodukcija, bilo zbog „uskakanja”.

Nijednom rečju, niti izrazom lica

Osim što je svakoj predstavi u kojoj je igrao davao sve što predviđa definicija sjajnog i pouzdanog partnera, Cveja je kolegama na probama darivao i mnogo više – veru. Dabome, svaka glumica i svaki glumac moraju da veruju u ono što rade, neophodno je da imaju (ili da vremenom na probama steknu) poverenje u reditelja, te da u dramskom delu u čijoj postavi učestvuju, predano kopajući, pronalaze i ono čega reditelji, a često ni sami autori literarnih dela, nisu bili svesni. Prirodna je to, nagoniska glumačka potreba da sebi i svom scenskom angažmanu, svojoj glumačkoj akciji, obezbede tačnost i uverljivost. Ni Cvejić se, naravno, po tome nije razlikovao od svojih koleginica i kolega, ali on je, osim doslednog svakovrsnog zastupanja stava o visokom rangu JDP-a – što je inače karakteristično za sve članove ovog

teatra – ponekad baš žestoko i s punim uverenjem branio interese i poteze svog pozorišta. Čak i kada bi sve ukazivalo na to da se sa nekim potezima nije mogao slagati.

Nikada, niti jednom jedinom rečju ili izrazom lica, Cveja nije dovodio u pitanje bilo koji rezultat Jugoslovenskog dramskog, pa ni predstave koje se ne mogu računati u kategoriju uspešnih. Pokatkad je strasno branio pojedine projekte, i to nije činio slepo i bez argumenata, a ako je svaka rasprava bila baš bez ikakve osnove, Cveja bi ćutao. Bila je to, što bi rekao Krleža, *rečita šutnja!* Načelo zasnovano na uverenju da je Jugoslovensko dramsko pozorište elita ovdašnjeg teatarskog života još bi snažnije dolazilo do izražaja kada je postao deo upravljačkog tima JDP-a, ili kada je ovaj tim predvodio. I, naravno, shodno svom karakteru i vaspitanju, a kao retko koji pozorišnik, Cveja nikada nije sebi pripisivao uspehe pozorišta. Tek bi pokatkad u uskom krugu prijatelja ispričao kako je rešavao neke od mnogobrojnih problema s kojima se suočavaju rukovodioci teatar. A i tada bi, sa sebi svojstvenom duhovitošću, ovakvu priču uvijao u debelu oblantu anegdote koja se manje tiče njega, a mnogo se više i direktnije odnosi na poslovično ludilo „života u pozorištu”.

O tome kako se i koliko kao glumac, ne jedino JDP-a, ulagao u predstave i zalagao za njih, između ostalog, govori i slučaj predstave *Golubnjača* Jovana Radulovića u režiji Dejana Mijača i scena koja se odigrala u automobilu kojim su se, nakon što su čuli „presudu” i suočili se sa zabranom predstave, vraćali Cvejić, Mijač i Josif Tatić. Kada je, tokom vožnje, najednom Tatić iz nemoćnog besa zaurao od plača, Cveja je morao da parkira kola kraj drumu da bi, zajedno s Mijačem, nekako smirio prijatelja. Tada su odlučili da se bore za *Golubnjaču*. I borili su se...

Čovek Pozorišta

Cveja je bio jedan od miljenika Bojana Stupice, koji je svoje „bebe” i uveo na velika vrata u teatarski život. Pozorišnu glumačku karijeru započeo je kao partner glumačkih veličina koje su u povest upisane kao doživotni počasni članovi Jugoslovenskog dramskog pozorišta, ali je, isto tako, delio pozornicu i s najmlađim naraštajima koji danas čine udarne snage ovdašnjeg glumišta. Igrao je u predstavama najvećih reditelja nekadašnje Jugoslavije i redovno bio u podelama Dejana Mijača.

Kao glumac Cveja je upoznao jednu od dimenzija planete koju zovemo Pozorište. Dimenziju koju, više ili manje, poznaju svi predstavnici njegove branše, pogotovo oni koji mnogo rade s različitim rediteljima, i sa onima takozvane stare škole, ali i sa onima koji ne priznaju bilo kakve „škole”. Kao pomoćnik upravnika on je prepoznao i teatarsku sferu koju mnogi glumci, ma koliko radili i bez obzira s kojim rediteljima saradivali, nikada u potpunosti ne upoznaju. Jer teatar nisu samo probe i izvođenja predstava nego i planiranja, pripremanja proba i tehnička oprema svakog pojedinačnog izvođenja. Pozorište, takođe, nije samo pravljenje repertoarske koncepcije nego je i njena realizacija. Teatar, naime, ne postoji samo na svečanim premijerama; on podrazumeva i svakodnevno dogovaranje s onima koji prave predstave, kao što teatarsku praksu čine i pregovori s onima koji u njemu rade, za njega pišu i koji u njemu igraju. Kao direktor pozorišta Cveja je upoznao i drugu, neretko nimalo svetlu stranu svih ovih profesija. Jer, pozorište je velika, uzbudljiva i katkad strašna Planeta na kojoj u isto vreme postoje i čiji vazduh u isti mah dišu i obožavani Ser i Norman, njegov garderober.

A malo je onih koji su ne samo poznali sve ove aspekte teatra, nego istovremeno, poput Branka Cvejića, do kraja ostali verni i glumi i pozorištu, ali i – sebi.

Tamara Vučković Manojlović / Gorčin Stojanović

Branko Cvejić

Ovaj tekst pratio je prijavu na konkurs Vlade Srbije 2012. godine za nacionalno priznanje za vrhunski doprinos kulturi Republike Srbije

Branko Cvejić pripada onoj generaciji srpskih i jugoslovenskih pozorišnih, filmskih i televizijskih glumaca koja je, koncem šezdesetih godina prošlog veka, osvojila, potpuno preuzela i radikalno izmenila izgled ovdašnjeg glumišta, napravivši dovršen stilski preokret kojim je najavljeni dah modernosti iz prethodne decenije konačno postao dominantnim scenskim izrazom, u skladu sa duhom epohe i kretanjima u scenskim umetnostima u svetu.

Doprinos Branka Cvejića ovoj glumačkoj revoluciji kulminirao je u televizijskoj seriji, kao i kasnijem filmskom nastavku, *Grlom u jagode*, autora Srđana Karanovića, u kojoj je ovaj stilski prevrat, najavljen brojnim ranijim ulogama u Jugoslovenskom dramskom pozorištu i Ateljeu 212, kao i na filmu i televiziji, „ozvaničen” i ustoličen. Fino glumačko nijansiranje u neverovatno zahtevnom zadatku da karakter tzv. „običnog mladog čoveka” bude nosilac dramske radnje cele jedne serije, sa dodatnim samohahtevom da to bude ne samo generacijski znak, nego i presek cele jedne epohe – a u čemu je ova serija i, naročito, Cvejićeva glavna uloga potpuno uspešla – učinilo je Branka Cvejića jednim od vodećih dramskih umetnika svoje generacije i ondašnje Jugoslavije.

Gotovo paralelno, igrajući apartnu, ponovo izrazito zahtevnu, ekspresivnu ulogu Petrunjele, žensku ulogu u čuvenom „muškom” *Dundu Maroju* Jugoslovenskog dramskog pozorišta u režiji Miroslava Belovića, Branko Cvejić je svoj scenski šarm, moderan dar, prostudirano umeće u gotovo muzičkoj formi predstave, te ukus kojim je izbegao zamke moguće karikaturnosti, upotrebio na takav način da je ta predstava i ta uloga ostala jedan od najznačajnijih prodora u našoj scenskoj tradiciji, pretežno ukorenjenoj u realizmu i naturalizmu prethodnih pozorišnih epoha.

Izdvajajući ova dva jarka trenutka demonstracije veličanstvene moći glumačke modernosti u potpuno oprečnim medijima i scenskim zadacima, hoće se kazati da je Branko Cvejić otelovljenje modernog glumca, spremnog na radikalne zahvate u tradiciju i klasični repertoar, a, u isti mah, potpuno medijski osveštenog u mediju filma i televizije, suverenog u filmskom kadru kao i na pozornici, spremnog da sopstveni habitus nešteditice podastre surovom oku kamere, da dopusti intimnost ne ugrožavajući umetničko-estetsko posredstvo, čineći da jedna televizijska serija postane trajnim dobrom ne samo jedne generacije ili epohe, nego ukupne kulture. Nemerljiv je koautorski doprinos u nastanku serije *Grlom u jagode* i već samo taj glumački domet dostatan je za preporuku za bilo koju vrstu vrednovanja jedne ukupne karijere.

Još veći i značajniji jeste doprinos Branka Cvejića u ulozi upravnika Jugoslovenskog dramskog pozorišta, kuće u kojoj je proveo svoj ceo radni vek. Još od sredine osamdesetih angažovan kao dragocena i ključ-

na osoba, prvi saradnik legendarnog upravnika Jovana Ćirilova, Cvejić je bio idealna spona između triju pozornica JDP-a i upravljačke strukture Kuće. Prostije rečeno, kontinuitet ogromnih uspeha pozorišta, od vremena predstava kakve su bile *Putujuće pozorište Šopalović, Rodoljupci* – obe u Mijačevoj režiji, *Buđenje proleća* i *Dozivanje ptica* Harisa Pašovića, potom *Baal, Per Gint, Seobe, Ruženje naroda, Pozorišne iluzije, Bure baruta* i desetine drugih – bio je moguć samo kroz predan i pouzdan radno-operativni angažman Branka Cvejića. Mnoge od ovih predstava nisu samo vrhunski umetnički dometi, nego i potpuni produkcijski iskoraci po raznim osnovama, od njihove fizičke veličine do upotrebe do tada nezamislivih scenskih postupaka, materijala i efekata. Kao što svoju glumačku modernost stavlja u službu različitih, pokadšto i oprečnih scenskih vizija, Cvejić, istom posvećenom strašću, koristi i svoju radnu energiju i viziju načina na koji pojedini gotovo megalomanski zahtevi mogu biti uspešno izvršeni. Uz Jovana Ćirilova, Branko Cvejić je ključna osoba za, ponovimo, kontinuitet uspeha Kuće, ne samo u zemlji nego i na brojnim, najčešće festivalskim, gostovanjima u inostranstvu.

Svoj vrhunac ovaj tok karijere Branka Cvejića dostiže u deceniji u kojoj je bio upravnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Prethodno angažovan na teškom procesu izgradnje nove zgrade, Cvejić je JDP poveo ka vrhuncu njegovih uspeha. U tih šezdesetak premijera pod njegovim upravničkim vodstvom JDP je izraslo u jedan od vodećih evropskih teatar, što je potvrđeno i članstvom u Evropskoj pozorišnoj konvenciji, a ubrzo zatim i pozivom za članstvo u najznačajnijoj pozorišnoj asocijaciji kontinenta – Uniji teataru Evrope, koju je pre više od dvadeset godina osnovao jedan od najvećih reditelja u istoriji pozorišta Đorđo Streler. Cvejićev upravnički rad karakterišu daljnji repertoarski prodori, nastojanje na načelu da je JDP kuća u kojoj rade najbolji umetnici u svim oblastima, a na tradicionalnim repertoarskim osnovama – domaćoj savremenoj i klasičnoj dramaturgiji, kao i ključnim savremenim stranim tekstovima, te onom što je trajno obeležje Jugoslovenskog dramskog – novom, drugačijem i nekonvencionalnom čitanju velike klasične pozorišne literature.

Načelo otvorenosti u izboru saradnika – svih vodećih ličnosti regiona, baš kao i neprestano uključivanje mlađih i najmlađih umetnika – učinilo je da JDP u upravničkoj epohi Branka Cvejića gostuje na tri kontinenta, u sedamdesetak gradova sveta, da višekratno osvoji sve moguće domaće i regionalne nagrade u kategorijama najboljih predstava, kao i pojedinačnih umetničkih dometa, koji bi teško bili mogući bez upravničkog angažmana. Vrhunac predstavljaju dva Gran-prija BITEF-a, oba dodeljena od žirija sastavljenih većinom od stranih pozorišnika – poput najznačajnijeg živog teoretičara teatra Patrisa Pavisa ili vodećeg nemačkog pisca u poslednjih petnaest godina Rolanda Šimelfeniga. Predstave *Šine, Hadersfild, Skup, Skakavci, Sanjari, Elijahova stolica, Rođeni u YU, Fedrina ljubav, Mletački trgovac, Metamorfoze*, kao i desetine drugih, predstavljaju stalnu postavku jednog imaginarnog muzeja srpskog i evropskog teatra dvadeset prvog veka, antologijske vrednosti višestruko potvrđene najvećim mogućim zvaničnim nagradama, ali i opštom svešću kako je posredi naše najznačajnije pozorište, čiji je domet u ovom periodu definitivno prerastao granice svoje sredine, duboko se ukorenivši u evropsku pozorišnu porodicu.

Sve to donelo je i pet ličnih nagrada za upravnički rad Branku Cvejiću, što je podatak bez presedana – upravnički je rad izuzetno retko predmet pažnje onih koji odlučuju o nagradama, iako je reč o ključnom angažmanu za život jednog pozorišta.

Branko Cvejić nije dobio nacionalno priznanje za vrhunski doprinos kulturi Republike Srbije 2012. godine, kada su predlagači bili Jugoslovensko dramsko pozorište i Udruženje dramskih umetnika Srbije.

Aleksandar Milosavljević

U Mijačevom „klanu”

Opraštajući se nedavno od Dejana Mijača, zapisao sam i ovo: „Dok je bio aktivan, a i docnije, čaršija ga je optuživala i da je šef moćnog teatarskog klana. Na pitanje postoji li zaista Mijačev klan, odgovorio je: 'Naravno da postoji, u njemu su najbolji glumci, savremeni dramski pisci, scenografi, kostimografi, kompozitori, koreografi... najbolja pozorišta'”¹.

Na koga je ova čaršijska dosetka, u stvari, aludirala? Ko je sve bio u ovom „klanu”? Odgonetka je sadržana u akronimu Cvojač² i odnosi se na Cvejića, Voju Brajovića i Mijača. Cveja ove tračeve nije komentarisao, niti se na njih uopšte osvrtao, na pamet mu nije padalo, u ovom slučaju, ali ni u drugim, sličnim, da se prepucava sa čaršijskim komentarima. S druge strane, ne verujem da se nakon onakvog Mijačevog odgovora iko više usudio da Mijaču ili Cveji postavi slično pitanje.

Jedini adekvatan odgovor sva trojica su – Mijač kao reditelj, Brajović kao glumac, a Cvejić kao direktor JDP-a – kompletnoj javnosti davali na jedini mogući način – predstavama, dobrim, umetnički snažnim, rado gledanim, na sve strane nagrađivanim i gotovo po pravilu hvaljenim od kritike. Uostalom, niti je Mijač isključivo režirao u Jugoslovenskom dramskom, niti su u ovom teatru uspešne bile jedino Mijačeve predstave.

Nema, međutim, sumnje da se tokom silnih godina zajedničkog pozorišnog rada između Mijača i Cvejića razvila posebna vrsta prijateljstva, a ona je, pored ostalog, bila zasnovana na uzajamnom ljudskom poverenju. No da li samo na njemu? Već i letimičan pogled na popis Cvejićevih uloga pokazuje da je upravo on bio jedan od stalnih pripadnika onog famoznog Mijačevog teatarskog „klana”, i to na osnovu kriterijuma koje je veliki reditelj najdirektnije i veoma precizno definisao.

Pripremajući temat posvećen Mijaču za *Scenu*, želeo sam da objavimo i Cvejićev govor sa komemoracije, održane u JDP-u. Javio sam se Cveji i odmah smo se dogovorili. No želeo je da još nešto dopiše, kako mi reče, da se ne bi ponavljao, a i zato što svakodnevno sve intenzivnije oseća koliko ga pogađa Mijačev odlazak. Rekao sam mu da ne žuri, da ću svakako sačekati njegov tekst. Kada smo se ovim povodom poslednji put čuli, obećao mi je da će tekst poslati narednog dana, baš onog kada će, kako će se ispostaviti, biti primljen u bolnicu.

//

¹ Aleksandar Milosavljević, „In memoriam, Dejan Mijač (1934–2021), Odlazak patrijarha našeg pozorišta”, Časopis za pozorišnu umetnost *Scena*, br. II, 2021.

² Istina, figurirao je još jedan, podjednako besmislen i netačan kao i prvi – Cvoja, a podrazumevao je kombinaciju dva nadimka – Cveja (Cvejić) i Voja (Brajović).

16. Bliske kolege

18. Berlin

17. Bure baruta

19. Poslovni razgovor

20. Dundo Maroje

/ U SVETU TEATRA /

O CVEJI GLUMCU

Aleksandar Milosavljević

Kroz malo do velikog

Cveju sam, čini mi se, kao teatarskog glumca stvarno upoznao poznih sedamdesetih godina prošlog veka, igrao je Petrunjelu u Belovićevoj režiji *Dunda Maroja*. Predstavu sam gledao kao student psihologije i passionirani ljubitelj teatra, tako da o njoj, a i o Cvejićevoj igri ne mogu da svedočim iz ugla kritičara. Ipak, i danas se sećam svog oduševljenja Belovićevom rediteljskom koncepcijom koja je radnju ove renesansne komedije smestila u muški samostan gde monasi igraju Držića. Sećam se, dabome, i Cvejine Petrunjele, veoma specifične ljupkosti na kojoj je s namernom izveštačenošću insistirao, a koja je proizilazila iz činjenice da igra ulogu u ulozi; sećam se i izmenjenog glasa kojim je izgovarao replike, falseta od kojeg bi povremeno odustajao, tačno kada je to bilo potrebno, jer je ova Petrunjela zapravo muškarac. Pamtim i odmerenost Cvejićeve scenske pojave koja je sve vreme lavirala na samoj ivici karikaturalnog, ali on ni jednog časa sebi nije dozvolio da prekorači preko ove linije.

Danas, sa iskustvom koje sam u međuvremenu stekao, mogao bih očekivati da će glumac, suočen s ovakvim zadatkom, naročito nakon premijere popularne i rado gledane predstave, naglašavati izvesne elemente svoje uloge koja je inače zahvalna za preterivanje, te da će preglumljivanjem provocirati publiku i da će joj podilaziti. Belovićevog *Dunda Maroja* prvi put sam gledao na ko-zna-kojoj reprizi, svakako ne na premijeri. Ni tada, baš kao i docnije, kada sam ponovo otišao na ovu predstavu – a rado sam joj se nekoliko puta vraćao – ne sećam se da je Cveja „šmirao”. Naprotiv, njegovu igru pamtim po naglašenoj preciznosti na svakom izvođenju kojem sam prisustvovao.

Dobro, bilo je to davno, još sedamdesetih godina XX veka. A šta je bilo posle? I posle sam, naravno, Cvejića gledao u pozorištu. Igrao je, ali ne glavne role.

Cveja na sceni

Publika ne zna da proceni njihov pravi značaj, kritičari o njima najčešće ćute ili ih tek uzgred pomenu, reditelji su i te kako svesni njihovog značaja, ali im retko pružaju priliku da se potvrde u glavnim rolama, partnerima na sceni oni garantuju sigurnost, a producenti, pozorišne uprave, savršeno dobro znaju ovu istinu – koliko je, naime, važno imati istinski dobre aktere i na pozicijama koje u glumačkim podelama ne predstavljaju glavne uloge. Ove glumice i glumci retko osvajaju nagrade i dobijaju zvučna priznanja, za njima ostaju oskudni tragovi u kritičarskim hronikama gde su njihova imena najčešće tek pomenuta u nabranjima i oivičena zarezima, samo pokatkad uz prideve kao što su: „efektno”, „uverljivo”, „sigurno”... No, neretko upravo njihovo prisustvo na sceni daje predstavama efektnost i uverljivost, a igri ansambla obezbeđuje sigurnost i stabilnost. Njihova igra ostaje, međutim, upisana u sećanja svih gledalaca, onih „običnih” kao i onih „sa zadatkom”, postaje deo slavni i rado prepričavanih pozorišnih anegdota koje vremenom blede i prestaju da svedoče o svojim junacima, a postaju kockice mozaika koji prikazuje određenu epohu ili su elementi skice za portret onih koji ove anegdote pripovedaju.

Prebirajući po spisku uloga koje je odigrao, ali i sećanjima i svojim kritičarskim beleškama, osim već pomenute Petrunjele, izdvajam tek nekoliko i, evo sada, zaključujem da su bez obzira na broj izgovorenih replika, značaj u kontekstu celokupne podele i generalnu rediteljsku koncepciju meni danas sa stanovišta

mogućih međusobnih poređenja najzanimljivije one koje je Cveja odigrao u Nušićevoj *Pučini*, Sterijinom *Nahodu Simeonu*, Buretu *baruta* Dukovskog, Simovićevom *Putujućem pozorištu Šopalović*, Selenićevom *Ruženju naroda u dva dela* i Čehovljevom *Višnjiku* – sve u Jugoslovenskom dramskom pozorištu.

Uloge Stankovića u *Pučini* i Nikole u *Nahodu*, svaka na svoj način, podrazumevale su različite vrste i postupke stilizacije – prva u ključu odmerene persiflaže, a druga na crti groteske. Jednu je Cvejić realizovao rukovodeći se kontekstom i rediteljskom namerom da problematizacije ideologiju (i estetiku) građanske drame, dok je drugu ostvario kao svojevrsni odgovor groteske na ista pitanja koja postavlja tragedija, dabome Sterijine epohe.

Likove Majcena u *Šopalovićima* i Upravnika u *Ruženju naroda*, ma koliko oni na prvi pogled bili slične dramsko-literarne fature i bez obzira na bliskost njihovih dramaturških funkcija (jer obojica reprezentuju svemoć vlasti zasnovane na represiji), Cvejić je gradio potpuno različitim sredstvima. Majcen je u njegovoj interpretaciji bio predstavnik okupacione soldateske, ali tipičan birokrata, suštinski nezainteresovan za „situaciju na terenu”, dok je Upravnika predstavio kao klasičnog karijeristu, tek prividno ideološki ostrašćenog, a zapravo tipičnog robotizovnog realizatora konkretnih zadataka, pre nego „vojnika partije”. Cvejić je obe ove role odigrao lišavajući se elemenata stilizacije, realistički, pokazujući da na malom prostoru, kakav podrazumevaju epizode, nije suveren samo kao komičar, nego i da zna kako valja zaokružiti ozbiljne dramske karaktere.

Piščikom u *Višnjiku* (sa, rekao bih, snažnom dozom glumčeve autoironije vezane za karakter konkretne dramatis persone) Cvejić je uverljivo i snažno, a s prividnom lakoćom, podržavao ideju specifične čehovljevske komike koju ne uspeva da u potpunosti relativizuje dramski, čak tragički naboj komada.

Andrej Nosov

Ima sveta, nismo loši

Znaš, zanimljivo je to što hoćeš da praviš neku alternativu, ali da bi ona postojala, mora da postoji jak *mejnstrim*. Nema ovde kod nas ničega što tako jako stoji, što ima neki kontinuitet, nego je uvek ona stara – ode jedan da dođe drugi. I uvek je sve ispočetka. Džabe alternativa kad u velikim kućama nema nečeg što čvrsto stoji i što se možda menja vremenom, ali ima svoj put – ovako je Dejan Mijač odgovorio na moje mladalačke tvrdnje da nam je potrebno drugačije pozorište. Vraćali smo se sa probe, ispostaviće se, Mijačeve poslednje režije u JDP-u – Čehovljevog *Višnjika*. Tu neverovatnu priliku da asistiram Mijaču imao sam zahvaljujući Branku Cvejiću. Baš u to vreme razgovaralo se, ili, možda bolje rečeno, govorilo da Cveja mora da ide iz JDP-a, da je dosta njegovog i da je vreme da neko drugi dođe na čelo te kuće. Branka Cvejića sam upoznao sredinom prve decenije dvehiljaditih, kada smo organizovali Dane Sarajeva i niz drugih događaja koji su povezivali gradove i ljude iz bivše Jugoslavije. Cveja je bio podrška. U njegovoj staklenoj kancelariji, tamo negde u dubini, sedeo bi prilikom svakog susreta i ispitivao nas kako smo zamislili da se „to nešto” dogodi. Njegova podrška nije bila podrazumevajuća. Uvek je reputacija JDP-a bila na prvom mestu, a potom korist za samu kuću. To nikako nije značilo da je Cvejić bio kalkulanta, već da je svoju misiju – da sačuva JDP i njegov kredibilitet – doživljavao kao posebnu vrstu zadatka, kakva se danas čini neverovatnom. I da ovde kažem, nisu ti razgovori bili laki i bez uzavrelih diskusija, ali je Cveja,

onako kako mu je svojstveno, znao da pretrese sve moguće opcije i da nas zapravo spremi za ono što bi sledilo sa ostatkom beogradske čaršije.

Sa Cvejom si na čistom, znaš šta te čeka. Nema takvih upravnika više. Ako uzmemo da je on taj čvrsti *mejnstrim*, onda ta alternativa mora biti drugačija i bolja od njega. E, to ima nekog smisla – tako nekako je Mijač završio razgovor sa mnom i zapravo iskazao veliko poštovanje i naklonost ka Cvejinom upravljanju JDP-om. To ne znači da nije bilo stvari koje mu zamera, već da je razumeo kontekst u kome je Cveja radio i vrlo cenio njegov rad.

Kada smo napravili Hartefakt i počeli prvu produkciju predstave *Hipermnezija*, pitao sam Cveju za pomoć. Gledao je premijeru predstave u Beogradu, bio velika podrška, ali kada smo počinjali, nije bio spreman da uđe u koprodukciju. Govorio je da je to veliki rizik, da je neizvesno. Međutim, posle premijere me je pitao da li planiramo da ostanemo u Bitefu, te je posle mog potvrdnog odgovora rekao da, ako bude zatrebalo, mogu da ga zovem, rado će imati ovakvu predstavu.

Možda je najznačajnija stvar po kojoj ću pamtiti Branka Cvejića ta njegova mogućnost da veoma pažljivo, uz slušanje drugih i razmatranje svih prilika, razume kontekst. Negde pri kraju njegovog vremena u JDP-u počela je naša intenzivna saradnja. Nekoliko meseci pošto je ostao bez upravničke funkcije počeli smo da radimo našu prvu zajedničku predstavu. Za studenta režije na FDU bila je to jedinstvena prilika da sa timom fantastičnih glumaca i saradnika, kao i igrača Bitefa, radi na tekstu Martina Šermana *Izopačeni*. Cveja je imao tri uloge, na koje nije sa jednakom radošću pristajao. Ulogu ujaka glavnog junaka Maksa je veoma brzo savladao, dok je njegova Greta dugo bila građena. Sve bi to izgledalo kao svaki-dašnji pozorišni proces da me upravo Branko Cvejić nije podržao i osnažio da krenem da pratim svoje ideje, te da odemo svi zajedno desetak dana u izolaciju. Bila nam je potrebna zbog samoće, zbog mraka, zbog doživljaja otuđenosti i zbog traganja za istinskim načinima. U novom krugu svoje glumačke karijere Cveja je bio spreman da istražuje, da eksperimentiše, da ide izvan granica. Odlazili bismo u kamenolom gde su dečaci, njegovi zarobljenici, prenosili kamenje sa jedne tačke na drugu. Cvejin zadatak je bio da upravlja njihovim radom, da određuje vreme pauze i koriguje postupanja svojih zatvorenika. Posvećeno je to radio satima. „Jebeš mu mater, moram nekad da im dam pauzu” – šaputao mi je. „Oni su logoraši, a ti kapo – nema pauze”. Skrušeno je odlazio na svoju stolicu i nastavljao da izvršava zadatak. Smislio je potom da uzme voće iz neke kese koju nam je donela organizatorka, bili su to veliki grozdovi, pa kad već ne može da ih pusti na pauzu, da im dâ po koje zrno. U toj igri napravio je svoju treću ulogu. Pred polazak na ovaj put znao je da će nam trebati oprema za šumu, pa je u svoj gepek spakovao šator, nekoliko vreća za spavanje, neke fenjere i druge stvari, što nam nije rekao. Pred sam polazak u tu šumu sve nas je iznenadio opremom i drugom rekvizitom koju je spremio, iako smo radili scene u kojima zapravo nije učestvovao. I baš tu, u toj šumi, u tom kamenolomu, u sali za vežbe, na livadama, napravili smo sve ono što će kasnije igrati ansambl u predstavi u BITEFu.

„Znaš, svi će doći da vide da li si talentovan, a gledaće i mene posle dugo vremena, da vide da li je išta ostalo od glume, tako da smo u istoj situaciji” – govorio mi je dok je popunjavao neki *onlajn* profil za gej *dejting* aplikaciju, što je bio jedan od zadataka za likove koje je pravio. Njegova Greta zapevala je tek nekoliko dana pred premijeru, kada se osetio dobro u njenom kostimu, kada je poverovao u predstavu. Koliko god bio posvećen, koliko god verovao i trudio se da bude sve najbolje, Cveja je uvek sumnjao. U gotovo svakom procesu, negde pred kraj, kad se sve sklapa, uvek bismo imali taj strašni razgovor iz kog bi čovek koji ga ne poznaje mislio da odustaje i da neće više da radi. Bio je to trenutak kada Cveja pobeđuje samog sebe i sve svoje sumnje. „Zvao si me da igram jednu ulogu, dobio sam tri i plus ove tvoje izmišljotine. Nisam ja dovoljno plaćen da me ovoliko maltretiraš” – rekao mi je u šminkernici Bitefa.

Suvih usta i uplašen, rekao sam mu da ga molim da se spremi za progon i da mi učini da proba da sve uradi kako smo se dogovarali. On je ponavljao svoje primedbe i pretnje, a ja iz nekog razloga nisam verovao da će stvarno otići. Jedva smo imali probu. Delovalo je da nikada više nećemo raditi. Međutim, već sutradan Cvejić je onako usput uputio izvinjenje i samo nastavio da se bavi predstavom. Posle premijere bio je jako ponosan. Po koktelu se sve vidi. Ima sveta, znači nismo loši. Tako nekako je uvek zvučalo to Cvejino procenjivanje.

Kasnije smo radili *Glad*, predstavu koja nas je obuzela u šestomesečnom procesu koji je bio veoma bolan za sve. Razgovarali smo, probali, gradili scene i tekst, tragajući za svojim duboko sakrivenim gladima. Cveja nije propuštao probe, bio je tu sve vreme. Kada bi stvari kretale nizbrdo, on bi sa strane, onako korak po korak bodrio sve nas da ne odustajemo. „Sad kad smo krenuli, bilo bi dobro da završimo. Ne znam da li je dobro, ali znam da ne bi trebalo da odustanemo” – govorio je. I ta njegova spremnost da bude tu i u danima kada se činilo da nema izlaza, da pomogne, da prodrma, da podrži, bila je jedna od najvažnijih uloga koju je za sve nas imao. Cvejić je znao da osuđuje, da bude veoma direktan i da prekoreva, ali kada bi se pojavio neko sa strane i napadao predstavu ili ekipu, ili nekog pojedinačno, on je do poslednjeg daha branio sve nas. Njegova posvećenost i lojalnost zajednici u kojoj je radio bila je neprikosnovena. Za lbzenove *Aveti*, koje smo premijerno izveli u Budvi i nakon toga godinama igrali, bio je posebno vezan. Jako je voleo tu predstavu jer je otvarala za njega važna pitanja. Pitanje odnosa prema prošlosti, neke društvene angažovanosti. „Bilo je neverovatno sinoć” – tako bi zvučao početak telefonskog razgovora sa njim dan nakon neke izvedbe ili gostovanja. Opisivao bi detalje, reakcije i ponosno prepričavao pohvale, posebno od ljudi od kojih ih nije očekivao.

Branko Cvejić je voleo i podržavao Hartefakt i njegove ljude. Radio je sa nama gotovo od početka. Pridružio se našem Upravnom odboru u najtežem trenutku, kada smo bili pred bankrotom. Pomagao nam je svojim savetima, dugim razgovorima na koje je dolazio nekad po pozivu, a nekad sam, jer je primetio da nešto nije logično, da ne štima, ili mu se činilo da može drugačije. Tako nam je pomagao da uradimo nemoguće stvari. Sve je to bilo tako neprimetno i bez potrebe da se istakne njegov doprinos, već da prati u stopu ono što su naše namere. „Znaš, Upravni odbor mora da bude dobar, da prati, da razume i da nekad malo prikoči kad je mnogo” – govorio je Cveja. Svoju ulogu je doživljavao kao i sve drugo, posvećeno i vredno. Gotovo da nije propustio nijedan sastanak.

„Hoćemo li igrati tog *Ujka Vanju?*” – glasilo je najčešće pitanje poslednjih godina dok ova predstava i zvanično nije skinuta sa repertoara. Nesrećni splet okolnosti ograničio nas je na desetak igranja predstave koju smo pravili u Vršcu i Beogradu. Beogradsko gostovanje predstave imalo je poseban značaj za Cveju, jer smo se vratili na ono kako smo i radili predstavu, sa publikom na sceni. Cveja je voleo da igra tu, ispred ljudi, tako blisko da se sve vidi. Nekad mi se činilo da je to nešto što ga je posebno radovalo i za šta je imao osećaj da je potpuno spreman. Uvek mu je bilo važno da učestuje u nečemu posebnom, drugačijem i dobro smišljenom. Cveja je bio prijatelj u pravom smislu te reči. U mnogim situacijama kada to i nije išlo u njegovu korist, znao je nedvosmisleno da brani svoje prijatelje. Njegova posvećenost vrednostima u koje je verovao, nespremnost da se adaptira na ono što se danas servira kao ispravno i dobro, ali i mogućnost da u takvom poretku opstane i progura taj pogled na svet, ostaju trajna vrednost i škola za sve buduće generacije. Branko Cvejić nije završio našu poslednju saradnju. Ostaće zauvek pitanost kako bismo uradili taj poslednji monolog na kraju predstave. I danas kada čujem te reči, uvek se setim kako je svaku iz ljubavi i nežnosti birao, i kako me je ubeđivao da štrihovane delove vraćam, parče po parče. I naravno da je bio u pravu, jer jako dobro zvuče.

Draško Adžić

Song za Cveju

Čudno je to...

Uz sav trud mog literarnog mozganja i osećanja poraženosti pred neumitnim upadanjem u kliše, ne uspevam da pronađem bilo koji tačniji način da se otisnem u ovo divno sećanje sem da zaista i napišem jedno opšte mesto, dužine tri reči, kojim ću početi. Stoga, evo ponovo te tri reči.

Čudno je to...

...kako neke isprva lake i naizgled male stvari same i bez očekivanja vremenom dobiju lepu i toplu težinu. Cveju sam upoznao na prvoj probi predstave *Izopačeni*, za koju me je Andrej Nosov pozvao da komponujem muziku. Tada sam i dalje tek počinjao da radim u pozorištima i neočekivanost da se nađem u društvu Branka Cvejica činila je moj doživljaj našeg procesa pomalo nadrealnim. Subjektivnost je, naravno, stara lakrdija, jer ničega sem stvarnog i spontano normalnog na probama nije bilo, nikako nadrealnog.

Nedugo zatim stigao je i prvi zadatak za mene. Trebalo je da iskomponujem song za Branka. Song koji bi bio muzičko težište predstave. Raduje me koliko detaljno uspevam da u sećanje prizovem kada, gde, koliko brzo i lako sam ga napisao, zatim da se setim okolnosti pod kojima sam snimio demo i odneo na probu kako bi ga ceo tim predstave čuo. Cveja mi je skoro zaverenički u više navrata kozerskim šapatom dobacivao da ga niko nikada nije terao da u predstavama peva, kao da je bio u neverici da će ga neko zaista konačno i naterati. I gle, kada su *Izopačeni* izašli, divotna je to scena bila. On je pevao o ulicama Berlina raskošno odeven i osvetljen, ja sam ga pratio svirajući, vreme je tada stajalo i mi smo se ležerno kabaretski pred celom publikom zabavljali, on sa cigaretom u ustima, ja sa flašicom vinjaka na klavijaturi.

Nakon toga radili smo više puta zajedno, kad god bi prilike dozvolile da nam se putevi ukrste. Tome sam se uvek iskreno radovao, jer Cvejino sam prisustvo doživljavao kao veliku stabilnost i obećanje sa nekakve visine da će na kraju procesa sve ipak biti u redu. Ali ne samo to. Ono što je uvek bilo tu jeste njegova neobično jednostavna, drugarska neposrednost, u kojoj se videlo ništa drugo do jedno veliko poštovanje koje je gajio prema našem odnosu, a koje je počelo od „Ulica Berlina”, te isprva lake i naizgled male stvari.

Gde god se sreli, nikada nije propuštao priliku da me uz dobroćudan osmeh, tobože ozbiljno, pita kada mu šaljem sledeći song. Isto to je uradio, gotovo sam siguran, i na poslednjoj probi na kojoj sam ga video. Imponovala mi je radost sa kojom je to radio. Ta radost, sada shvatam, bila je kao neka naša mala, zajednička tajna, kao nekakva njegova mala, dečaka pobjeda nad celim svetom.

Martin Šerman

ULICE BERLINA

Ulice Berlina, o, ostavljam vas.
Da l' ćete me pamtiti ili ne?
Da li ikad stvarno tu sam bio,
u ulici od kaldrme mutne?
Nađite mi bar sa dečacima,
umem da volim samo jedan dan.

Jedan dan je dovoljan u gradu,
samo jedan dan,
u ovom gradu.

Ne žalite, nađite mi dečka,
sa plavim očima k'o okean.
Iskopajte ih, šta da gleda
kako proždiru te živog ovde.
Proždiru te u ovom gradu,
proždiru te u ovom gradu.

Jedan dan je dovoljan u gradu,
samo jedan dan,
u ovom gradu.

Ulice Berlina, o, kažite mi
da li sam vam potreban imalo?
Ulice Berlina baš vas briga,
ulice Berlina kažite mi
da li ćete kriknuti za mene
kad nestanem i postanem vazduh?

Jedan dan, samo jedan dan, jedan dan.

Tekst pesme koju je Cveja pevao u predstavi Izopačeni, u BITEF teatru

GLUMCI O CVEJI

Mira Banjac, Jelisaveta Seka Sablić, Irfan Mensur,
Anita Mančić, Nada Šargin, Goran Jevtić

Ariel pozorišta

„Pozorište je bilo deo mojih snova, a ubrajam se u one kojima su snovi, vizije, stremljenja nemerljivo važni”, govorio je svojevremeno Branko Cvejić. Kao i: „treba ceniti vreme na vreme”, „šta god da sam igrao, hteo sam da to bude lik koji će publika da prihvati, zavoli”. A oni koji su sa njim delili scenu, kadar, kafanski sto, ukratko život, vele da je bio „veliki posvećenik”, „sočno duhovit”, „Neko sa velikim N”... Kada razgovarate o Branku Cvejiću sa njegovim kolegama, povodom monografije, i ne samo tada, svi, nezavisno jedan od drugog, govore o njemu trostruko – kao o upravniku, kao o glumcu, kao o ličnosti. Kaleidoskop vizura čiji sklopovi bivaju i skica za portret jednog vremena koje je svojim dahom, zrakom i znakom ne samo obeležio već, ispostavilo se, i stvarao upravo Branko Cvejić.

„Imao je jedan pedigre, kulturni pedigre. A to se snažno oseti. I prepozna. Bio je odmeren, tačno znao kada, šta i kako treba reći. Nije bio hvalisav, a bio je Neko i pre funkcije i pre velike glumačke karijere, pri čemu glumac je bio savršen”, kazala je Mira Banjac.

Seka Sablić ističe: „Svi pamte Cveju, i pamtiće ga. I kolege, i ljudi sa pijace koji prodaju, koji kupuju... Ostavio je sigurni trag, ako je to uopšte važno za glumca koji traje samo sad i ovog trenutka.”

A Irfan Mensur veli: „Beogradski gospodin. I beogradska baraba. Možda deluje nespojivo, osim u Cvejinom slučaju. Jer ta vrsta mirisa čistoće u svakom smislu, čiste košulje, dobrog sakoa, dobrih pantalona, dobrih cipela, dobrog ponašanja, plemenitosti koju je nosio, duhovitosti kakvu je nosio... to odlikuje samo određene kategorije Beograđana. Strahovito sam voleo vrstu sarkazma i cinizma koju je imao, a kakvu imaju suštinski superiorni ljudi. Biti sarkastičan i ciničan mogu sebi dozvoliti samo superiorni. Ako to sebi dozvole oni koji nisu spremni da podnesu to što izgovore, onda su to primitivni ljudi, bez dubine, površni... i to drugačije rezonira, i pitanje je da li uopšte biva sarkazam i cinizam.

S druge strane, Cveja je neverovatna, neodoljiva baraba. Bio je, pardon na vokabularu, al' preciznosti radi, bio je – neprejeviv. I beskrajno duhovit. Voleo je da igra karte, što me je oduševljavalo, proveli smo mnogo vremena zajedno igrajući raznorazne kartaške igre. Ponekad je bila i neka sitna kocka u pitanju, ali i to je deo adrenalina našeg druženja i kontakta.”

„Mala, ti si super”

Neki ga vezuju za svoje početke, poput Anite Mančić, Gorana Jevtića Gondže, Nade Šargin.

„Branko Cvejić je jedan od nekolicine ljudi koji su na neki način usmerili moj život”, kaže Anita Mančić. I dodaje: „Još dok sam se kao mala muvala po pozorištu, prepoznao je u meni buduću glumicu. Podsticao me da upišem Akademiju i jako se radovao kada sam to učinila. Od tada pa nadalje osećala sam ozbiljnu, istinsku povezanost sa njim. Bio je od onih, retkih, koji su za neke mlade ljude umeli da prepoznaju prave stvari u pravo vreme. I, što je takođe vrlo retko, bez iole sujete radovao se mladim ljudima, mladim generacijama koje imaju talenta i predispozicije za profesionalizam.”

Goran Jevtić napominje da mu se pri pomisli na Cveju, između ostalog, stalno otvara jedan snažan i tako važan utisak, kao i da je bitno vreme u kome ga je upoznao: „Dakle, kad se završio XX i počeo XXI vek ja sam sa svojom generacijom ušao u pozorište, u glumu, i odmah sam došao u JDP sa predstavom *Šoping & faking* Marka Rejvenhila, pisca koga se mnoge pozorišne uprave koje su sloville za hrabre nisu usuđivale da postave na scenu. Igrali smo na sceni 'Bojan Stupica', a u to vreme se gradila nova zgrada Jugoslovenskog dramskog jer je, podsetiću, stara, nažalost, izgorela u požaru 1997. A izgradnja tog novog pozorišta bila je više od nove zgrade, rezoniralo je i zračilo i kao simbol novog napretka, novog vremena, novog... Bio je to, dakle, naš prvi susret u kome je, iz moje perspektive, veliki Neko – a taj Neko je Cveja – dozvolio da u renomiranom pozorištu radimo i igramo vrlo izazovan komad.

I, uopšte uzev, entuzijizam tog perioda, tog novog vremena, u mom se biću duboko vezuje za Cveju. On se tada već svesrdno bavio gradnjom, a onda je i normativno došao na čelo kuće. Voleo bih da ljudi koji u nekim budućim vremenima budu ovo čitali, a i oni koji ne budu, znaju, da imaju svest o tome da to gde igraju ili gde gledaju one koji igraju, da je to nešto u šta su neki ljudi uložili celog sebe, za šta su život davali. Kao što je Cveja za Jugoslovensko dramsko, a duboko poštujući i sledeći one koji su pre njega to činili, pre svih Bojana Stupicu.”

Nada Šargin napominje: „Upoznala sam ga tokom rada na predstavi *Jegorov put* u Budva 'Grad teatru'. On je igrao islednika koji u jednom momentu propituje moj lik. Napravili smo ludu, dinamičnu, zabavnu scenu i rekao mi je: 'Mala, ti si super!' Imala sam 23, sledeće godine otišla sam u Narodno pozorište i on je posle bio nezadovoljan što nisam došla u Jugoslovensko dramsko. A toliko sam puno radila u JDP-u dok je on bio upravnik da su svi dugo mislili da sam u ansamblu tog pozorišta. Mislim da sam se baš zbog njega i njegove podrške osećala kao da i jesam.”

Dodaje da je jako voleo Jugoslovensko dramsko: „Najviše ga pamtim kao dugogodišnjeg upravnika tog pozorišta, iako sam ga obožavala kao lik babe Marije Vasilijevne u tv filmu *Slučaj Harms*. Iako je čuven kao Bane Bumbar i po još mnogim legendarnim filmovima koje je radio, mislim da je on najviše voleo da bude upravnik. Čini mi se da je stalno bio u pozorištu, ako ne u JDP-u, onda sigurno na nekoj od premijera, i pozorišnih i filmskih. Sve ga je zanimalo.”

Brza vožnja, još brža misao

Katkad tonom, katkad eksplicitno, katkad između redova, ali svi apostrofiraju da je Branko Cvejić kao upravnik, posebna, važna i snažna tema.

„Odličan upravnik; sveden, štedljiv, vrlo visokih standarda, a srdačan i druželjubiv. Voleli su ga glumci”, ističe Mira Banjac.

Anita Mančić zdušno kaže: „Doživljam Cveju i kao nekog dobrog duha pozorišta. Bivao je tu kada treba, kad je suvišan nestane. Veliki prijatelj. Veliki upravnik, o čemu govore i rezultati koje je postigao, a činio je to na jedan nenametljiv način, iako se beskompromisno pridržavao visokih standarda. U suštini – kao neki Ariel pozorišta. Večita podrška i zaljubljenik teatra kakvih sve manje i manje ima.”

S blagim osmehom na licu i punoćom u glasu Goran Jevtić veli: „I, kad se danas vratim na neke upravnike, a pod mnogima sam radio, on je bio jedan od tih stvarno velikih. I bio je na neki svoj, poseban način – pošten. Umeo je da prepozna kad treba da te nagradi, a kada da te zaštiti. Recimo, sećam se kada smo igrali u Madridu, odlučio sam da idem u Toledo, a nisam znao da za povratak treba da se rezervišem karta. I ne prime me u voz. A u Madridu predstava treba da počne. Igrali smo *Fedrinu ljubav*. Dakle, Mira Karanović čeka tamo, a to znači da ne znaš šta sve može da ti se desi kad dođeš. I Cveja mi kaže telefonom: 'Dolazi kako znaš i umeš, a kad dođeš samo čuti i ništa ne progovaraj'. Stignem ja nekako u zadnji čas, pa i malo

posle toga, a Cveja s vrata počeo toliko da viče na mene, drvlje i kamenje da sasipa. Gledam ga, mislim se kako ne liči na njega da toliko i tako arlauče... Kad u jednom trenutku Mira Karanović, pošto ona uvek ima potrebu da ugnjetavane zaštiti, počeo da me brani. I ja shvatim kakav je on genije – on je to uradio da me ne bi Mira ili neko drugi napao. Lakše je i sigurnije da to bude on. Eto, tako je umeo da misli i brine o nama, i o raznim situacijama. I da brzo reaguje. Koliko je voleo da vozi brzo automobile, toliko je umeo brzo da misli u, da tako kažemo, zeznutim (ne)prilikama.”

Po rečima Gorana Jevtića jedna od nezaboravnih situacija sa tih putovanja bila je i kada su gostovali u Umagu, u Hrvatskoj, sa predstavom *Šoping & faking*: „Bilo je to jedno od prvih gostovanja posle ratova devedesetih. Putovali smo autobusom i kad smo stigli u grad promašimo skretanje i uđemo u jednosmernu ulicu, ali iz suprotnog pravca. Zakrčimo sve, nastane ludilo, dođe ubrzo i policija... Mi u starom 'Lastinom' autobusu, Cveja na vratima, siđe na asfalt, a hrvatski policajac ga, očigledno, prepozna i ko' iz topa kaže: 'Čuj stari moj, čekamo vas deset godina, a vi čim dođete odma napravite kaos'.

Bilo je nebrojeno doživljaja. Znate kako izgleda kad vodite trideset ljudi mesec dana na turneju; Kostarika, Meksiko, Kolumbija... Pa treba nama objasniti gde se ne sme ići, šta se noću dešava... Pri čemu je nas trideset, a on je jedan. Tu, mislim, nikad nije spavao. Tim rečima. Samo je kontrolisao gde smo, šta smo, kako smo...”

Na desno rame

Branko Cvejić je govorio da ga je još u detinjstvu „opio mastiks” budući da je sa ocem, renomiranim operskim pevačem, često bivao u pozorištu; na pitanje o oblikovanju širokog dijapazona likova odgovarao „sve je to iz života”, a govoreći o njemu kao glumcu kolege apostrofiraju ne samo umetnička postignuća u otelotvorenju raznih karaktera već i odnos prema partnerima na sceni i u kadru.

„Uspešno je igrao velike uloge, epizode takođe, uvek primećen doprinosa je predstavama, filmovima, serijama”, kaže Jelisaveta Seka Sablić.

Dodaje zatim: „Puno energije potrošio je kao upravnik Jugoslovenskog dramskog, iako se trudio da se i dalje uspešno bavi svojim poslom, tj. glumom van svog pozorišta. Mislim da je zbog upravnikovanja dosta propustio u glumačkom smislu. U nekoliko predstava igrala sam sa njim, i tada sam videla, kao što se obično tada najbolje i vidi, da je veoma, veoma posvećen glumac, zaljubljen u svoj posao, predan do kraja. Sigurno da nedostaje beogradskom glumištu i ovdašnjoj kulturi i zbog talenta, i zbog sposobnosti, i zbog toga kakav je čovek bio.”

Anita Mančić napominje da su dosta radili zajedno: „Ozbiljnu kilometražu smo prešli i doslovno, igrajući na raznim gostovanjima i festivalima, a meni je, između ostalog, izuzetno draga naša saradnja u seriji *Ulica lipa*. Igrao je mog muža. Rad na tom projektu je bio veseo, a on je kao glumački partner prihvatao sve zavrslame koje sam smišljala. Nesebičan partner, kolega koji se istinski raduje tuđem glumačkom postignuću, rešenju... Jednostavno, i samo pomisao na Cveju uvek probudi sećanje na radost, njegovo radovanje onom što radi, radovanje meni kao glumačkom partneru... Jedan od retkih ljudi koji ume da te prigrli na najbolji mogući način, i kao prijatelj, i kao otac, i kao autoritet, i u svakom smislu.”

I Mira Banjac podseća da su puno puta zajedno radili, ko zna koliko vremena proveli skupa na raznim snimanjima: „Ukratko, jako vredan i, što je vrlo važno, veoma je poštovao glumca i glumce do sebe”.

Goran Jevtić priča: „Kada smo počeli i zajedno da igramo – to je bio neki drugi Cveja. Sjajan partner na sceni. Bio mi je čak i mlađi kolega. Kad smo igrali *Ulogu moje porodice u svetskoj revoluciji* u Ateljeu 212 Dušan Jovanović je odlučio da Cveja bude ono dete, a mi smo svi igrali starije likove. Tako je on bio mladi glumac. To je bilo strašno zabavno. Moja velika sreća i radost, koja je trajala do poslednjeg Cvejinog dana

na ovoj zemlji, bila je *Gospođa ministarka*, gde je on, uskočivši umesto Vlaste, igrao Ujka Vasu. Divni Ujka Vasa. Nežan i dobar partner, neko na koga se možeš osloniti. Bilo je uživanje postojati s njim na sceni!” Pričajući o Branku Cvejiću kao glumcu Irfan Mensur veli: „Kada je reč o našem partnerstvu na sceni, ima jedna priča koja mi je posebno draga. Naime, Srđan Đida Karanović, Cvejin kum i veliki prijatelj, bio je sprečen da dođe na jednu premijeru predstave u kojoj je Cveja igrao. Mi smo u to vreme običavali da posle predstave, dakle i posle premijere, idemo u Klub književnika. To smo učinili i te večeri, a u nekom trenutku, kad smo već uveliko zaseli, došao je i Đida. Ne prođe mnogo, a on upita: 'Kakav je bio Cveja?' Mi odgovorismo da je bio dobar, odličan... A on nas gotovo prekide: 'Čekaj, kad izađe na scenu je l' nagnut na levo rame ili na desno?' Mi se svi za stolom zamislismo na trenutak i odgovorismo: 'na desno'. Na to će Đida: 'e pa onda zna šta radi, jer kad ne zna šta radi na sceni on se nagne na levo rame'. Meni je to divna, minjon priča koja naravno ne karakteriše Cveju kao glumca, ali karakteriše naše druženje i duh vremena.”

Bacajući telefone

O druženju sa Brankom Cvejićem njegove kolege i prijatelji govore s naročitim ozarenošću, s tugom i radošću u isti mah, koje se, čas jedna čas druga, poput bolera razvijaju...

„Jako je voleo svoje drugare reditelje i glumce, pričao nam najluđe pozorišne dogodovštine koje je sa njima prolazio u mladosti, a i kasnije”, kaže Nada Šargin, dodajući: „Ja sam ih samo gledala kako strastveno i bučno igraju karte u autobusu – tokom putovanja na gostovanja sa nekom predstavom – okupljeni oko malog stočića koji su jedva uglavili između četiri sedišta. Lepe su sve te priče oko pozorišta, ali meni ipak kada se setim Cveje prvo iskršava slika njega i njegove Vesne, tog višedecenijskog tima, tog spoja podrške, ljubavi, razumevanja i zabave i jedne jačine koja je iz tog dvojca izbijala. Mislim da je sa Vesnom napravio svoj najdugovečniji i najvažniji projekat – svoj brak i svoju porodicu.”

Irfan Mensur apostrofira: „Desilo se i to da je on jedini čovek koji je na moje prvo i jedino bračno putovanje išao sa mnom. Dakle, priča je malo neverovatna, ljudi me neretko pitaju da li je istina. A istina je. Sedeli smo u salonu Jugoslovenskog dramskog pozorišta, pokojni Lane, Tale, Cveja, hvala bogu živi Voja, ja, Toni Laurenčić... Pričali smo o mojoj svadbi. Svi su poznavali moju prvu ženu Ljilju, divili se njenoj lepoti i pameti, čudili se i šalili na temu otkud ja ovakav sa takvom ženom... I, pitaju me gde ću na bračno putovanje. Kažem da nemam pojma. Tu počnu da se nižu predlozi – da idemo na more, na planinu, u inostranstvo... U jednom trenutku neko od njih upita: 'Jesi bio u Veneciji?'. Reko' bio sam u Italiji, ali samo do Trsta. Predlože mi da idemo u Veneciju, pričaju o gondolama, romantici, lepoti grada. Mene to zainteresuje, kažem da je ideja odlična i da verujem da će se i Ljilji dopasti. Tog trenutka se javi Cveja sa idejom da pođe sa nama, što sam ja prihvatio.

I nije to bila samo simpatična dosetka i šaljiv razgovor. Mi smo zaista otišli mojim kolima u Veneciju; ja sam vozio, Ljilja sedela do mene i Cveja na zadnjem sedištu. Doduše, nismo bili u istoj sobi (smeh), ali jesmo u istom, vrlo lepom, romantičnom hotelu. Proveli smo divnih sedam dana u Veneciji.”

Naročitim tonom Mira Banjac ističe: „Sa radošću mogu reći – dao mi je priliku i da budemo prijatelji”. I dodaje: „Sa njegovom ženom, divnom Vesnom, više od 15 godina išla sam kod istog frizera, i to nije bilo samo friziranje nego smo imale lepe, velike razgovore, čak i kad pričamo o običnim svakodnevnim stvarima.

Njegov fizički odlazak sa ovoga sveta je velika glumačka, kulturna muka i tragedija. Okrnjen je bord živih glumačkih bardova. Bio je izuzetno duhovit. Naravno, na svoj, poseban način. Recimo, već u samom pozdravu te začikava, nešto ti prilepi... 'Banjac, je l' recituješ *Vojvodinu*?' Kao ja samo recitujem *Vojvodinu*

Mike Antića. Ili: 'Šta ima tamo kod vas u Novom Sadu, je l' samo jedete ili ipak radite još nešto?' Voleo je novosadsko pozorište, na svoj način, i o njemu brinuo. Jedno vreme Srpsko narodno pozorište Novi Sad bilo je u ozbiljnoj krizi. Ne samo finansijskoj, nego uopšte. Cveja je puno pomogao da se stvari rešavaju. I lično sam mu zbog toga veoma zahvalna.

Na snimanju sa svima se druži i u isto vreme telefonom završava ko zna koje sve poslove, uglavnom vezane za JDP. A u svakom trenutku je spreman za kadar, kao da je sve vreme samo skoncentrisano čekao da ga pozovu da snima svoju scenu.

Dobromisleće biće, dobro organizovan čovek.

Taj pedigre koji sam pomenula, i koji je bio tako značajan, povukao je iz ugledne umetničke porodice, od roditelja, a suština tog pedigrea jeste – dostojanstvo življenja. Neposredan, otvoren čovek, a vrlo, vrlo dostojanstven. Prirodno dostojanstven. Nikada nije isticao taj porodični pedigre, nikada, ali je zračio iz njega. Kad kažeš njegovo prezime, zna se koja je to umetnička kuća, kakvo razmišljanje i promišljanje, ne samo o umetnosti. Nama koji smo s njim drugovali, i ne samo nama, ostavio je u amanet to i takvo promišljanje. Njegova mi je smrt baš nekako brza. K'o da su mi ga oteli. Osećala sam da je mogao, a i hteo, još puno toga da dâ. Može zazvučati paradoksalno, ali nije – njegov odlazak je tuga, a sećanje na njega je velika radost.”

Goran Jevtić Gondža kaže: „U nekom trenutku počeo sam i da se družim sa Cvejom. Za svoje kolege uvek imate poštovanje i razumevanje, a za poneke razvijete i ljubav. Ja sam Cveju zavoleo. Bio je moj drug u punom smislu te reči, pored toga što je bio moj kolega, upravnik koga sam gledao kako je odgovorno, posvećeno, celim bićem pravio, gradio, stvarao pozorište i kao zgradu, i kao kulturno dobro prvog reda. Šraf po šraf, detalj po detalj, segment po segment, a da celinu nikad nije izgubio iz vida. Naprotiv.

Imao je, između ostalog, tu jednu lepu crtdu tradicionalnog u sebi, koju je čuvao. Negovao je duh svoje generacije, duboko poštovao one koje je nasledio, a bio sasvim otvoren za one koji dolaze. Umeo je jako dobro da balansira između tih različitih generacijskih, a i raznih ličnih nastojanja i afiniteta. E kad više ne balansira, kad se prosto iznervira, onda je stalno bacao neke telefone. To su bili neki manji aparati – do kraja života nije naučio na ove velike *tačskrinove* – koje je stalno bacao. Kad pregovaraš nešto o poslu, o lovi, što si kasnio..., on svako malo razbije taj svoj telefon. Ceo život sam ga terao da mi prizna, a nije nikada, da li su to bili plastični aparati. Sa svima sam komentarisao kako on ima po nekoliko plastičnih telefona u štekcu, jer nemoguće je da ih razbija u tolikoj količini. Posle sam razmišljao, sve i da su bili plastični, sigurno se nekad zeznuo pa razbio i pravi (smeh). Svi koji smo ga dobro poznavali, znali smo koliko je nežan i ljubazan prema svima nama, a da mora nekad i u strogoću jer to koliko smo mi sposobni da izbezumimo raznorazne, a naročito upravnike, to svet nije video.”

Veli, dalje, da ta sećanja, odnosno osećanja iz prvog perioda njihovog poznanstva, nisu izneverena ni kasnije, kad je nova zgrada JDP-a podignuta, kad su nastavili sa radom, predstavama...” Kakva su se sve igranja, gostovanja, putovanja nizala – Madrid, Rim, Kostarika, Meksiko, Kolumbija... Turneja sa predstavom *Rođeni u YU* po celom Balkanu, pa Budimpešta, Beč, Strazbur... Na velikim svetskim festivalima upoznali smo divne kolege, koji su nam dan-danas prijatelji. Stvarno je to vreme koje za njega vezujem bilo, da ga tako nazovem, veliko doba.

Vremenom smo, kažem, postali i prijatelji. Zavoleo sam i Vesnu, Bojanu, Žarka.

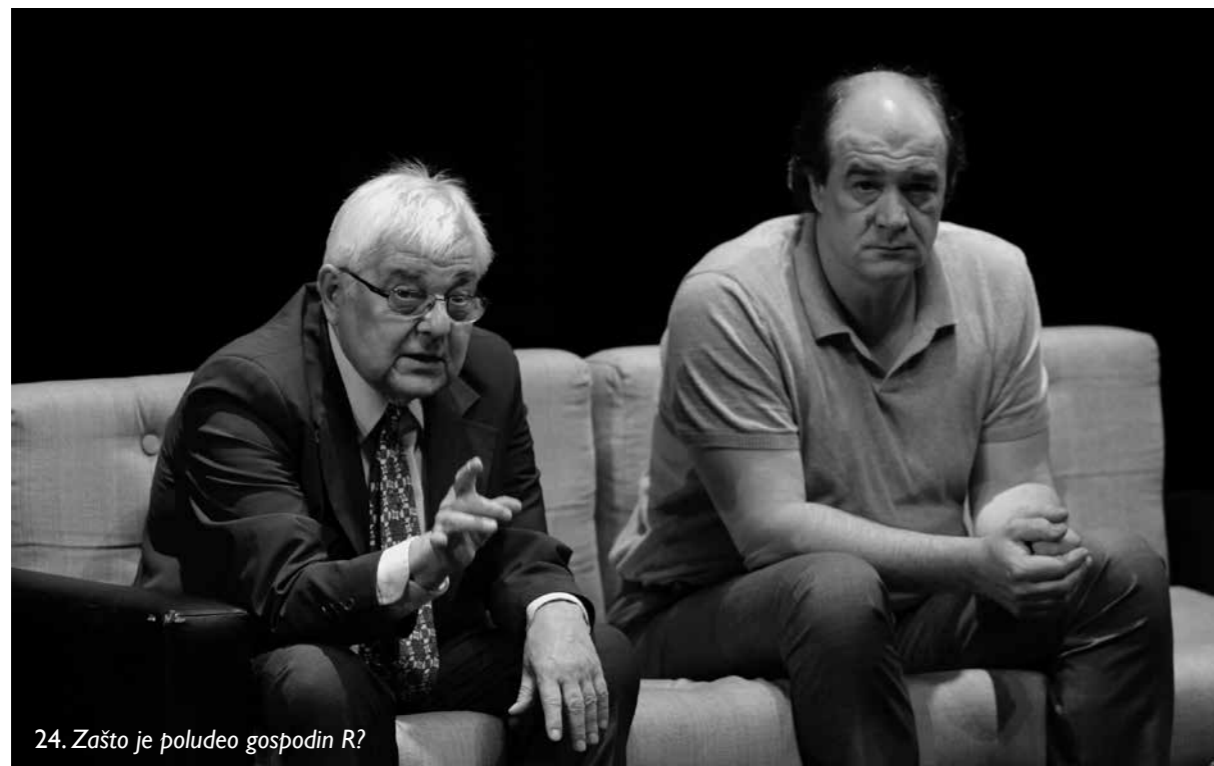
Intervju: Tatjana Nježić

23. Ajnštajnovi snovi

25. Gospoda ministarka

24. Zašto je poludeo gospodin R?

26. Ajnštajnovi snovi

Boris Isaković

Istinitost kao princip glume

Kada mislim o Cveji, ja zapravo mislim o članu svoje porodice. Jer upravo su to za mene i Cveja i Vesna. Osećam ih kao članove najbliže porodice. Znao sam Cveju i pre no što sam došao u Jugoslovensko dramsko pozorište, ali smo postali deo iste porodice 1993. godine, kada je nastajala predstava *Bure baruta*. U to doba Branko Cvejić je bio pomoćnik upravnika Jovana Ćirilova, a zahvaljujući ovoj predstavi kao da je vreme u mom životu naglo počelo da se ubrzava. Jer *Bure baruta* je – ne samo za mene – bilo ogromna avantura. Istina, avanture su bile i druge predstave u kojima sam u ovom teatru igrao, ali *Bure baruta* je bilo jedna od prekretnica. Oko ove predstave formirala se jedna od mojih teatarskih porodica, s njom smo mnogo i daleko putovali, uz nju smo, tokom perioda dužeg od deset godina njenog scenskog života, sazrevali. I sve je to činilo da *Bure baruta* bude – avantura.

U *Buretu baruta* igrao sam i sa Cvejom. Delili smo sudbinu predstave i ogromna uzbuđenja koja nam je donosila. Nisam samo ja tada došao u JDP, nego sam bio deo generacije „mladih majmuna”, kako nas je u šali na svoj šeretski način okarakterisao Josif Tatić. Tada nas je Cveja dočekaо raširenih ruku – i kao kolega, ali i docnije kao upravnik Jugoslovenskog dramskog. Odmah nas je prihvatio ne samo kao glumce sa kojim deli pozornicu, nego i kao prijatelj. Iako je bio, naravno, stariji od većine nas, valjda je, kao jedna od Bojanovih beba, znao da je teatru neophodno neprestano podmlađivanje i da je sa nama došao čas još jedne teatarske obnove.

Bio nam je istinski oslonac. Čvrsto i pouzdano uporište. I to u svakom smislu. Kada si mlad i kad stupaš u nešto novo, kada se suočavaš sa takvom gromadom kakvo je Jugoslovensko dramsko pozorište i postaješ svestan tolike odgovornosti kakvu podrazumeva igranje u predstavama ovog teatra, ma koliko bio zanesen mladošću, ipak osećaš da ti je potrebno konkretno uporište. A to je i meni, i mojoj generaciji pružio Cveja.

Sve je bilo uzbudljivo, kao da smo bili opijeni *Buretom baruta*, kao da smo se zatekli u istom snu, ali je ubrzo usledilo otrežnjenje i buđenje – požar u kojem je izgorelo Jugoslovensko dramsko. Cveja tada više nije bio samo glumac, niti Jovanova desna ruka – postao je upravnik. I to upravnik pozorišta koje valja obnoviti, a zapravo ga je trebalo izgraditi. I gradio je Cveja Jugoslovensko dramsko kao da zida i obnavlja vlastiti dom. Koliko je samo bio brižan, koliko se samo borio za svaki santimetar zgrade koja je rasla i dobijala današnji oblik. A sve to vreme pozorište nije prestalo da radi – prikazivalo je predstave sa postojećeg repertoara i pravilo premijere. Svim ovim poslovima Cveja nije pristupao birokratski odmereno, on izgradnju nije doživljavao kao posao koji treba obaviti. Kao i sve drugo što je radio, i u upravnički posao unosiо je ogromnu strast. Činilo mi se da je to za njega bio zadatak koji doživljava kao ispunjenje misije koju mu je namenila sudbina. U to pozorište ušao je kao sasvim mlad čovek, bio je izbor Bojana Stupice. U JDP-u je kao početnik zatekao najveća imena jugoslovenskog teatra, igrao je sa njima u važnim, velikom predstavama koje su obeležile pojedine epohe naše teatarske istorije, bio je najbliži saradnik takve veličine kakva je Jovan Ćirilov, a onda je baš njemu dopalo da obnovi Jugoslovensko dramsko.

Bio je pravi domaćin pozorišta. O svemu je vodio računa. I o svakome. Naravno da sam od samog početka imao ogromno poštovanje prema njemu. Nisam to krio. Ali i on je iskazivao poštovanje prema nama, mladim glumcima. Ovakvo uzajamno poštovanje ispostavilo se kao temelj profesionalizma. A Cveja je bio izuzetno profesionalan. Takav je bio kao upravnik, a takav je bio i na sceni, i na probama.

Prvo što svakome padne na pamet kada je on u pitanju jeste uloga Baneta Bumbara u *Grlom u jagode*, ali ja ću ga, ma koliko obožavao ovu seriju, prvenstveno pamtiti po ulogama koje je odigrao u pozorištu. Teško mi je da opišem radost koju sam osećao igrajući u *Višnjiku* scene sa Cvejom koji je bio Simeonov-Piščik. On je bio svetska podela za ovu ulogu. Ili, kako je igrao šefa u predstavi *Zašto je poludeo gospodin R*. Ove dve njegove uloge su toliko različite, to su dva tako različita glumačka zadatka, a u svakom od njih bio je odličan i na neobičan i samo njemu svojstven način neodoljivo sladak.

Na prvom mestu u Cvejinoj glumi bile su uočljive strahovita energičnost i neverovatna spontanost. U njegovom slučaju se, međutim, nije radilo o kod nas toliko rasprostranjenoj „burazerskoj” glumi. Cveja je, naime, umeo da na sceni bude spontan na fin, istančan način i iz toga je proizlazila njegova glumačka istinitost. A bio je neverovatno istinit. Već je u izboru sredstava pronalazio ona koja ulozi obezbeđuju glumačku istinitost. To se, uostalom, vidi i u ulogama koje je ostvario u filmu ili na televiziji. Ova istinitost, recimo, pleni u seriji *Grlom u jagode*. Istinitost je presudno određivala stil njegove glume.

Osim toga, pripadao je generaciji glumaca koji su naučili da poštuju pisca. Povremeno je znao da napravi neki štos, da ponešto doda tekstu uloge koju igra. U *Gospodinu R* su to, na primer, bile sitne, fine i duhovite žaoke i reminiscencije na svakodnevnne političke aktuelnosti. Na tome, međutim, nije insistirao, niti je u tome preterivao. Imao je osećaj za meru i užasavao se preterivanja. Probao bi nešto novo, uneo bi neku izmenu, i ako mu se to nije dopalo, ako bi mu se učinilo da takva improvizacija, da takav dodatak ugrožava koherentnost uloge, da remeti ritam igre, odmah bi ga ukidao.

Bio je, međutim, odlučan u stavu da ne igra dok je upravnik pozorišta i sada, pošto je otišao u penziju, bio je gladan glume u pozorištu. I zaigrao je punom snagom, ogromnom energijom... Videlo se koliko je sačuvao glumačku svežinu i koliko je voleo teatar.

Njegov profesionalizam i njegova strast, ta Cvejina radost igre, njegova čestitost, odgovornost i shvatanje pozorišta – sve to pripada teatarskom ambijentu koji je ovde sve ređi. Ipak, uprkos vrhunskom profesionalizmu, Cveja je umeo da oko sebe uspostavi i specifičnu familijarnu atmosferu, u njegovoj pojavnosti van scene bilo je duhovitosti i šarma koji su sve nas držali na okupu, stvarali osećaj naročite prisnosti. Otuda sam ga, kao i Vesnu, doživljavao kao članove porodice. Ja zaista pozorište doživljavam kao intiman prostor; najbolje pozorište prave istomišljenici, ljudi koji dele nešto što pripada samo njima, koje osećaš kao deo svoje familije. I sada kao da čujem Glogovca koji bi mi rekao: „Isakoviću, ti samo ispaljuješ floskule”, ali Cvejinim odlaskom moja teatarska porodica je ostala bez važnog člana. Sve više mi nedostaju takvi ljudi, takvi pozorišni očevi koji će na Cvejin način dočekivati nove glumačke naraštaje. Nakon njegovog odlaska osećam se još usamljenijim.

Branka Petrić

Neki duhovni prostori

Ulazeći, gledala sam u fasadu našeg lepog pozorišta, koje neretko fotografišu stranci – kulturna baština. Prošla pored bazena sa skulpturom Mrđana Bajića, i evo me ovde. Sećanja me vode u davnu 1968. godinu, kao da je juče bilo. Studentski protesti, parole „Budimo realni, tražimo nemoguće”. Veliku grupu tek završenih studenata glume prima nezaboravni Bojan Stupica. Među njima i tebe, dragi Branko. Generacija koja će obeležiti to vreme Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Ovo više pripada anegdoti. U našem glumačkom salonu znalo se gde ko sedi, i to se poštovalo. U autobusu, kad je gostovanje, moja generacija uvek je ostavljala prednja sedišta za starije glumce, kad evo ti Bojanovih beba (kako ste nazvani). Ulazim u autobus i imam šta da vidim – vi zauzeli prednja sedišta. Ili niste znali, ili vas nije zanimala hijerarhija. Moram da priznam da mi je to, na neki način, bilo simpatično. Onda je počeo jedan divan, bogat, buran, tvoj glumački život. Praški đaci donose svežinu, fini humor, pa ćeš i ti u režiji Đide Karanovića, u seriji *Grlom u jagode* postati legendarni Bane Bumbar, a sa Đidom postati prijatelj do kraja života.

Sećam te se kao Petrunjele u *Dundo Maroju*, u režiji Miroslava Belovića, gde sve uloge igraju muškarci. Ta predstava bi danas bila hit, a publika bi uživala u tvojoj brznoj, smešnoj, lukavoj, nadasve šarmantnoj, osebnjoj Petrunjeli.

A sad nešto sasvim drukčije. Još je doba drugova i drugarica, važan je kontekst vremena. Engleski salon, premijera *Lepeze ledi Vindermir*, u režiji Petra Slovenskog, tvoja uloga: Lord Graham. Neko je rekao da je to tvoje ostvarenje bilo remek-delo.

Čestitala sam ti i kazala, sećam se svake reči: „Ta tvoja nenametljiva gosposština koju sa sobom nosiš, taj fini humor i ne uvek nežna ironija koju poseduješ, učinili su da su sve rečenice koje je napisao Oskar Vajld delovale kao da si ih ti napisao. Da si stvarno, po rođenju i vaspitanju, lord, koji je sada glumac”. Pera Slovenski je to nepogrešivo osetio, ko bi jedini mogao da odigra Lorda Grahama. Mogao je da odigra i Branko Pleša, to bi bila veština. Ovo je bila suština.

Uskakanje u Čehovljevog *Ivanova*, u režiji Tanje [Mandić] Rigonat. Uloga Grof Šabeljski, menjaš Pecu Ejdusa. Uskakači znaju koliko je to stresno i odgovorno biti na nivou ostalih glumaca koji tu predstavu igraju desetine puta. Bio si savršen.

Toliko uverljiv kao osiromašen ali dostojanstven grof, u belom odelu, narandžastih čarapa i sa šalom, sanjaš o Parizu. Da još jednom posetiš grob voljene žene. Aplauz je na kraju bio ogroman. Najedanput, ti me hvataš za ruku i ulećeš sa mnom na scenu. Držimo se, na sceni više nema nikog. Dobili smo jedan od najvećih i najzbudljivijih aplauza u mom životu. Eto, pored tebe. Mislim da si se i ti tako osećao. To si bio ti, moj pravi kolega. Cveja.

Sa radošću smo čekali 30. juni 2022. godine da odigramo još jednog *Ivanova*, ali bolest je bila brža. Nema više Cvejinog Grofa Šabeljskog.

Da je živ Dejan Mijač, znao bi da priča priče o Cveji kao prijatelju, o čemu govori i Đida. Način na koji si pričao o svojim zdravstvenim problemima ostavio me je bez reči – tako jednostavno i uvek s pomalo humora.

Volela sam tvoj hedonizam. Bio si fantastičan i brz vozač. Sećam se, jednom smo stigli iz Ljubljane za nepunih pet sati. Spajao si zaraćene prostore bivše nam domovine, borio se da nam pozorište ne promeni ime. Imao si stav prema onome što te okružuje i što živiš. Gostovanje u Makedoniji, jedno od prvih posleratnih, samo ste ti i Jovan Ćirilov znali koliko je to bilo teško organizovati. Koliko strpljenja naći najbolji autobus (jer na lošiji nisi hteo da pristaneš), naravno sa stolom za društvene igre u kojima si bio majstor. Ne jedanput sam ti rekla:

– Znaš, ti meni ličiš na Brus Lija, iz profila.

Odgovarao bi pomalo zagonetnim osmehom.

Jedno gostovanje odbio si jer „Jugoslovensko dramsko ne sme da ide ispod svog nivoa!” Za tebe je naše pozorište bilo jedna od najvećih ljubavi. U doba kad si bio direktor, ti sa tvojim timom saradnika proizveo si toliko hit predstava, samo neke da pomenem: *Šine*, *Elijahova stolica*, *Hadersfeld*, *Mletački trgovac*, *Molijer*, *Skakavci*, *Kiseonik*, *Rođeni u YU*, *Drama o Mirjani* i mnoge druge. Koliko smo vremena proveli zajedno u pozorištu, skoro 60 godina!

Pred izlazak na scenu, u salonu, naravno da smo pričali o deci, porodici. Pričao si o svom ocu koji je toliko voleo život. Bojana i Žarko, tvoja deca koja su sad divni, uspešni ljudi govorili su na ispraćaju o tebi, svom voljenom ocu, ogromnoj ljubavi, pažnji i razumevanju kojim si ih obasipao i velikoj praznini koja je sad pred njima. Tvoja voljena supruga Vesna uvek sa finim stajlingom, kod tebe savršeno složene boje – sve perfektno. Kad biste se pojavili sami na nekoj premijeri, ti bez Vesne ili ona bez tebe, delovalo mi je kao da nije sve zaokruženo. U momentima kada mi je bilo teško, oboje ste bili spremni da me saslušate, čujete, i na tome sam vam zauvek zahvalna.

Da se vratim na početak. Bio si odgovoran za izgradnju naše nove zgrade, podignute kao feniks iz pepela. Rekao si u jednom intervjuu: „Treba na vreme biti svestan vremena”.

Nije ti vreme procurelo kroz šake. Toliko si toga divnog i vrednog uradio u životu. Dobio si i troje unučadi: Zoru, Ajle i Branka. Toliko traga u sećanju ljudi!

Mladi glumac Pavle Veselinović, koji ti igra unuka u seriji *Junaci našeg doba*, napisao je divan tekst o tebi: „Ja sam se zaljubio u svoga deku. Koliko je Cveja bio zadivljujuće sveža osoba. Raduje se premijeri nove, plesne predstave. Pažljivo očesljan, žvačka žvaku, vešto koristi ajfon i planira da kupi novi model. Bio je jedan od onih ljudi koji su uvek uredni, mirišljavi, doterani – moderan moj deka i dostojanstven. Na set uvek dolazi sa naučenim tekstom, nezadovoljan ako pogreši. Na moju zabrinutost mladog glumca i gomilu pitanja, odgovara sa prijatnošću: 'Biće to sve u redu'. Kad mi to on kaže, ne mogu da ne se osetim sigurnije i bezbrižnije.”

Žorž Paro, čuveni zagrebački reditelj, rekao je:

„Postoji dobra gluma, a postoje i nezaboravni trenuci koji nas dovedu u neke duhovne prostore.”

Nikad te zaboraviti neću.

Govor na komemoraciji 7. oktobra 2022. u JDP-u

Mirjana Karanović

Bio je moj prijatelj

Upoznala sam ga pre 43 godine, na snimanju *Petrijinog venca*. Nisam tada mogla ni da pretpostavim da će tokom čitave moje karijere on biti „uvek tu negde u blizini“. Prva predstava koju smo igrali zajedno je *Mreščenje šarana* i tada smo postali prijatelji. Kada sam imala problem na poslu ili nisam znala kako da se postavim prema nekim ljudima, pitala sam njega za mišljenje. Znala sam da će mi dati dobar savet. I uvek me je podržavao. Mnogo mi je to značilo.

Bio je neumoran. Sve ga je zanimalo, sa njim je moglo da se razgovara o svemu. Bio je radoznala osoba, duhovit i obožavao je pozorište. Gledao je sve predstave. Kada bi mi on rekao da je neka predstava odlična ili da nije nešto naročito, verovala sam mu jer smo imali veoma slične kriterijume. Bio je jedan od onih glumaca kome je bilo važno da se predstave sačuvaju, da se igraju „iz sve snage“. Nervirao se kada bi neko otaljivao ulogu na sceni.

Bio je hedonista i voleo je da to podeli sa drugim ljudima. Na gostovanjima je uvek znao gde se najbolje jede i sve nas je vodio na ručak. Bio je otvoren i iskren. Strastveno se borio za kvalitetno pozorište. Bio je dobar prijatelj. Bio je moj prijatelj. Mnogo, mnogo će mi nedostajati.

Mirjana Karanović je 26. avgusta 2023. na Filmskom festivalu u Nišu dobila nagradu „Pavle Vuisić“ za izuzetan doprinos umetnosti glume u domaćem igranom filmu i njemu sličnim medijima. Primajući nagradu, rekla je: ...Ovu nagradu želim da posvetim kolegi koji nije više sa nama, ali mi je od početka bio veliki prijatelj i saradnik, a to je Branko Cvejić. Cvejo, ovo je za tebe, a ako me sad gledaš da znaš da ćemo se možda negde opet sresti. Što bi rekla moja Petrija – „Niko se nije izmigoljio pa neću ni ja, al' ako mogadnem još malo ovde“...

Vanja Ejodus

Savremen u ideji i igri

Cveja je u mom životu bio prisutan od kada sam bila dete. Vesna i on su bili prijatelji mojih roditelja, družili su se, dolazili jedni kod drugih, pamtim čak i jedno letovanje na kojem smo porodično bili zajedno. Dugo je on prolazio kroz moj život, ali ja sam bila stidljivo dete i nisam ostvarivala kontakte sa maminim i tatinim kolegama i prijateljima. Javim se, kažem dobar dan i prođem.

Prvi profesionalni susret imali smo kada sam ja igrala u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, a on je bio upravnik. Bio je to profesionalni odnos u kome smo oboje držali distancu. Potpišemo ugovor, pozdravimo se i razidemo. Meni je to prijalo, jer tu nije bilo ničeg ličnog. I jako sam ga cenila zbog toga.

Pravi profesionalni kontakt imali smo kada smo počeli da radimo predstavu *Sitnice koje život znače*. Nažalost, to nije dugo trajalo. Cveja se pred kraj procesa razboleo, i nikada se više nije vratio. Tada sam osetila povezanost sa njim, povezanost kroz koju se proželo celoživotno poznanstvo, porodična bliskost, slične vrednosti koje smo nosili. U predstavi smo igrali komplikovan i složen odnos oca i ćerke,

i kroz njega je nekako i moj otac bio tu, sa nama. Kad bih došla na probu, kad bih ga ugledala, način na koji je sedeo, mislio, pričao anegdote, pušio, pio kafu, njegovi gestovi, njegov govor tela, sve mi je to bilo poznato i blisko. Podsetio me je na čitav nestali svet, na sistem vrednosti koji sam upamtila i koga više nema.

Čak me i taj naš odnos unutar komada povremeno podsetio na odnos mene i mog oca. Tata i ja nismo puno igrali zajedno i maštala sam da sa njim uradim neku duodramu, ali usled raznih profesionalnih i životnih obaveza stalno sam mislila da za to ima vremena, i to vreme nikad nije došlo. Kao što se ni ovo sa Cvejom nije ostvarilo.

Volela sam Cvejin pozorišni njuh, često bismo slično mislili. Umeo je da me pozove posle neke predstave za koju zna da sam gledala, posle premijere, i pita šta mislim. Imao je istančan ukus, bio je otvorenog senzibiliteta i moderan u glavi. Kada sam ga gledala u *Izopačenima*, shvatila sam koliko je on savremen u ideji i igri, i koliko mladi reditelji mogu da računaju na njega. Velika je šteta što u godinama kada je bio upravnik nije igrao.

Renata Ulmanski

Zato!

Kada se pomene Branko Cvejić, pred mojim unutarnjim okom je osmehnuti Cveja sa nehajno prebačenim šalom. Ali slika se trenutno usložnjava. Vidim Branka Cvejića, dugogodišnjeg upravnika Kuće kojoj je obnovio sjaj. Vidim najšarmantnije moguće odigranu Petrunjelu u *Dundu Maroju*, vidim – dabome – Baneta Bumbara.

Mislim da ću odrednicom „delatnik“ možda moći nešto jasnije reći o Cveji. Delatnik upućuje na to da je za vama ostalo Delo. Cveja je mnogo ostavio za sobom. Kako jedan pitom, pažljiv, odmeren čovek može biti izuzetan upravnik, sjajan glumac.

Reč je toliko drukčija od onoga što osećamo u srcu. Kako sam se osmelila da nešto kažem o tom nesebičnom umetniku koga profesionalno skoro da i nisam sretala.

Nisam bila član Kuće koju je tako dugo i sjajno vodio. Kreirao je repertoar koji je prepoznavao vreme, opominjao i kritikovao ga. Upućeniji od mene će ta njegova pregnuća dostojno vrednovati. Kao glumica, divila sam se vrhunskom dometu njegove glume. Nije slučajna nagrada „Glas omladine“ za njegovu Petrunjelu. Doneo je nešto novo, nešto mlado u izrazu. Nije mi se posrećilo da zajedno budemo na sceni, pa da tajnu njegove jednostavnosti u izrazu proniknem.

Ali, prolazeći kroz ove duge hodnike vremena, ponekad smo se i sretali i zastajali.

Pomenuću koliko su za mene bila značajna ova sretanja. Poziv da u *Skavcima* prihvatim ulogu Petrovičke. Već sam bila u godinama kada se (moram da upotrebim smešnu reč) „karijera“ može smatrati dovršenom. Mijač ulogu ne bi mogao da mi poveri da ga Cvejić nije svesrdno podržao. Srećom, opravdala sam taj poziv na saradnju i 2006. dobila Sterijinu nagradu za tu ulogu.

Nova Cvejićeva odluka, koja je iziskivala veliku odlučnost, bila je podela *Elijahove stolice 2011*. Na oglasnoj tabli JDP-a izašla je podela u kojoj su svi glumci bili gostujući. Mora da je znao koliko je to bilo odgovorno, ali on je imao svoje unutrašnje umirenje.

Opet srećom, odužili smo mu se za poverenje koje je imao u nas. *Elijahova stolica* dobila je na 45. BITEF-u Gran-pri „Mira Trailović” za najbolju predstavu.

Reči su mi presušile sada kada treba nešto reći o Cveji u ulozi Cveje. Naša brojna gostovanja dala su mi priliku da vidim i zavolim tog Cveju. Duhovit, spreman za šalu, voljan da se posle predstave sa nama druži. Ta naša gostovanja – Sarajevo, Cetinje, Tivat, Rijeka, Kluž, Beč, Vizbaden – ko će ih sve nabrojati, ostaju kao nešto lepo, dragoceno u mom sećanju.

Neću da napravim grešku i prepričavam tuđu duhovitost.

Završiću sa onom tako tačnom i tako često upotrebljenom anegdodom: „Volim Vas, volim Vas zato ... ako znate zašto, onda me ne volite dovoljno”. Tačno. Volim Cveju – zato.

Radovan Raša Vujović

Šmeker i gospodin

Cveju sam upoznao 2006. godine, kada smo radili predstavu *Šuma Ostrovske*, u režiji Egona Savina. Nekoliko godina kasnije zvao me je da pređem u Jugoslovensko dramsko pozorište, da budem deo ansambla. Tako je Cveja meni bio prvo upravnik, posle smo postali partneri na sceni i na kraju sam imao sreću i čast da budemo drugari, da se viđamo i družimo nezavisno od profesionalnih obaveza.

Možda najviše i najlepše pamtim našu igru u predstavi *U agoniji* Miroslava Krležee. Sa tom predstavom smo puno gostovali i tako sam imao priliku da puno vremena provodim sa Cvejom. Mogao sam da ga bolje upoznam, da se družimo, a posebno su mi bile zanimljive njegove priče. On je meni bio najbolja i najlepša veza sa dobrim, starim vremenima. Cveja je bio deo zlatnog doba jugoslovenske kinematografije i televizije, deo slavnog doba Jugoslovenskog dramskog pozorišta, a mene je iznad svega zanimalo da mi o tom vremenu govori njegov najbolji svedok.

Za mene je Cveja bio i veza sa onim starim Beogradom, koga, čini mi se, više nema. Veza sa ljudima koji su imali drugačiji sistem vrednosti, koji su bili i šmekeri i gospoda. Cveja je bio deo jednog sloja građanskog društva za koje mi se čini da više ne postoji, jedan od poslednjih gospodina koje sam upoznao. Ili bar ja nisam imao priliku da upoznam takve kakav je bio Cveja.

Sa Cvejom sam se najviše osvedočio u istinu da što je glumac bolji, veći, to je sa njim lakše raditi. Što je talentovaniji i moderniji u svojoj glumi, to je manje problema kad radite sa njim. Bez obzira na ogromnu razliku u godinama i iskustvu, sa Cvejom sam na sceni bio ravnopravan, jer je on bio tačan i na najbolji način diktirao igru. Uživao sam kad smo igrali *U agoniji*, da ga slušam dok izgovara te Krležine rečenice. Sve je bilo tako smisljeno i jasno, jer je svoj topao i melodičan glas upotrebljavao na najbolji način.

Znao sam od drugih da je Cveja, od kada se pojavio, bio autentičan, prirodan i veoma moderan glumac. Video sam to i sam. I ta njegova sposobnost da se ne vidi kako glumi, već da igra, posebno je imponovala.

27. U agoniji

28. Na probi predstave *Kako van drago* u JDP-u

Dragan Mićanović

Borac za svaku predstavu

Kada sam došao u Jugoslovensko dramsko pozorište, Cveja je već bio na spratu gore kao pomoćnik upravnika Jovana Ćirilova. Ja sam imao 22–23 godine i bilo mi je čudno kako se on, tada već kao poznat glumac – za mene je bio zvezda, uostalom uveliko proslavljen kao Bane Bumber – potpuno podredio pozorištu, skoro ništa nije igrao.

Iz današnje perspektive shvatam da je preuzeo odgovornost za pozorište, poistovetio se sa Jugoslovenskim dramskim. Iz mog ugla s pravom: mislio je da Jugoslovensko dramsko zaslužuje poseban tretman, kao vodeće pozorište u zemlji, ali i regionu. Nije dozvoljavao gotovo nijednu ružnu reč o JDP-u. Bilo mi je neverovatno da zbog toga skoro poništi sebe kao glumca. Taj utisak ostao mi je do kraja, čak i kada je otišao sa mesta direktora u penziju, pa nastavio da igra na drugim scenama. Danas ne igra ni aktuelna direktorka Tamara Vučković i na taj način stiže se utisak da se Cvejina odgovornost nastavlja generacijski. Pored toga, Cveju pamtim i po tome što je bio jedna od retkih ličnosti u glumačkom svetu koja nije imala „dlake na jeziku” kada bi trebalo da kaže ono što misli. Ne samo vezano za društvenu situaciju – a bio je i ostao Jugosloven – nego i posle predstave koja nije bila po njegovom ukusu. Ne znam kako je to uspevao, voleo bih da imam taj dar – on je znao to da kaže tako da se niko ne naljuti. Možda je to neki beogradski šarm, zato što je bio šmeker... možda zbog toga.

Borio se za svaku predstavu, samim tim što se ona pojavila na našem repertoaru. Čak mogu da kažem da se više borio za mog Hamleta od mene – bila je to predstava u režiji Dušana Jovanovića, koprodukcija JDP, Grad teatar Budva i festival MESS Sarajevo, 2005. Posle određenog broja izvođenja, zbog problema s organizovanjem mesečnog repertoara, ja jednostavno više nisam mogao to da igram, moje telo to nije moglo da izdrži... Ali Cveja se za to borio više od mene, za moju ulogu koju glumac čeka ceo život. Sećam se kako se borio i za *Bure baruta* – predstavu koja je posebno poglavlje i u našim životima, i u Jugoslovenskom dramskom, u srpskom, pa i u regionalnom pozorištu – da to vidi što više ljudi, da putujemo u tom ludom vremenu devedesetih. Jovan i Cveja – to je bio divan tandem. Oni su vodili najbolje pozorište, najbolje što mogu, u najgore vreme.

I još nešto. Najbolji razgovor koji sam imao vezano za moju profesiju i karijeru bio je na festivalu Grad teatar Budva – i vodio ga je Cveja (to je bio deo pratećeg programa, 2014). U bašti Barbakana ispod Citadele, sto, stolice, publika, razgovor – Cveja i ja. Dugo je trajalo, nisu mogli da nas zaustave, otvorili smo se obojica i pričali o svemu i svačemu.

Sa Cvejom nikada nisam imao osećaj da razgovaram sa direktorom. Biću neskroman, ali mislim da je on mene toliko voleo da ja gotovo nisam umeo da uzvratim. I to voleo me je od samog početka (iako smo, naravno, imali i rasprave). Jednostavno, imao sam tu sreću da me voli. Bio je jednom u Londonu, posetio Glob teatar, koji je istovremeno i vrsta muzeja. Tamo je bila okačena moja slika, jer sam ranije nastupao na toj sceni. Kako je on o toj mojoj slici govorio sa oduševljenjem, radostan, fasciniran! Radovao se tuđem uspehu, ali jasno je da je taj uspeh bio i njegov.

Tanja Bošković

Neustrašiv u glumi i pred glumom

Cveja je bio neustrašiv, u glumi, i pred glumom. Nije imao nikakav problem da prihvati što god mu se dâ, što god mu se učini zanimljivim – od muške uloge do ženske uloge, životinje; što god mu padne na pamet, on je to mogao. Posedovao je tu vrstu radoznalosti koja je podrazumevala da glumac treba sve da proba. Jedini put kada sam videla da je Cveja stao i da je bio uznemiren, bilo je kada smo radili mjuzikl *Sweet Charity* 2016. godine u Pozorištu na Terazijama.

On je sa radošću prihvatio ulogu bivše televizijske zvezde Vitoria Vidala i sve mu je bilo potaman. Divno se držao, veoma samouvereno, dok nije došao trenutak kada treba da peva uz klavir. Tu je zastao i videla sam da se muči pred tim zadatkom. Mislim da mu je tu najveća prepreka bila odgovornost pred činjenicom da je njegov tata Žarko Cvejić.

Reditelj Vukobratović je osmislio da ja, ovako sićušna, u komadu treba da budem viša, mnogo viša od Cveje. Tako sam nosila štikle od bukvalno 20 santimetara, kao i turban sa perom! On da se smanji, a ja da se jako povećam!

I, došlo je do plesa, pošto nas dvoje u ovom mjuziklu treba da igramo na sceni. Mislim da je to za njega bilo užasno zastrašujuće. Međutim, čini mi se da je to pevanje i igranje bilo velika prepreka zbog još jedne stvari. Biće premijera, biće repriza, doći će publika, doći će svi njegovi drugari sa kojima je odrastao da ga gledaju i da procenju kako peva i kako igra balet. Znao je kako će oni to komentarisati i trebalo je sve to podneti.

Divno smo se zabavljali za vreme tih proba, divno smo se zabavljali i na premijeri i kasnije tokom igranja. Podsmevali smo se toj situaciji u kojoj sam ja ogromna, a on malen. Jako smo lepo sarađivali. Bio je dobar partner, lako smo radili, lako bismo se dogovorili. Šalila sam se sa njim da mora da peva uprkos tome što mu je Žarko Cvejić tata, da mora da igra balet uprkos tome što mu nikada nije bio ni blizu.

Za Cveju je to bilo jedino pozorišno iskustvo u mjuziklu, za mene je bilo zadovoljstvo da radim sa njim.

OD ĆIRILOVA... DO UPRAVNIKA

Novica Antić

Cveja i Jovan

– dve džepne atomske bombe

Ukoliko se držimo one prastare, a još uvek valjane Hipokratove podele tipova ljudi na melanholike, kolerike, sangvinike i flegmatike, Cveja i Jovan su, bez svake sumnje, pripadali kolericima. Imali su sve osobine tog tipa ljudi – vredni, preduzetni, brzi, ali lako i bučno planu, u trenu eksplodiraju, uz puno buke, praštavih reči, dramatičnih izjava, još dramatičnije gestikulacije. Učini ti se *gotovo* je, eksplodirale su dve džepne atomske bombe, ostaće samo pustoš iza njih... Ali, kao i svi kolerici, brzo i lako bi se pribrali, ohladili, odjednom se drama, tragedija, smak sveta, propast vasiona pretvara u piknik na travi. I tako do nove atomske katastrofe.

Mi, njihovi saradnici, umeli smo da prepoznamo nastupajući atomski napad. Obično je to počinjalo ovako: hodnikom starog JDP-a odjekuje kašljanje i nadvija se preteći oblak duvanskog dima koji se širi ka Jovanovom kabinetu. A onda se začuje Cvejin uzvik, u falsetu, to je vrlo bitan znak – kada je prelazio u falset to je značilo da je zaista vrlo i ozbiljno besan: „Jovaneeee!!!” To je već bio ozbiljan znak za uzbunu i njihova verna saradnica Nevena Nikitin i ja zauzeli bismo uvežbane odbrambene položaje iza vrata. Onda u kabinet uleće Cveja, ostavljajući iza sebe trag pepela od cigareta i sledi neizbežno, kobno i strašno pitanje, zapravo više vapaj nego pitanje: „Jovane, znate li vi koliko to košta???” Iz kabineta dopire šuškanje papira, jer Jovan pokušava da odvijee jednu od svojih bombona i možda tako umilostivi zadimljenog, zadihanog, lagano pogrbljenog Cveju. Naravno, to je potpuno neuspeli pokušaj, Cveja uz tresak zalupi vrata kabineta, Nevena i ja odahnemo jer je atomski napad mimoišao nas, a iz kabineta, s one stane tapaciranih vrata, počnu da dopiru nerazgovetni ali zastrašujući zvuci, dostojni visokobudžetne holivudske horor produkcije.

Za Nevenu i mene to je bio znak za drugu fazu postupanja prilikom atomske eksplozije. Nevena bi stala kraj ulaznih vrata s namerom da spreči ulazak trećih lica, a ja bih počeo da smišljam neki razlog zbog koga mogu da pokucam na vrata Jovanovog kabineta, ali u tačno i precizno odmerenom trenutku ratnih dejstava koja su se u njemu odvijala. A taj trenutak obično bi nastupao posle otprilike dvadesetak minuta. Buka je jenjavala, glasovi bi se stišali, neko od njih dvojice bi se nasmejao i taj smeh bio bi signal na koji ja pokucam, uđem u kabinet i saopštim Jovanu da su upravo zvali iz Bitefa i zamolili da se javimo jer, eto, baš sada imamo neka neodložna posla... I bura bi prošla kao da je nikada nije ni bilo.

A ovi njihovi mali atomski ratovi izbijali su zapravo iz prirode njihovih karaktera. Jovan, obuzet uvek velikim planovima i poduhvatima, često je umeo olako, u zanosu, da obeća nekom reditelju, scenografu, kostimografu sve što bi taj zamislio, zatražio, predložio. A Cveja, opet, sav zaokupljen svakodnevnim, tekućim mukama, troškovima, rashodima, brigama oko para kojih je vazda bilo nedovoljno, dobro je znao da taj Jovanov zanos, kada se pretoči u cifre, znači po ko zna koji put borbu koju, po pravilu, on treba da izbori u praksi.

Znao je Cveja da je Jovan u pravu, da bez velikih i hrabrih ideja nema ni velikih predstava, imao je poverenja u Jovanove izbore, verovao je u njegov ukus, njegovo znanje i intuiciju, ali morao je da prasne, da olakša svoju muku, da se naroguši, da se uzjoguni, unapred svestan toga da će se do zadnjeg atoma snage posvetiti samo jednom cilju – da predstava uspe. Znao je i Jovan da će Cveja dati sve od sebe, i više od toga, ali to su bili nekakvi njihovi rituali kroz koje su se rađale velike, značajne predstave JDP-a, koje su obeležile istoriju našeg pozorišta. A kada bi predstava uspeła, Cveja se povlačio, prepuštao je iskreno i potpuno uspeh Jovanu, radujući se od srca, nekako detinje i čisto.

Njihov odnos karakterisala je neobična manifestacija poštovanja: Jovan nije voleo preteranu, a nama tako tipičnu bliskost u komunikaciji, nije voleo grljenja, ljubljenja, lupanja po ramenu, trudio se da održi distancu. Ipak, Cveji se uvek obraćao na „ti”. A Cveja, opet, mnogo direktniji, neposredniji, spontaniji, Jovanu je uvek govorio „Vi”. Jovan kao da je time Cveji želeo da pokaže istinsku bliskost, a Cveja Jovanu istinsko poštovanje. Jedan drugom pokazivali su ono što za njih nije bilo tipično: Jovanu bliskost nije bila svojstvena, dok Cveja nije baš preterano mario za autoritete. Ovakav njihov odnos ništa nije moglo da naruši. Istina, umeli su da mi se požale jedan na drugog, kao nekakva dva deteta, nezlobivo i dirljivo.

Cveja je uvek malo popreko gledao na Jovanov angažman vezan za Bitef, ne zato što ga nije voleo, naprotiv, rado je gledao predstave koje su dolazile na festival. Jednostavno, smatrao je da rad na Bitefu odvlači Jovana od najdragocenije stvari na ovome svetu – od JDP-a. U početku je bio nepoverljiv i prema meni, jer je smatrao da dolazim iz tog drugog tabora, tabora bitefovaca, koji Jovana zamajava i odvlači od voljenog pozorišta, ali kasnije, kada se uverio i u moju odanost JDP-u, čak mi je dopuštao da prisustvujem i njihovim poverljivim razgovorima o stvarima iz „kuće”, kako su oni zvali JDP, a koje ni nebo, ni zemlja ne smeju da znaju. Dešavalo se čak i da me pitaju i za neki savet, ali moja su mišljenja obično neslavno prolazila jer su obojica smatrali da je pravnu nauku, te zamršene propise, izmislio sam nečastivi u nameri da talentovanom i nadahnutom čoveku zagorča život.

A i Jovan bi ponekad zbrisao od Cveje pravdajući se neodložnim poslom na Bitefu, u nameri da se „izvuče” od Cvejinog sasvim opravdanog nabiranja trenutnih problema, koji su bili brojni – od prokišnjavanja krova, podrhtavanja rotacije, kvara kamiona sa dekorom, do raspoloženja ansambla, mrgođenja vazda namrgođenih vlasti... Znao je Jovan da će Cveja to rešiti.

Jedna od ključnih i neupitnih stvari u kojoj su se ova dvojica uvek i potpuno slagali bilo je pitanje njihovog građanskog stava prema užasima tog vremena u kome smo svi živeli i radili. I Cveja i Jovan bili su protivnici svake vrste mržnje, nacionalizma, ksenofobije, ratnohuškačke politike režima, netolerancije, nasilja i terora. Znali su da odrede mesto i ulogu pozorišta u takvom okruženju i da ga vode u skladu sa svojim uverenjima. Tu su uvek imali nepogrešivo tačan stav, pravu dijagnozu i nisu se dvoumili kako u toj situaciji treba postupiti. A za to je bilo potrebno mnogo mudrosti i hrabrosti. Ako bih sada morao da definišem takav njihov način vođenja JDP-a u tim strašnim vremenima, najtačnije što mi pada na pamet je ona biblijska pouka: „Budite mudri kao zmija i bezazleni kao golubovi...” Tako su oni radili.

Cveje i Jovana više nema. Nisu tu. Bolje reći, ja nisam pored njih. U ovom vremenu-nevremenu skoro ne prođe ni nekoliko dana a da se ne zapitam: „Šta bi oni sada uradili, kako bi postupili?” Odgovora nema. Moj racionalni um, koji je moje breme, kaže mi da ih više nikada neću videti. Ali makar mi prijia i greje me to sećanje, njihovi na tren probuđeni glasovi, pogledi, Jovanov šareni šal i Cvejin sako i košulja minu mi pred očima i na trenutak me ozare, učine da opet budem miran i siguran.

30. U kancelariji upravnika

31. U Rimu

32. U pozorištu

Jovan Ćirilov

Branko Cvejić**– komični glumac, ozbiljni upravnik**

Kažu da sa kolegama na poslu čovek provodi više vremena nego sa sopstvenom ženom. Ja nemam ni ženu, ni porodicu, ali sam sa Brankom Cvejićem proveo mnoge časove zajedničkog rada, briga, kako to već sledi na teškom poslu rukovođenja teatrom.

Na dužnosti upravnika Jugoslovenskog dramskog pozorišta opstao sam duže nego iko pre mene, od 1985. do 1999. godine.

Možda ne bih ostao tako dugo da mi tokom većeg dela tog mandata desna ruka nije bio Branko Cvejić. Katkada se nepravедno ono dobro pripisivalo meni, a promašeno njemu. On je odigrao jednu od ključnih uloga u vezi sa mojim dolaskom na čelo JDP-a. Ansambl se kolebao između Velimira Lukića i mene. Nekima sam, kao čovek Bitefa, bio suviše sklon avangardnoj avanturi. Drugi su me opet znali prema dobrom za JDP, kao čoveka koji je, pre Ateljea 212, mladost proveo u tom teatru. Branko Cvejić mi je, preko tadašnjih samoupravnih „organa”, preporučen za pomoćnika ili zamenika upravnika, sad već ne znam tačno kako se to zvalo.

Cvejić je kontrolisao finansije pozorišta, sređivao tehniku i sarađivao sa njom, a mešao mi se u repertoarsku politiku. Prve dve delatnosti sam mu rado prepuštao (sačuvao sam ipak pravo potpisa svih isplata), a u trećoj sam se borio svom svojom energijom. U repertoaru sam se za glavnu liniju izbio čak i protiv poslednjih trzaja samoupravljanja, boreći se za sveži izbor velikih drama koje nikada nisu bile na scenama u Beogradu, a u personalnoj politici, kao i upravnici pre mene, nisam uspevao da dovoljno budem upravnik svih članova JDP-a. Cvejić me je, s više ili manje prava, sprečavao da pravim obimnije, već po definiciji riskantne iskorake sa mladim piscima, rediteljima i glumcima.

Crvena marama za Cveju bio je salon na drugom spratu, knjižara, kafić i restoran, sve što sam nasledio od prethodnih upravnika. Salon mu nije bio dovoljno pozorišni, a ostalo je smatrao poprištem mafijaša. Meni je tvrdio da treba da likvidiram kafiće, on ne može jer ima decu. Kako sam u životu sklon da pređem preko očiglednih mana neke pojave ako mi je suština primamljivija, ponosio sam se što je JDP otvorio prvu knjižaru na Balkanu koja radi do ponoći i što su ispred i iza JDP-a, osim pripadnika sumnjivog društvenog sloja, koji se katkad krvavo obračunavao pod krovom Talije, sedeli mnogi najbolji umetnici i umovi Beograda. Da budem cinik: nisu se razračunavali baš svaki dan, pa ni svake godine.

Cveja je, dakle, borac protiv mafije. Neki nas iz dana u dan, iz broja u broj, trpaju u neku nepostojeću mafiju. Da smo na poslu bili istomišljenici u borbi za dokazano prave stvari, to je istina i na to sam ponosan. Bolje je biti u pokretu sa darovitim, nego u interesnoj grupi nedarovitih kojima ne preostaje ništa drugo nego da viču: „Držite mafiju!” Nažalost, sad se i slabo viđamo.

Kao saradnik, Branko Cvejić je veoma civilizovana osoba. Radi kao crv. Poštuje hijerarhiju i godine. Nije svađalica, mada nekima tako izgleda. Uostalom, iz fine je porodice. Uglavnom muzički orijentisane. Otac Žarko Cvejić bio je veliki bas, legenda naše operne scene. Familiji pripada i Biserka Cvejić. Njegova oba deteta su muzikolozi: kćerka Bojana je neklasični reditelj klasičnih opera i danas učesnica u snažnom belgijskom otkrivalačkom pozorišnom pokretu najnovijih tendencija. A sin Žarko je, i prema zvaničnim kriterijuma, bio jedan od najboljih studenata na Oksfordu, a danas priprema doktorat u Kornelu (SAD,

Itaka). Polajući prijemni na muzikologiji u Beogradu već je znao što neki ne znaju ni na diplomskom. Majka je profesorka mikrobiologije na Medicinskom fakultetu, ali katkad mi se čini da više voli pozorište i od Cveje i mene zajedno.

Branko Cvejić je darovit glumac, ali nešto u poslednje vreme niti voli, niti glumi. Igrao je uglavnom u komedijama (čak ga ljudi zovu po nekom nadimku iz, kažu, dobre TV serije koju nisam pratio, pa se ni nadimka ne sećam zato što ih ne volim). Veoma sam voleo njegovu raskošnu Petrunjelu, iako u njegovoj ličnosti preovlađuje animus u odnosu na animu. Širi smeh oko sebe, a češće je namršten nego nasmejan. Probleme doživljava većim nego što su, mada je, sa mnom, doživeo nešto najstrašnije što se može desiti upravi pozorišta – da izgori pozorišna zgrada. Naši nelogični, ali dosledni neprijatelji tvrdili su da smo namerno zapalili teatar da bi se izgradio novi. Ja sam izjavljivao: „Kako bih voleo da sam tako hrabar!” Uvereni da nadležni znaju da nismo palikuće, čak ni za dobrobit JDP-a, smejali smo se anegdota koja nam ne ide baš u prilog – Ćirilov budi Cveju: „Gori naše pozorište!” Bunovan, Cveja odgovara: „Šta, zar je već pola sedam?!”

Kao upravnik nastavlja u najboljoj tradiciji JDP-a. Došao je na čelo pozorišta kad ga je trebalo dovršiti. Radio je to svom svojom neiscrpnom energijom, u pozitivnoj interferenciji sa energijom Gorice Mojović. Što ne znači da nisu jedno na drugo katkada dizali glas. A pozorište stoji lepo, puno i dovršeno. Cvejić čuva tradiciju vrhunskog repertoara JDP-a, uz konsultovanje i sa Gorčinom i Mijačem, kao i izbor vrhunskih reditelja. Cveja je imao sreću da, osim što se izbio za novu zgradu, bude upravnik kad je JDP primljeno u visoko društvo najvećih repertoarskih pozorišta – u Evropsku teatarsku uniju. Za to su opet zaslužne sve generacije najboljih umetnika i upravnika JDP-a, od 1948. godine do danas.

Blic, 14. maj 2006.

Preuzeto iz knjige: Jovan Ćirilov, *Svi moji savremenici*, Prosveta, Beograd, 2007.

33. U Grockoj

KUĆA O CVEJI

Tamara Vučković Manojlović

Njegov život je bilo pozorište

Dok pokušavam da se setim trenutaka iz njegovog upravljanja pozorištem ili onih na sceni, pred oči mi izlaze sasvim druge slike. Ali sve su i dalje vezane za život u pozorištu i oko njega.

Brzina

Gostovanja. Festivali. Putovanja autobusom sa ansamblom. I bezbroj odlazaka i povrata kolima, koja je često on vozio. Bilo je tu svaki put mnogo razgovora i smeha, ali su meni još uvek u sećanju, i u ušima, više od svega, naše vrištanje i vapaji: „Malo sporije!”, „Gde žurimo?”, „Pobićeš nas sve!”... Voleo je veliku brzinu i uvek je vozio brzo, energično i žustro. Otprilike isto onako kao što se bavio pozorištem.

Susret u petoj...

Branka Cvejčica sam prvi put srela 1987. godine, kao đak Pete beogradske gimnazije. Tog dana, pored nje, u posetu su nam došli i filmski reditelji Srđan Karanović i Goran Marković, na jednu od naših tribina „Homo univerzalis”. Govorili su nam o svom odnosu prema školi, gradu, mladosti, prema svemu... Ipak, tog dana je u svečanoj sali najviše uzbuđenja izazvao Cvejčin dolazak. Svi smo bili vezani za seriju *Grlom u jagode*, pogotovo mi iz Pete. Taj susret sam zauvek upamtila. Cveja ga se, naravno, nije sećao.

...i u JDP-u Bure baruta devedesetih

Kada sam 1993, kao sasvim mlada glumica, primljena u Jugoslovensko dramsko, on je već radio u upravi pozorišta, samo povremeno izlazeći na scenu. Prošle su dve godine pre nego što smo zaigrali u istoj predstavi, mada se u njoj praktično nismo sreli na sceni. Bilo je to *Bure baruta* Dejana Dukovskog, čuvena predstava u kojoj se i zvanično predstavila generacija mladih glumaca, među kojima su bili Dragan Mićanović, Vojin Četković, Goran Šušljik, Nebojša Glogovac, Sergej Trifunović, Milica Mihajlović... Bili su tu, naravno, i oni malo stariji. I s *Buretom baruta* proputovali smo zemlje i gradove. Sećam se gostovanja u Rimu, povratka avionom i beskrajno smešne situacije u kojoj je Josif Tatić za jedan red sedišta promašio deo u kom je još uvek bilo dozvoljeno pušenje, i Cveje koji je sedeo odmah iza njega i tokom čitavog leta „mučio” ga ne ustupajući mu ni za kratko svoje pušačko mesto. Dugo je trajalo Taletovo negodovanje, koje je preraslo u očaj i kulminiralo njegovim naglim ustajanjem pri sletanju aviona. Usledio je vrisak stjuardesa, a zatim naglo kočenje aviona koji je tek dotakao pistu. Tale je „odleteo” do prvog reda, stvari su iz kasete ispadale po svima nama. Naravno, izbegnute su veće posledice po sve nas, a Cveja i Tale su još dugo bili ljuti jedan na drugog.

Pozorišni tandem

U tim burnim i mučnim godinama pozorište je, uprkos svemu, bilo u velikom usponu, gotovo na svom vrhuncu. Vodili su ga upravnik Jovan Ćirilov i njegova desna ruka Branko Cvejčić. Cveja je Jovanu bio dragoceni saradnik i pomoćnik. O njihovom zajedničkom radu, o tom sad već čuvenom pozorišnom tandemu, rečeno je i napisano toliko toga da ne verujem da ima potrebe sve to još jednom ponavljati. Reći ću samo da su se, na sreću Jugoslovenskog dramskog, savršeno dopunjavali. Bilo je tu, naravno, i nesuglasica i tenzija, ali to je bila upravo jedna od najvažnijih stvari koje smo svi od njih naučili: da se istinski pozorišni život sastoji i od konflikata i da su oni neizbežni, normalni, pa čak i dobrodošli ako vode

u pravcu onoga što je naš cilj. A to je uspeh Jugoslovenskog dramskog pozorišta, pre svega predstava, ali i međunarodne saradnje i pažljiv odabir najboljih saradnika u svim sektorima. Primera radi, sećam se jedne situacije koja se ticala međuljudskih odnosa tokom rada na projektu u koji sam i ja bila uključena. U jednom trenutku došlo je do nesuglasice između dvojice kolega, inače dobrih prijatelja. Pošto je njihov nespornost počeo da ugrožava projekat, Cveja je saznao za to i rekao Jovanu. Cveja je znao da ne može da reši problem tako što će se umešati u odnos dva dugogodišnja prijatelja i njegov mudar i iskusan odgovor je bio: „Čujem da ima nekih problema, ali to ćete morati da rešite sami. Posle toga dođite kod mene i kod Jovana i kažite nam šta ste odlučili.” I tako je i bilo.

Kada se govori o upravljanju (menadžmentu), postoje stvari koje važe samo za pozorište, koje ne važe za druge institucije – da ne kažem preduzeća – i da bi se vodilo pozorište, potrebno je razumeti specifičnosti pozorišnog procesa, života u teatru, njegovog duha i običaja. Za to je potrebno mnogo iskustva, intuicije, a nekad i talenta. Cveja je umeo da prepozna takve osetljive situacije i da im priđe na pravi način, tako da one ne izazovu još veći problem. U tome nije bio jedini – takav je, naravno, bio i Jovan – ali s obzirom na mesto i na posao koji je radio, bilo je to od velike važnosti.

Višak temperamenta i JDP kao oaza

Mi iz mlađe generacije uvek smo ga doživljavali više kao čoveka iz uprave nego kao nekog s kim igramo u predstavama. Umeli smo da se šalimo na njegov račun, ali se on nije ljutio. Naprotiv, čim bi neko došao u pozorište, Cveja je odmah počinjao s njim da gradi odnos. Naravno, koliko je bilo ljudi, toliko i različitih odnosa. Od njega smo se učili kako treba pristupiti i raditi u pozorištu – možda ponekad i kako ne treba – ali uvek s potpunim požrtvovanjem i srčanošću, posebno u trenucima kad su interesi pozorišta bili na bilo koji način ugroženi. Iako nismo imali mnogo iskustva, bilo nam je vidljivo koliko je bio posvećen vođenju brige o kući, i to na svoj jedinstven način. Tada, i kasnije, uvek je to činio srčano, a ponekad i s izvesnim viškom temperamenta – onako kako pozorište verovatno i može jedino da se vodi.

Hvala Jovanu i Cveji na tom periodu. Atmosfera u pozorištu je bila divna i ono je za nas tada, u tom teškom vremenu, devedesetih godina, bilo oaza.

„Vannastavne aktivnosti”

Tih godina u najvećem delu ansambla JDP-a vladala je ozbiljna epidemija – epidemija igranja karata. Najviše se igrao remi, i to dobro. Iz sezone u sezonu ova pomama nije prestajala. Nekada se igralo manje, nekad više, ali se uvek igralo. Bilo je dana kad se posle probe nije išlo kući, već u pozorišni klub i tu se, uz karte, ostajalo sve do predstave. Dešavalo se da to rade i oni koji tog dana nemaju predstavu (a ponekad ni probu). Na gostovanjima je bilo važno na vreme zauzeti dobra mesta u autobusu – Tale (Tatić) je nosio mali sto koji bi stajao na prolazu, između sedišta, kao talon, i tu se kartalo. Kretanje po autobusu bilo je zato veoma nepopularno, takoreći zabranjeno.

U svem ovom nezaboravnom ludilu, naravno, sudelovao je i Cveja (i to kako!), sve dok obaveze i nove dužnosti vezane za izgradnju nove zgrade pozorišta nisu polako počele da ga sprečavaju u tome. Vremenom, polako, a nakon otvaranja novog JDP-a 2003. godine, naše „vannastavne aktivnosti” su iščezle.

Biti upravnik

Neke stvari se u životu dese potpuno neočekivano. Jedna od njih se meni dogodila 2008, kada sam, upravo na Cvejčin predlog, ušla u Upravni odbor JDP-a (kao jedan od članova iz redova zaposlenih). Zahvaljujući tome došla sam u situaciju da bliže i bolje upoznam i razumem šta znači voditi pozorište. Ovo iskustvo odigralo je važnu ulogu u mojoj odluci da kasnije i sama prihvatim dužnost upravnika i do danas mi u obavljanju te dužnosti značajno koristi.

Radeći zajedno sa Cvejom uverila sam se sa koliko je energije i srčanosti upravljao kućom. Ispoljavao ih je u mnogim situacijama, a posebno kada bi pomislio da je pozorište na bilo koji način ugroženo. Taj kvalitet je ispoljavao oduvek i u kontinuitetu. A to nije lako, naročito u tako teškim vremenima kakve su bile godine tokom kojih je on vodio JDP. Bilo kao tehnički ili kao operativni direktor, bilo kao pomoćnik upravnika ili kao upravnik, on je uspevaao da dobro radi pod okolnostima koje su mu u velikoj meri bile zadate. To je nešto što je veoma značajno, a često se zaboravlja. U vođenju pozorišta čovek se sreće s ograničenjima na koja samo ponekad može da utiče, u uslovima koje ne može da bira, niti da ih promeni. To ne važi samo za našu pozorišnu sredinu. Uvek izloženi promenama prilika u kojima radimo – u samoj kući, u društvu, državi, u zakonskim normama koje se neprekidno menjaju, u finansijskoj strukturi, političkim prilikama... Cveja je to veoma dobro razumeo i prihvatao da kao upravnik uvek mora da radi najbolje što može pod trenutnim okolnostima – nekad lakšim, nekad znatno težim. Umeo je da ih predvidi i bio je spreman da im se prilagođava. Činio je to vešto, mudro, fleksibilno i – što je najvažnije – neprekidno.

Odlasci prijatelja

Smrt kolega mu je teško padala, ali su mu posebno bolni udarci bili odlasci Josifa Tatića i Predraga Ejdusa, s kojima je bio veoma blizak i čije prijateljstvo mu je mnogo značilo. Nekoliko meseci pred smrt ispratio je i Dejana Mijača, kome je u velikom broju predstava bio pravi talisman – bilo kao glumac ili kao producent, i s kojim je decenijama imao poseban odnos.

Penzija

Pošto je završio poslednji upravnički mandat i otišao u penziju, Cveja je i dalje bio prisutan u svom pozorištu. Voleo je da se druži, da sudeluje u događajima i bude njihov deo. Bio je tu na svakoj premijeri, proslavi, važnom gostovanju. Tih godina kao da je bio nekako opušteniji, spokojniji i mirniji nego obično, kao da su galama, trka i večita napetost upravničkog posla polako ostajali iza njega. I na sceni je mogao da se pojavljuje malo više nego prethodnih godina. Osim novih uloga, uvek je bio spreman da pomogne uskačući u predstave, bez mnogo nagovaranja. Pomenimo samo jedan od tih podviga – dvostruko daleko putovanje u Kinu sa predstavom *Uobraženi bolesnik*. Bila su to njegova poslednja velika gostovanja sa ansamblom Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Porodica

Postojalo je verovatno samo jedno što je Cveji čitavog života bilo važnije od rada u pozorištu. Bila je to njegova porodica. Uz životnu sapatnicu Vesnu, tu su bila njegova deca Bojana i Žarko, na koje je bio ponosan. Otkad sam ga upoznala, uvek je o njima voleo da govori. Vrlo nežno. Sigurna sam da te trenutke i tu nežnost na njegovom licu pamte svi koji su ga znali.

Cveja

Voleo je da se šali na svoj račun. Voleo je da izlazi u susret ljudima, da pomaže. Bio je dobar drug i kolega. Voleo je da se provodi i da omogućiti provod drugima.

Umeo je ponekad da bude prek i da se naljuti, ali ga je to uvek brzo prolazilo. Oni koji su ga poznavali, to su znali. Oni koji ga nisu poznavali, nisu ni imali razumevanja za taj njegov višak temperamenta.

Uvek je bio dobronameran, ali nije podnosio necivilizovane ljude i odnose, nije opraštao primitivizam. Od toga je znao da poludi. I kao glumac, i kao prvi saradnik Jovana Ćirilova, i kao upravnik, uspeo je da promoviše i održi način ponašanja koji je bio na nivou, uljudnost, dobar ukus i atmosferu poštovanja prema pozorištu.

Ljubav

Količina vremena koju je Cveja posvetio JDP-u bila je ogromna, gotovo nestvarna. Od trenutka kada je došao u pozorište 1969. godine u grupi Bojanovih beba do njegovog odlaska prošlo je 53 godine! Kada neko nečemu pokloni deo svog života, ili još više, najznačajniji deo svog života, to je velika stvar. To je ljubav. Branko Cvejić posvetio je pozorištu čitav život i sve što je činio, čak i onda kada je grešio, činio je da bi pozorištu bilo bolje. Njegov život i rad su još jedan dokaz stare istine da najbolje i najuspešnije radi čovek koji voli to što radi. Cveja je na svom pozorišnom putu neke stvari morao da žrtvuje, ali to što je radio, radio je sa uživanjem i zato što nije mogao drugačije.

Najvažniji deo njegovog profesionalnog života, njegov život, bio je JDP. Ne „pozorište”, već upravo Jugoslovensko dramsko pozorište.

Nevena Nikitin

Mali trag velike zahvalnosti

Obostrano persiranje bilo je vrlo neobično za tako blizak, prijateljski i topao višedecenijski odnos koji smo Cveja i ja imali tokom naše saradnje. To persiranje dalo je i poseban ton našoj komunikaciji i u prvi plan stavilo izuzetno poštovanje i poverenje koje je našem zajedničkom radu davalo krajnje korektan odnos. Ovo je posebno značajno, jer smo oboje bili veoma glasni, energični, često svojevoljni, i možda da to „Vi” nije stajalo između nas, da bi nekada bilo i neprijatnih varnica. Kada razmišljam o Cveji, stavljam u stranu njega kao glumca, iako bi i o tome moglo mnogo hvalospjeva da se napiše. Za mene je on bio prvenstveno pomoćnik upravnika, pa upravnik.

I Cveja i ja smo svoje zanate ispekli kod najboljeg među najboljima. Ćirilov je obeležio ne samo rad JDP-a nego i Cvejin i moj odnos prema pozorištu, repertoaru, saradnicima, situacijama. Od Jovana smo naučili mnogo, prvenstveno da moramo da budemo spremni da donosimo ispravne odluke u kratkom vremenskom roku i da stojimo iza svojih odluka.

Sećanja na Cveju, iako smo tokom rada imali puno stresnih i neprijatnih situacija, koje su neminovne u tako živom organizmu kao što je pozorište, uvek me vuku na radosne i šaljive trenutke našeg zajedničkog rada. Bilo ih je puno. Mnogi se sećaju razgovora Jovana i Cveje, koji su znali da budu previše bučni dok su trajali njihovi dogovori, pa su mnogi, koji ih nisu dobro poznavali, mislili da je u pitanju gadna svađa. Unapred sam znala da će jedan od njih napustiti prostoriju zalupivši vratima, pa sam čim čujem buku zvala čistačicu da pokupi malter koji će tek otpasti sa štoka vrata. Kada bi ugledali ženu sa metlom u ruci smejali smo se sve troje.

Desilo se da je pozorište kupilo nove telefone, fiksne, najobičnije, one sa brojčanicom koji se okreće. Samo se boja razlikovala od prethodnih. Zvoni kod Cveje, dugo. On izbezumljeno viče: „Nevena, šta da radim, zvoni mi telefon?”. Ja: „Pa podignite slušalicu”. Smeh, danima. Imali smo puno zajedničkih ljubavi. Oboje kupoholičari, gurmani, rado smo na gostovanjima obilazili prodavnice, javljali jedno drugom šta smo pronašli, ko je prvi doručkovao od nas dvoje, javljao je šta je dobro, u kom delu stoji neki specijalitet.

Nismo se privatno družili i posećivali, ali mogu reći da smo bili kućni prijatelji. Oboje posvećeni porodici i deci, imali smo puno zajedničkih tema i razumevanja za porodične zgode i nezgode i delili i lepa i ona ne

baš lepa dešavanja u svojim kućama. Vesna i Cveja bili su uz mene kao najbliži rod kada je moja porodica doživela tešku saobraćajnu nesreću i pomogli mi na razne načine.

Bila sam svedok brojnih situacija u kojima je Cveja pomagao radnicima pozorišta kada su se našli u teškim situacijama. Nije o tome pričao, niti se hvalio. Znam da je većini ljudi to bilo potpuno nepoznato. Iako je Cveja najzaslužniji za nicanje nove zgrade JDP-a, i to je njegovo najveće životno delo, najlepša sećanja na njega vuku me u staru zgradu. Bili smo oboje nekoliko decenija mlađi, bezbrižniji, puni elana, a Gocine kiflice najlepši doručak na svetu. Iako bi sve troje (i Jovan) redovno ispržili jezik vrelin pekmezom, jer smo bili nestrpljivi da bar malo sačekamo da se ohlade, radost tih zalogaja i miris vazdušastog testa koji nadjačava miris naftalina iz fundusa kostima ostaje sećanje na daleko, nezaboravno vreme.

Cvejin buran odnos prema životu, energično i neumorno rešavanje problema i hrabro ulaženje u svaki osinjak koji je stajao na putu realizacije nekog projekta i izgradnji zgrade, za posledicu su imali predstave koje su obeležile jednu epohu i velepno zdanje, ponos grada i celog regiona.

Sa Brankom Cvejićem, za mene oduvek Cvejom, otišao je i veliki deo mog života.

Mile Buturović

Šta sam naučio od Cveje

Na nedavnom gostovanju Jugoslovenskog dramskog pozorišta u Barseloni, šetajući duž La Rambla ulice popločane turistima i ljudima najrazličitijih profila, najednom smo sa strane ugledali prolaznika koji je na sebi imao belu košulju, teget bermude i koji je hodao na tako karakterističan, nama svima veoma, veoma poznat način, energično, ali povijenih ramena. Svima nam se pogled zadržao na njemu. „Eno Cveje!”, uglas smo konstatovali, ali kroz nekoliko trenutaka smo se trgli. Tako ga stalno viđam. Često mi je pred očima. Nije mi lako da govorim o njemu. Iako smo se upoznali kroz pozorište i saradivali u Jugoslovenskom dramskom, on je za mene bio član porodice. A to je i ostao. I to one najuže porodice, jer isto ga toliko blisko doživljavaju i moje supruga i ćerka. Za Cveju me vezuju uspomene. Nas dvojicu nije vezalo samo mnogo vremena koje smo provodili zajedno u pozorištu i na gostovanjima, nego i dragoceno vreme provedeno u druženju. Nije mi lako da govorim o Cveji i zato što me je upravo on na izvestan način formirao. U JDP sam došao veoma mlad i u životnom smislu neiskusna, iako sam o pozorištu već prilično znao. Cveja je u meni prepoznao nešto posebno i želeo je da iskoristi moje potencijale i znanje. Mislim da je u tome i uspeo, jer me je naučio uvažavanju i odanosti jednoj instituciji. Uz njega i zbog njega sam izgradio najviši nivo odanosti i uvažavanja Jugoslovenskog dramskog pozorišta i onoga što predstavlja suštinu i misiju ovog pozorišta. Od njega sam učio mnoge važne stvari. Na primer, zahvaljujući njemu sam razumeo i zašto u pozorištu o svemu treba voditi računa. On je zaista o svemu brinuo – od najkрупnijih stvari do najsitnijih detalja. Želeo je da u JDP-u najbolji reditelji rade sa najboljim glumačkim ansamblom, kako je to oduvek i bivalo, starao se da u JDP-u rade najbolji scenografi, kostimografi i drugi umetnički saradnici. Ambicija mu je bila da uvek budemo najbolji u svim aspektima rada, da imamo najbolju scensku tehniku, najbolje uslove za rad... Brinuo je o svemu, o pravljenju repertoara, procesu nastajanja svake predstave kroz probe, održavanju visokog kvaliteta produkcija i svakoj premijeri posebno. Pored svega toga pažnja mu je bila usmerena i na montaže dekora za predstavu koja će biti igrana iste večeri, a pronalazio je vreme da brine i o naizgled malim ali veoma bitnim stvarima: o ispravnosti stolica u gle-

34. U Pekingu

35. U Šangaju

dalištu, o atmosferi u pozorišnom klubu, o rasporedu velikih fotografija u glavnom foajeu, pa, recimo, i o tome da li su glumačke garderobe čiste i uredne i da u toaletima uvek ima sapuna i toalet papira.

Znao je da podjednako i od kvaliteta produkcije ali i od ispravnosti stolica u gledalištu zavisi ugled Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Insistirao je da se ni na jednom od tih planova ne obrukamo – pred publikom, ali i sami pred sobom. Veoma važna mu je bila samosvest svih zaposlenih u JDP-u da pripadaju elitnom teatru o čijem statusu svedoči svaki detalj, pa i onaj najsitniji. Pozorište je bilo tako veliki deo njegovog života da je čak i sve svoje privatne obaveze usklađivao s pozorišnim terminima. Svake godine je bio na mukama kada bi na užičkom festivalu učestvovala neka naša predstava jer su se termini održavanja festivala poklapali baš sa danom kada je proslavljao svoju slavu.

Ipak, Cveja je najviše brinuo o ljudima. Ne samo o onima iz glumačkog ansambla, nego o svima u JDP-u. Vrata njegove direktorske kancelarije nikada nisu bila zatvorena. Kod njega je u svakom trenutku mogao da uđe ko god je to pozeleo i da razgovara s njim o čemu god želi. On, međutim, nije uvek čekao da ljudi dođu kod njega. Posmatrao bi ih i raspitivao se, posebno kada bi naslutio ili zapazio da neko od nas u pozorištu ima problem. Tada bi na diskretan način pokušavao da taj problem reši ili pomogne. Uvek je želeo da pomogne svima. Bio je izuzetno emotivan.

Poštovao je i svoje prethodnike, a naročito je uvažavao Jovana Ćirilova. Cveja je godinama bio njegov najbliži saradnik. Svako od njih se bavio određenim aspektima JDP-a, i često su se raspravljali, ali je Cveja o Jovanu brinuo do njegovog poslednjeg dana. Poznao je svaki segment teatra, znao je kako funkcionišu svi elementi složenog pozorišnog mehanizma, pa je otuda znao i šta su njegove slabe tačke, šta može da zakaže. Zato je uvek bio na oprezu. Cveja je naprosto živeo pozorište. Ono je bilo njegov način života. Pozorište mu je bilo svetinja. Jugoslovensko dramsko je doživljavao kao svoj dom, a sve njegove članove kao porodicu. Upravo me je i tome naučio i taj osećaj preneo na mene. Prihvatio sam takav doživljaj JDP-a i u tom smislu me je on formirao. Imao sam sreću da sazrevam uz njega.

Kada bi kritikovao, zvocao ili prebacivao, Cveja bi to radio na sebi svojstven način. Zahteve bi najčešće formulisao kao želju. Istina, smetalo mu je kada nešto nije funkcionisalo. Na mene se, na primer, jednom naljutio jer u parku „Manjež” nije radila ulična sijalica. Objasnio sam mu da to nema veze sa JDP-om, međutim on se odmah mašio za novčanik, dao mi novac za novu sijalicu i rekao da moramo da zamenimo onu koja je pregorela. Imao je običaj da munjevito i burno plane i ponekad bi delovalo kao da je na pomolu katastrofa, ali njegova ljutnja je bila kao u malog deteta i vrlo brzo bi prošla. Nakon žestoke reakcije Cveja bi se isto tako brzo smirio i – što je najvažnije – nikada nije bio zloпамtilo. Odmah je praštao. Ne sećam se da se na bilo koga ljutio duže od pet minuta. Jer njegova ljutnja nikada nije bila usmerena lično prema onome na koga se ljutio, uvek je bio besan s razlogom i ta njegova ljutnja je imala smisao motivacije, namere da propusti budu ispravljeni i da rezultat bude u skladu sa renomeom JDP-a. U takvim momentima s njim nije bilo lako, jer nikada nije odustajao, a njegovi kriterijumi bili su visoki i uvek profesionalni. Ponekad nije mogao da se uzdrži od reakcija čak i kada bi video da problemi i nedostaci postoje i u drugim teatrima ili na festivalima. Jer Cveja je, ma koliko da mu je na prvom mestu bilo do JDP-a, bio autentična teatarska ličnost. Čovek pozorišta.

Često je njegova reakcija bila teatralna, što je, recimo, bio slučaj jednom kada je žiri užičkog festivala objavio svoje odluke. Ljut što predstava JDP-a nije dobila nijednu nagradu, Cveja je izveo čitav performans, a pritom je bio toliko duhovit, šarmantan i ubedljiv, toliko je bio – Cveja, da je na konferenciji za štampu, kada su objavljene odluke žirija, čak dobio i aplauz. Jednostavno, nije mogao da prihvati da „njegov” Jugoslovensko dramsko pozorište nije dobilo priznanje, mada je verovatno bio ubeđen da svakoj predstavi JDP-a treba da pripadnu sve festivalske nagrade.

Bio je strastveni pušač i nikad ga nije držalo mesto. Na sastancima ili prilikom dogovora neprestano bi šetao kao lav u kavezu, ali čak ni to što je pušio i stalno bio u pokretu, pa ni to što su svi oko njega znali da su njegove reakcije eksplozivne, nije unosilo nervozu, jer je suštinski bio čovek blage prirode i svi koji su s njim saradivali znali su da je dobronameran, a da su njegove primedbe, pa i njegova nervoza, zapravo podsticajni. Takav je Cveja bio i van pozorišta, na primer na gostovanjima. Uvek na oprezu, znatiželjan i energičan, uvek usredsređen na osnovni zadatak – da nastup JDP-a bude perfektan. Na sedeljama nakon izvedenih predstava ili proba ostajao bi do samog kraja, dok se svi ne razidu, a sledećeg jutra bi prvi ustajao, uvek uredno obrijan i sreden. Bio je to sastavni deo njegovog gospodstvenog stava. Uvek je bio obučen u skladu sa prilikom. Na posao je vazda dolazio u sakou, jer je to bio izraz njegovog uvažavanja posla koji je obavljao, ali i JDP-a. Bio je galantan, ali smo s njim često umeli satima da lutamo po nekom gradu birajući restoran u kojem ćemo da ručamo ili večeramo. Imao je ogromno iskustvo, znao je ili se unapred raspitao za kafane u kojima se dobro jede, pa je na licu mesta pomno izučavao jelovnike istaknute ispred lokala, upoređujući kvalitet ponude i cene. Voleo je da dobije maksimalan kvalitet za novac koji je trebalo dati. A u hranu se i te kako razumeo. Bio je hedonista. A kad bismo ga, pregledneli, nagovorili da ipak uđemo u neki restoran koji nije ispunjavao sve njegove gastronomske kriterijume, odbijao bi da za sebe naruči hranu. Bio je spreman da, ma koliko gladan, ne jede baš ništa, ako to nije ono što je planirao i zamislio. Ne računajući momente provedene u druženju i porodičnoj atmosferi, sa Brankom Cvejićem sam doživeo neke od najboljih i najznačajnijih trenutaka u životu. I danas, kada sam pred penzijom, nastavio sam da živim sve ono što sam od Cveje naučio.

Ružica Savić

Ružo, Ružo, dođi 'vamo

Bio je šaljivdžija, znao je da „izvali”, da se svi smejemo; glumac je, mora tako da bude. Ne mogu da se setim svega što je pričao, ali je to bio njegov pristup. Niko od njega nije strepeo, a imao je autoritet.

Uvek se moglo ulaziti kod njega, nikad nije pravio problem. Ponesem mu dokumenta na potpisivanje, samo nekad se dogodi da on bude nervozan, pa se razgalami: „Ne mogu sad, ne mogu, dođi kasnije”, ili „Neću da potpisujem!” Ali posle svega on dođe do nas u kancelariju i izvini se: „Izvini, izvini, izvini... Šta treba da potpišem? Šta je bilo, prošlo, to ćemo da zaboravimo”. Uvek je tako govorio. I smeši se. Takav je bio – pomislio bi da je povredio čoveka, pošto u momentu bude neprijatna situacija, i onda je morao da se izvini. Nisi mogao da budeš ljut na njega, ni da bilo šta kažeš protiv takvog čoveka, kad znaš da on u stvari nije neprijatan. Zapravo je bio dobar, predobar.

Cveja je bio ljudina, zbog svog odnosa prema ljudima, prema zaposlenima. Tako si se uz njega dobro osećao.

Ali, imao je on jedno kuće i doveo ga u kancelariju. Na istom spratu smo i mi. Ja sam bila u kancelariji na kraju hodnika. I čujem ga: „Ružo, Ružo, dođi 'vamo!” I skočim do njega: „Molim, Cvejo, što zovete?” A oni dali kućetu ime Ruža! I njemu neprijatno: „Izvini, dušo, ja sam ovako kuće zvao”. Svi smo se posle slatko smejali.

Sretali smo se i na Kalenić pijaci. „Dobar dan, Ružo. U kupovinu?” Popričamo malo, pa se rastajemo, uvek na istom mestu, na semaforu pred cvećarom. U odrazu na tom izlogu vidim nas oboje: sedi, mali, a za nama velika pijačna kolica. Bio je jednostavan i drag čovek.

MORA METAFORA
TUŽNIH CITATA
PREMUDRIH PISACA
NEKUD NAČIN
DA OVO SROČIM
NI OVE NOĆI,
POKOSIO NAS
NAŠ SMRTONOSNIŠI
OD BOŽIŠIH HITACA
GOVORIMO SEBI
POSTOJI MESTO
ZA PRAVE ASOVE
ZA KAPETANE
I SUNCA SINOVE,
AKO NAS PITAŠ
TI SI IDAČE TU

Posvećeno
BRANKU CVEJIĆU
OD TEHNIKE J.D.P.

R.M.

Milica Milanković

Moj pozorišni ujak

Kako sam upoznala Branka Cvejića? Bile su to rane devedesete. U svojim srednjoškolskim danima volela sam da idem u pozorište i da gledam predstave. Volela sam priče koje su tu kroz igru bile ispričane. Posebno sam volela pozorišni kostim zbog svoje raznolikosti i autentičnosti. Po završetku srednje škole shvatila sam da bih volela da takve kostime pravim i ja. Jednog ranog prolećnog dana odvažila sam se da odem u JDP, da ih pitam da li mogu da dođem da gledam i učim kako se kroje, šiju, kako nastaju pozorišni kostimi. Ne poznajući nikoga koga bih mogla da pitam, kome mogu da se obratim, pokucala sam na jedna vrata. Kada sam ih otvorila i ušla u prostoriju, ugledala sam Branka Cvejića koji me je uz osmeh ljubazno pitao šta mi treba. Pojma nisam imala da je on jedan od direktora. Tada je bio pomoćnik upravnika Jovana Ćirilova. Ja sam se predstavila ko sam, koju sam školu završila, kako sam opčinjena pozorištem, kako mi je kostim magičan, kako bih htela da naučim više o njemu, kako... i nisam stala dok nisam rekla sve što sam složila u glavi. Tek tada sam postala svesna da nije bio sam u prostoriji, već sa svojim kolegama. Sećam se da je jedna od njih bila i glumica Zlata Petković. Branko Cvejić se nasmešio i rekao da pođem sa njim. Poveo me je kod tadašnje tehničke sekretarke Zage Bulović. I njoj sam se predstavila, a Branko Cvejić joj je rekao: „Molim te, pobrini se za ovo moje dete”. Onda je gospođa Zaga pozvala glavne krojače i rekla: „Ovo je Cvejino dete i ona hoće da gleda kako se radi, da vam pomaže i uči od vas, hoće da volontira”. Odlazak u radionicu za mene je bio početak prave magije. Nakon nekog vremena, kada sam se uklopila, pitali su me ko me je doveo, da mi možda Branko Cvejić nije ujak. Iako sam ja negirala i ispričala kako sam banula u kancelariju, niko mi nije verovao. Pogledali bi me i rekli: „Ma, nemoguće”.

I eto, ostade da je gospodin Branko Cvejić meni ujak. Svaki put kada bismo se sreli, Branko Cvejić bi se nasmešio i pitao me kako sam, šta ima novo i uvek sam imala osećaj da mu je stalo i da ne pita reda radi. Uvek je bio vedrog duha i tako pozitivan, zračio je blagošću, bio tako gospodstven. Nikada o njemu nisam čula ružnu reč.

Pre desetak godina, kada smo radili na jednoj predstavi, a on svratio u krojačku radionicu da vidi kako napreduje izrada kostima, ispričala sam mu da su svi početka mislili da mi je ujak i da dugo niko u radionici nije verovao da nismo rođaci. I od tog dana, nekako spontano, kad god bismo se sreli, ja bih ga pitala: „Kako ste, ujkice?”, na šta mi je on uvek uz osmeh odgovarao: „Dobro, dobro”.

Naš poslednji susret bio je pred kraj sezone 2022. godine, ispred biletarnice. Ozarim se i pitam: „Kuda, ujkice?”, a on uz osmeh kaže: „Idem na probu”. Poželim i zagrlim ga, znam, neću ga sresti preko leta jer idemo na godišnji odmor. Nisam mogla ni da pomislim da je to naše poslednje viđanje.

Sada je 2023. godina, uz rad učim na master studijama tekstilno inženjerstvo. JDP je tu, magija i dalje traje – zahvaljujući dobrom delu Branka Cvejića, koji je imao sluha za želje jednog deteta.

37. Varvari

38. Bure baruta

39. Zanat gospode Vorn

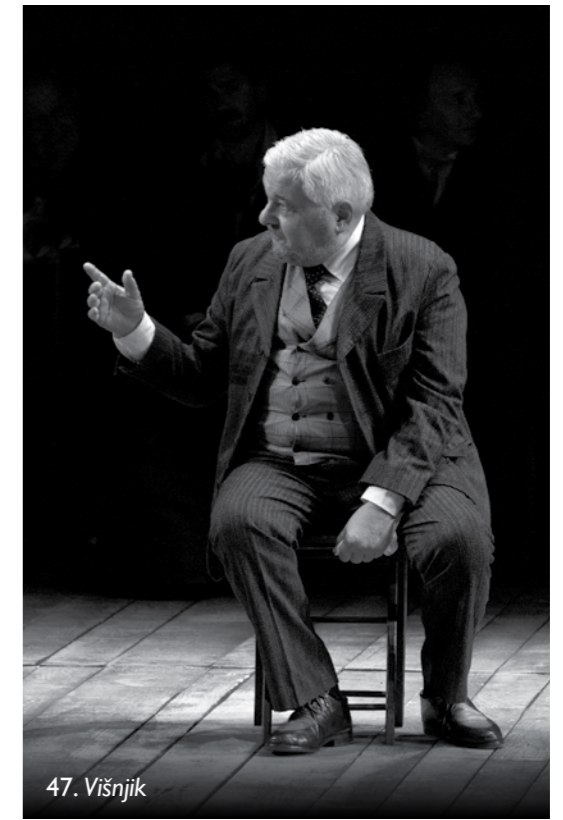

44. Pučina

46. Gospođa ministarka

47. Višnjik

45. Ruženje naroda u dva dela

48. Komunistički raj

49. Gospođa ministarka

BORBE

NEPRESTANE

...PROTIV ZABRANA

Aleksandar Milosavljević

Zabrane, traume, borbe...

Zabrane umetničkih dela uvek su traumatične – i kada knjige gore na lomačama ili kada bivaju upisane u *Index librorum prohibitorum*, i kada filmovi ili slike završavaju u „bunkerima”, ali s pozorištem stvari stoje drugačije. Knjige i likovna dela nastaju u stvaralačkoj osami, filmovi su, istina, rezultat kolektivnog rada, no sa celovitošću procesa rada upoznat je mali broj ljudi. Teatarska predstava se, međutim, porađa kroz probe, katkad duge i iscrpljujuće, u nastanku svake scene participiraju svi glumci, a već u određenoj fazi rada na probe dolaze gledaoci, ljudi iz produkcije, prijatelji i kolege, kritičari, novinari... Najgore je kad predstava bude skinuta sa repertoara neposredno pre premijere, recimo nakon zagonetne posete političara direktoru teatra, ili – što je najsurovije – posle premijere i susreta sa gledaocima, kada glumci dobiju povratnu reakciju publike. U povesti našeg teatra zabeležene su sve ove varijante.

Prve zabranjene predstave nakon Drugog svetskog rata ovde režirala je Soja Jovanović – Nušićevo *Sumnjivo lice* u amaterskom pozorištu „Krsmanac”, ono iz 1947, a zatim pedesetih godina prošlog veka i *Bal lopova* Žana Anuja u Beogradskom dramskom pozorištu. Zabrana *Sumnjivog lica* prošla je relativno neprimećeno, kao predstava amatera (premda docnije velikana našeg glumišta). Druga, iako registrovana, prihvaćena je kao prirodna reakcija ondašnjih vlasti na uticaje „zapadnih vrednosti” na socijalističku državu, a i lopovi iz naslova mogli su da budu aluzija na one koje je Đilas analizirao u *Anatomiji jednog morala*.

Bal lopova je skinut s repertoara posle tri izvođenja, za razliku od Beketovog *Godoa* koji u istom Beogradskom dramskom neće dočekati premijeru. Prvi put biće odigran docnije, jedne olujne noći u slikarskom ateljeu Miće Popovića na Starom sajmištu, a postaće i povod za nastanak Ateljea 212, koji će kasnije biti predmet posebne pažnje vlasti. Neke predstave Ateljea zabranjivane su uz mnogo buke, dok bi druge samo nestajale sa repertoara.

Najveću buru izazvala je zabrana predstave Jugoslovenskog dramskog pozorišta *Kad su cvetale tikve* 1969. godine. Na premijeri su pisac Dragoslav Mihailović, reditelj Boro Drašković i glumci pozdravljeni ovacijama, usledile su pozitivne kritike, ali je zabranu izrekao Tito, javno, u zrenjaninskom govoru čija je tema bila poljoprivreda.

O atmosferi u kojoj je nastajala ova predstava i u kojoj je zabranjena svedoči knjiga Feliksa Pašića *Kako smo čekali Godoa kad su cvetale tikve* (1992), u kojoj su najupečatljivije ispovesti glumaca. Svi su ponavljali isto: nakon zabrane su bili očajni, osećali se prevareno, osakaćeno, beznađežno...

Istovetno će godinama kasnije reći i akteri još jedne predstave koja je zbog (političke) zabrane upisana u anale našeg teatra – *Golubnjače* Jovana Radulovića, u režiji Dejana Mijača. Planirana za Pozorište „Boško Buha”, premijerno izvedena u Srpskom narodnom pozorištu 1982. i nakon deset repriza zabranjena, pa preseljena u beogradski Studentski kulturni centar, *Golubnjača* je postala poligon za obračun dva partijska rukovodstva – beogradskog i pokrajinskog.

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

SCENA NA CVETNOM TRGU
MARŠALA TITA 50

Ponedeljak 6. oktobar 1969. god.

PREMIJERA PREDSTAVA 6601

DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ

KAD SU CVETALE TIKVE
(drama prema motivima istoimenog romana)

Ljuba Sretenović-Vrapče	Miša JANKETIĆ
Milinka, njegova majka	Ljiljana KRSTIĆ
Andra, njegov otac	Ljubica JOVANOVIĆ
Dužica, njegova sestra	Svetlana BOJKOVIĆ
Vlada, njegov brat	Miodrag RADOVANOVIĆ
Draganče Stojilković, bokser	Milan GUTOVIĆ
Stole Apaš	Mihajlo KOSTIĆ
Ruža, njegova majka	Kapitalina ERIĆ
Stari Perišić, nar. heroj, puk. Udbe, pred. Radničkog	Ljuba TADIĆ
Kapetan Mladen Zorić, trener u vojsci	Marko TODOROVIĆ
Rakić, poručnik milicije, funkcioner u boks. klubu	Buda JEREMIĆ
Smiljka	Ljiljana GAZDIĆ
Ivica Lepi	Zoran MILOSAVLJEVIĆ
Mita Majmun	Ivan BEKJAREV
Poparski, trener	Marijan LOVRIĆ
Števa Džambas	Borisav STJEPANOVIĆ
Pera Patak	Branko CVEJIĆ
Ketnerica	Rada ĐURIČIN
Vodnik Zdravko	Josif TATIĆ
Dragana, devojka, sa igranke	Mirjana PEIĆ
Jedna od Ljubinih devojaka	Yesna LATINGER
Prvi udbovac	Vojislav BRAJOVIĆ
Sulja, milicioner sa Dušanovca	Milo MIRANOVIĆ
Invalid	Vlada JEFTOVIĆ
Gost	Nikola SPASIĆ
Novinar	Stobodan ĐURIĆ
Vojni lekar	Srdan KLEČAK
Narednik Stanić	Vlasta VELISAVLJEVIĆ
Bokserki sudija	Duško BOGDANOVIĆ
Čovek iz Andrinog sprovoda	Ivo JAKŠIĆ
Kuvar u vojsci	Branko MILENKOVIĆ
Putar	Milan AJVAZ

Devojke, omladinci, oficiri, vojnici, udovci, milicioneri, bokseri, sekundanti, dečaci, muzičari i publika.

Pauza posle 1 dela

Reditelj: BORO DRAŠKOVIĆ

Scenograf: Vladislav Lalicki   Kostimograf: Slavica Lalicki
Muzika: Zoran Hristić   Pomoćni reditelj: Dimitrije Jovanović

Početak u 19.30   Sezona 1969-70 – 15

Golubnjača bi bila poslednja predstava zabranjena u Jugoslaviji da 31. maja 1990. srpski nacionalisti nisu u Jugoslovenskom dramskom prekinuli izvođenje *Svetog Save* Siniše Kovačevića, u režiji Vlade Milčina, zeničkog Narodnog pozorišta. Prethodne večeri predstava je pozdravljena ovacijama osamdesetak kilometara severno od Beograda, na Sterijinom pozorju, a posebno se izdvojio tumač naslovne role – Žarko Laušević.

Za sve tri zabrane vezano je ime Branka Cvejića. U prve dve predstave on je igrao, a na pozornici se našao i tokom beogradskog gostovanja Zeničana. Tada nije bio u podeli, ali je na scenu izašao da bi se kao zamenik direktora JDP-a i borac za teatar suočio sa urlicima politikanata i ubedio ih da dozvole nastavak igranja predstave. Nije uspeo.

Na Youtube-u postoji snimak ove situacije: vidi se i čuje Cvejić. Da li se tada setio svojih osećanja i razmišljanja u doba zabrane *Tikava* i *Golubnjače*?

To, međutim, nije bio kraj. Nove borbe su Cvejića tek čekale ...

Dejan Mijač

Golubnjača, ili Niko nije gledao, a svi pričaju

Novosadskim gotovo idiličnim danima vreme je isteklo. Nakon trijumfa *Pokondirene tikve* na Sterijinom pozorju Dejan Mijač, sada već „odabran”, kao pripadnik domaće rediteljske elite, odlazi na beogradsku Akademiju i, istovremeno, kreće njegova prestonička rediteljska karijera. U međuvremenu završava se zgrada Srpskog narodnog pozorišta (...). Peca [Nikola] Petrović dolazi za direktora Dramskog centra, a Mijač, ugledni i traženi reditelj, režira predstavu *Dolnja zemlja*, po tekstu Đorđa Lebovića, za otvaranje nove pozorišne zgrade (...). Onda dolazi *Golubnjača*!

Hoćemo li o tome? Samo da napomenem, pored političkih „žrtava”, i u mojoj, novinarskoj branši bilo je i stvarnih... Peca, umro!

– Da, Peca je umro... Dolazi na neku tribinu ovamo... i kaže: „Ima neka priča ovde o *Golubnjači*...” Kažem da ne znam, nisam pozvan... „Bilo najavljeno u novinama”. „Nisam!” „Tu se govori o nama...” Kažem: „Ne govori se o nama, ima tu raznih tipova koji su se zakačili iz svojih razloga i šta sad ja da radim? Da izađem na tribinu i kažem da ne pričaju koješta, nemam s tim blage veze... Moje namere nisu to o čemu vi pričate! Niti ono što je potaknuto, osećam da postoji u predstavi.” Peca: „Pa, dobro, to treba i reći... Ja ću otići”. I stvarno dođu njegova žena i on, sedeli, a on me pita kako mogu da ne dođem. „Peco, da li si normalan!? Ovo je njima jedna lepa prilika za politički šou, za njihovu politiku... I čim ta kampanja prođe, oni će zaboraviti i na tebe, i na mene, i na *Golubnjaču*, i na sve to, kao na lanjski sneg. I šta će onda da se desi? Onda će mi poslati auto za Novi Sad, da idem na Sterijino pozorje.” I još kaže da ja neću to doživeti... Meni je žao što on, mučenik, nije doživeo da vidi kako su mi poslali auto da odem

u Novi Sad na Pozorje. Kako sam predvideo. Prirede besmisleni hajku koja, nekome ko je nevičan tome, izgleda kao neka hajka budi bog s nama, angažuju novine, organizuju spin... Suludo!

Golubnjača, drama koju je, po sopstvenom proznom delu (nagrađenom prestižnim priznanjem „Sedam sekretara SKOJ-a”, a na nagovor Dejana Mijača) napisao Jovan Radulović, trebalo je da se igra u beogradskom pozorištu „Boško Buha”. Ali „budno oko” umetničkog rukovodstva tog pozorišta odbilo je projekat s obrazloženjem da je neprimeren uzrastu publike toga teatra i – tekst se našao na stolu direktora Dramskog centra SNP-a Nikole Petrovića. Ostalo je istorija, koju ovom prilikom pokušavamo da rekonstruišemo – iz nekoliko uglova.

Premijera u SNP-u bila je 10. oktobra 1982, a skinuta je s repertoara – odlukom Gradskog komiteta SK Novog Sada – 13. decembra iste godine, jer „dovodi u sumnju tekovine NOB, socijalističke revolucije i dalje samoupravne izgradnje našeg društva”.

Partijske „igre” oko *Golubnjače* mnogi dovode u vezu s početkom raspada Jugoslavije. Ne bez razloga. Podelila se politička, pa i kulturna elita tadašnje zemlje, a predstava je bila na dnevnom redu svih partijskih foruma „od Triglava do Đevđelije”. U Novom Sadu je zabranjena, a u beogradskom SKC-u se normalno igrala...

– Ma, ne da se igrala... Ali, isto po nekoj liniji, nisu branili *Golubnjaču*, već svoj politički stav. Bilo mi je krivo što se prepucavaju preko mene. I s jedne i s druge strane. Nemam ja veze s komunistima! To je Duško [Popović] pripremao... Obećao sam Dušku jednu stvar: „Duško, molim te, sad ne može, sad je stvar opredeljena itd., ali te molim, kad se sve završi i ti budeš u penziji, i ja budem u penziji, da prošetamo po dunavskom keju i ispričamo šta je, u stvari, bilo”. Ne, on je knjigu napisao, u njoj spominjao to, ali nikad nije hteo da se sastane sa mnom.

Niste šetali po keju?

– A, neee! Slao sam mu poruke preko njegovog sina i – ne! Nikad nije hteo (...). Mi smo, inače, bili veoma dobri. On je čovek koji je mene izabrao za nekog svog favorita. Kad sam otišao u Beograd, bio je pomalo... povređen. Nije pravio probleme, bar nisam osećao (...). Kad je sve počelo, tražio sam sastanak s njim. Da pitam pravog čoveka, da saznam šta on hoće s tim. On mi poruči – nismo se videli – da budem po strani, ništa ne govorim; ako me novinari pitaju, da kažem kako ništa ne znam i nemam veze s tim. Mislim, kako ne bih imao veze s tim! Ja doneo tekst, nagovorio pisca da napiše dramu, ja izrežirao, sve vreme razgovarao sa glumcima, glumci išli u te krajeve da gledaju taj narod, da razgovaraju sa tim ljudima, tražio onu decu, sa njima radio, oči su mi ispale učeći decu da glume, i sad – ja nemam veze! Ma bilo je sve to... glupo! Do boga glupo i providno! I čime se oni zabavljaju između sebe! I šta govore jedan drugom! Ja sam, negde, tada rekao: „U odbranu Jugoslavije mogu da stanu jedino ova predstava i cela ta priča! U celoj ovoj priči što se dešava tu oko nas! To je takva mržnja među njima, vlastodršcima! Neverovatno!”

Podsećamo se, zajedno, kako su nas izbacili sa sednice Radničkog saveta SNP-a, na kojoj se „raspravljalo” o skidanju s repertoara *Golubnjače*.

– Da, sećam se! Mene su, kao nekog neprijatelja izbacili! E, neko kaže, tu je i drug Dejan Mijač, a ovaj došao iz Komiteta da to rasturi... Gleda me, gleda, pa kad je video, kaže da ne može! „Molim vas, napolje!”

51. Plakat *Golubnjače*

I ja kažem: „Kako ćete vi mene isterati... iz moje sale za probu? Ovo je moje mesto, ne vaše! Šta ćete vi ovde?” On gleda, razrogačio čovek oči! Šta ćete vi ovde?! Kaže: „Molim vas, ili on, ili ja!” I onda se, kao, pakuje da ide, a ipak odem ja. Eh, glupa stvar, glupa do boga... Zakuvalo se, neke tribine, neke novine... Jednom, sećam se, dolazi neki novinar iz Zagreba pa me pita: „Recite mi, za koga je ova Golubnjača?” Rekô da je za Jugoslaviju, naravno! Za koga bi bila? Kažem, to je za Jugoslaviju! A on me gleda. (...). Ma, to je bilo... što reče jedan inspicijent iz Sombora: „Počela je nedelja borbe protiv *Golubnjače!*” Ha, ha! Inače, to nije bila nedelja, proteglo se na tri meseca. Već na granici ljudske izdržljivosti. Koja je to mera gluposti! (...)

Imali smo predstave *Golubnjače* u SKC-u (...) I tako smo zakazali niz predstava, i to ne jednu, već dve iste večeri. Predstava je bila relativno kratka. Sat i nešto. I organizujemo mi to, Mića Tabački je odmah prišao da pomogne, da skrpi scenografiju da bi ličilo na nešto... deca (iz predstave) se sa roditeljima dogovorila da ih puste, listom... ama, nijedan roditelj nije imao ništa protiv... (...) I, zakazali termin, kad je trebalo da se igra u Novom Sadu, zakazali smo da se igra ovde. Nema gubljenja, nego – oni su skinuli, a mi igramo u Beogradu. Nema problema. I sećam se, pada neka kišurina grozna, popodne, tu kod mene sedi Vlada Stamenković i nešto pričamo, kad zvoni neko na vratima, moja pokojna žena otvori: „Dejane, došao neki kurir... iz komiteta Partije”. Kad ono, sav pokisao, ulazi Rade Cvetičanin. A njoj ličio na kurira. (...) I Rade kaže da me čekaju u Komitetu... „Rade, zapanjen sam, u tu zgradu u životu ušao nisam...” i sad me zovu... „Slušaj, hoću, ako i Vlada Stamenković ide sa mnom! Hoću da imam svedoka, a ne da posle pričaju da je bilo što nije bilo.” I Rade pozove telefonom i prenese... I nas dvojica idemo u Komitet. (...) I odemo tamo, a ono (sada pokojni) Ivica Stambolić i onaj... Špiro Galović... zadužen za kulturu... Stambolić kaže: „Sedite vi tamo, porazgovarajte sa Špirom, imam tu neka posla” i nešto beleškari... A ja uskoro imam probu... (...) Kaže Galović: „Vi nameravate to da igrate?” Odgovorim potvrdno. Opet on: „Znaš, u ponedeljak imamo razgovore s ovim Vojvođanima i bilo bi nam lakše... kad ta predstava ne bi bila odigrana. A vi posle igrate. A sad samo da...” Pitam kako to misli i šta predlaže. „Pa, ti da izađeš pred glumce i objasniš da predstave nema.” „Kako to možeš očekivati od mene? Da izađem pred glumce i kažem, pored svih tih napora... deci prete tamo, roditeljima prete... glumcima prete... glumci se izjašnjavaju... dolaze na svoj rizik... Ne samo glumci, dolaze rekviziteri, dolazi celo pozorište... i sad treba da izađem i kažem 'Izvinite, predstave nema!' (...) Ne mogu to da uradim, nisam čovek koji bi to trebalo da uradi. Nađite vi nekog drugog!” A on će kao, ne, ne, u pitanju je autoritet i tako... to možeš samo ti itd... I sad se Stambolić umeša, pita u čemu je problem, Galović kaže da neću to da prihvatim..., a Ivan, kao nije čuo šta smo pričali, a čuo je sve... kaže: „Pa, neka se igra... ma, neka se igra, ko ih šiša...” (...). Sećam se, posle toga pojavljujem se u Zagrebu, isto me Fadil Hadžić zvao [Nikola Petrović je na poziv F. Hadžića otišao da radi predstavu u „Jazavcu” i tamo umro!, *prim. D. N.*] da radim i oni me gledaju kao čudovište. Nije, valjda, da sam se pojavio. I jedan me pita da li je to što pričam nekakav moj politički stav, ono što su o *Golubnjači* pričali, šta je od toga pravo. Pitam je li gledao *Golubnjaču*. Odgovori da nije. E pa, to je ta priča: Niko nije gledao, a svi pričaju. To sam rekao i Kostu Spaiću, a on će meni: Da, izvini, ali da li si primetio da sam rekao na tom savjetu kako sam čuo da je to izuzetno talentirano? Ma, nemoj mi reći! Nemoj mi reći!

(...)

U odgovoru na pitanje kako je sve to intimno doživeo, proradio je onaj prepoznatljivi „mijačevski” cinizam: „Koliko se sećam, u ono vreme sam bio zdrav, imao dobar apetit i dobar san. Prema tome, mogli su tu kampanju da voze koliko hoće. Verovatno bih drugačije reagovao da je došla policija da me hapsi. A moglo je i to da se desi.”

Za razliku od Mijača, Jovan Radulović je „afere *Golubnjača*” podneo veoma teško: „Da sam znao da će zbog *Golubnjače* zasedati Predsedništvo Centralnog komiteta, Predsedništvo Jugoslavije, desetine komisija..., ni na kraj pameti mi ne bi bilo da napišem ovakvu dramu. Pa još da noću čekam kad će pozvoniti, da me vode u zatvor. (...)”

Miodrag Tabački:

Kad je *Golubnjača* zabranjena u Novom Sadu i prenesena u Beograd, ja sam pozvan da, za nedelju dana, pomognem i kako znam omogućim scenografiju i igranje predstave u Studentskom kulturnom centru. Zvali su me Cveja [Branko Cvejić], Tale [Josif Tatić] i Mijač. Doslovno nekoliko dana pred izvođenje predstave, a predstavu nisam gledao niti čitao tekst. Znao sam da je skinuta s repertoara u SNP-u, da su tu Srbi, Hrvati... bacanje u jamu, to sam znao iz medija. Odveli su me kod Aleksandra Lukača, mog studenta, jednog od retkih koji je u ono vreme imao video. Od *Golubnjače* sam pogledao samo video-snimak, vrlo loš, crno-beli... I, šta je bio problem? Scena SKC-a nije pozorišni prostor i postoji samo jedna komunikacija za glumce. S velikom koncentracijom pratio sam kretanje glumaca i izlaske na scenu, kako bih omogućio da se predstava odigra. Inače, znao sam da se kopa nešto, da treba rupa u podu. Gledao sam s punom pažnjom na mizanscen, i ne bih umeo da prepričam šta sam gledao.

Iz knjige Darinke Nikolić *Dejan Mijač. Novosadske i druge priče*.
Novi Sad, Srpsko narodno pozorište, 2017.

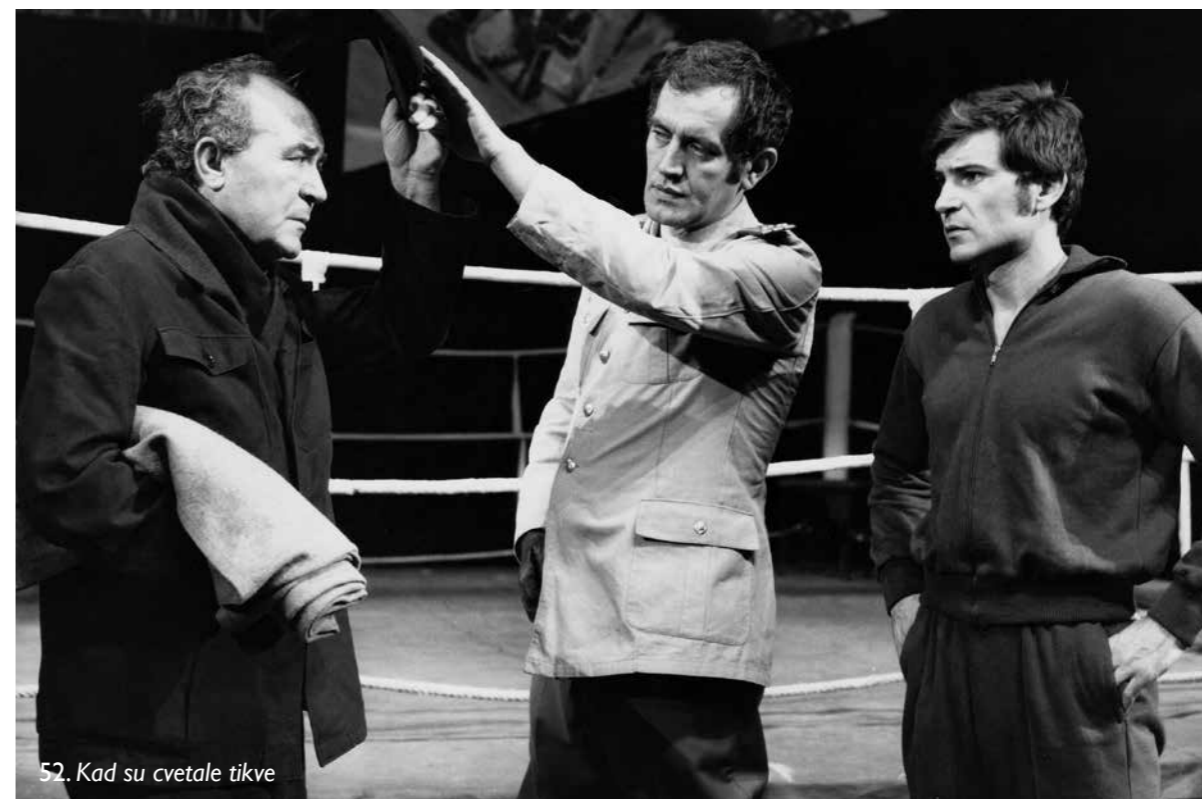
Aleksandar Milosavljević

Na probi *Golubnjače*

Tačno znam kad smo se upoznali. Bilo je to kada sam se ušunjao u Studentski kulturni centar da bih, pre beogradske premijere, video probu *Golubnjače* Jovana Radulovića u režiji Dejana Mijača, dakle u doba kada se činilo da je teatar u stanju da samo uzdrma društveno-političku stvarnost, uznemiri vlast i provocira primenu represivnih mera protiv pozorišnih stvaralaca.

Premijera *Golubnjače* bila je prvobitno planirana za Pozorište „Boško Buha”, no izvedena je u Srpskom narodnom pozorištu 10. oktobra 1982, da bi nakon deset izvođenja bila skinuta, a onda posle izjašnjava-nja vojvođanskih partijaca zabranjena. Njeni autori i akteri nisu pristali na takvu sudbinu, pa se *Golubnjača* preselila u SKC. Beograd je, naravno, proključao. Predstavu takve reputacije poželeli su da vide i oni koji nikada ne svraćaju u pozorište, ali kao mlad kritičar nabavio sam ulaznicu. Paradirajući pres-karticom *Studenta* ušao sam u SKC pre početka poslednje probe *Golubnjače*.

Prethodno sam, razume se, zamolio Mijača da prisustvujem probi. Onda su u salu ušli glumci. Većina nije obraćala pažnju na mene, no jedan od njih, Branko Cvejić, nervozno mi je doviknuo: „Ko si ti? Šta ćeš ovde? Ko te je pustio na probu?” Zamucao sam, a kada sam izgovorio Mijačevo ime, Cvejić se smirio. „Izvini, svi smo nervozni zbog ove situacije, ovuda se muva mnogo sumnjivih ljudi koji nemaju veze s pozorištem. Sedi i gledaj” – rekao je.

52. Kad su cvetale tikve

53. *Golubnjača*

Odgledao sam i probu i predstavu. Ni tada, ni danas, nisam razumeo zašto je *Golubnjača* bila zabranjena, premda mi je ubrzo postalo jasno zbog čega je dospela u centar pažnje javnosti. Bili su to politikantski razlozi. Tako obično biva kod nas – sve započinje u politikantskoj sferi, a zatim se seli u političku.

Žarko Laušević

Dve proskribovane predstave:

Golubnjača i *Sveti Sava*

„GOLUBNJAČA” – SKC, DECEMBAR, 1982. GODINE

Te 1982. godine Argentina je izgubila Foklandski rat od V. Britanije. Umro je Leonid Brežnjev, koga je na čelu Sovjetskog Saveza nasledio Jurij Andropov. Jugoslavija se ponovo nije proslavila na Svetskom prvenstvu u fudbalu. Prvak je bio domaćin, Španija.

Mi smo još uvek živeli pod sloganom „I posle Tita – Tito”. Predsednici rotirajućeg predsedništva te godine bili su Sergej Krajger i Petar Stambolić.

U decembru je u Novom Sadu zabranjena predstava *Golubnjača* zbog raspirivanja srpskog nacionalizma. Da... ružno je bilo i to vreme. Ućutkivanje umetnosti. Sećam se *Golubnjače* u Studentskom kulturnom centru, išao sam sa Danilom Lazovićem, starijim kolegom, prijateljom i uzorom...

Te 1982. godine sve sam stigao da uradim... Sve što se očekuje od jednog ambicioznog provincijalca... ostvario sve dečake snove sanjane u rodnom Cetinju... diplomirao sam glumu na FDU u maju...

Sutradan posle diplomiranja, kao stipendista Jugoslovenskog dramskog pozorišta i velika nada Steve Žigona, koji je obavio taj „transfer”, dobio sam rešenje o stalnom radnom odnosu u najprestižnijoj pozorišnoj kući u Jugoslaviji.

„E, moja budalo! Ideš kod Cveje i Voje! Ideš u kružok popodnevni komunisti!” – nezadovoljan je bio Danilo.

(Ja nisam. Bio sam u oblacima. Nisam tada, a ni danas, ruku na srce, baš razumeo Danilovu opasku. Nikad nisam hteo ni da ga pitam. Ali bio sam mnogo mlad, a Narodno mi nije tako delovalo. JDP je odisalo nekim revolucionarnim žarom. Glumci JDP-a su, nezadovoljni repertoarskom politikom i lošim vođenjem pozorišta, napravili puč, smenili dotadašnjeg upravnika Petra Volka, Voja Brajović je postao v. d. upravnika, a Branko Cvejić – motor iz senke. Što Voja svojom urođenom otmenošću ne bi postigao, Cveja je rešavao neprevaziđenom menadžerskom harizmom. To je ubrzo postao tandem – CVOJA! Kasnije će se tom umetničko-menadžerskom tandemu priključiti i autoritativni reditelj i profesor, potonji akademik Dejan Mijač i dobijen je moćni pozorišni trijumvirat JDP-a, po kuloarima poznat kao CVOJAČ!)

U septembru te iste 1982. sam se i oženio...

Te godine, dok smo još uvek kupovali polovnu stranu robu po komisionim prodavnicama, stigao sam i da se sretne i sa drugom stranom realnosti (...). Bio je kraj decembra.

Golubnjača je pre toga proterana iz Novog Sada, kao nacionalistička, koja rovavi, ruši bratstvo-jedinstvo, ali sad se igra u SKC-u, na kartu više. Više stotina hiljada komunista širom Jugoslavije je partijskim diktatom osudilo predstavu, ali iz nekog volšebnog razloga dat joj je život u Beogradu.

Ne sećam se ničeg problematičnog u predstavi. Prijala je publici sloboda i istinitost Radulovićeve priče, Mijačeve dragocene vere u projekat, prijala je sloboda glumačke igre. Oslobađala je ta potresna gorčina zbog prećutanog užasnog zločina ustaša iz Drugog rata...

Ima jedna zanimljivost u sudbinama dve proskribovane predstave. *Golubnjača* i *Sveti Sava*. Jedna je proterana iz Novog Sada, da bi svoj puni umetnički kapacitet legalno doživela u Beogradu. Druga obrnuto! U Novom Sadu je ispraćena sa ovacijama i nagradama, dok je u Beogradu samlevana. Čudne su te partijske kuhinje. Cveja je bio tu u nekim jako bitnim trenucima mog života. (Ovu izjavu moglo je dati i mnoštvo mojih kolega.)

Stao je na scenu pored mene kad su nam radikali i novokomponovani pravoslavci upali u pozorište i prekinuli predstavu. Posećivao me u zatvoru, organizovao pomoć za mene i moju porodicu sve vreme mog „službenog puta”.

Kad sam izašao iz zatvora, on je inicirao da se odmah vratim u JDP.

Pamtiću ga kao pouzdanog, dobroćudnog i duhovitog prijatelja.

PREKID PREDSTAVE „SVETI SAVA”, JDP, 30. MAJ 1990. GODINE

Na poslednjem jugoslovenskom pozorišnom festivalu u Novom Sadu, 1990. godine, dobio sam Sterijinu nagradu za ulogu Svetog Save u istoimenoj predstavi. Kad sam istu predstavu pokušao da odigram u svom matičnom pozorištu, dogodio se jedan od najmračnijih događaja u istoriji jugoslovenskog teatra. Vojislav Šešelji, lider Radikalne stranke, pojačan bivšim popom Žarkom Gavrilovićem i njegovom Svetosavskom strankom, divljački su prekinuli moju predstavu i onemogućili njeno izvođenje.

Ja mislim da je građanski rat u Jugoslaviji počeo te noći.

Sa balkona i iz zadnjih redova partera seva mržnja i jednoumlje. A da ne bi delovali suviše banalno, neki pevaju Himnu Svetom Savi.

Neko mi dovikuje:

„Ustašo!”

U filmu *Braća po materi* igrao sam ustašu (i ustaškog sina!), koji iz emigracije dolazi da sabotira Titov režim...

Drugi viče:

„Obiliću, stidi se!”

Moji otac i majka sede u trećem redu. Moj profesor Minja Dedić u njihovoj blizini. Sam sam na proscenijumu. Iza mene postrojeno četrdesetak glumaca. To liči na odstrel. Jedan od glumaca, Žarko Mijatović, kao slepi Miroslav, svoju ulogu igra sa povezom oko očiju, onim povezom koji se stavlja i osuđenima na smrt da egzekutori ne bi zapamtili njihov pogled.

To je bila dobra, poštena predstava. Niko tu nije demistifikovao Svetog Savu. Ni pisac Siniša Kovačević, ni reditelj Vladimir Milčin, ni ja. Naprotiv. Ludilo, kom su podlegli oponenti, odnosilo se na Srbiju pre Save, gde je i pisac, a ja sam to prihvatio, hteo da prikaže rasulo, blud i... Onda jednog čoveka koji uvodi red i formira državu. Ali crkva, radikali, hoće bezgrešnu Srbiju, gde nikad – ni pre, ni posle Save – nije moglo

biti grešno. Žao mi je.

Ispred mene je prepuna sala JDP-a. Mislim da je to negde oko sedam stotina ljudi. I ovaj broj ljudi iza i ispred mene će sigurno negde ostati zabeležen. Ali, to nije ni važno. Važno je da položem najvažniji ispit u životu. Pred svojim roditeljima, profesorom, pred svojim pozorištem, pred javnošću, istorijom. Povuci se pred ruljom, pristati na njihovo „marš sa scene!”, ili boriti se za slobodu profesije, za dostojanstvo?

Jedan visoki policijski oficir sa suflerskog mesta podnosi mi raport da u sali ima tridesetak demonstranata i da su neki i naoružani:

„Ako Vi hoćete, Lauševiću, policija će intervenisati, ali ... može biti mrtvih.”

Pretvaram se da ne čujem njegov „predlog”. Gledam oca, majku, profesora, gledam sedam stotina ljudi. Glumim da sam jak.

Tri dana branitelji srpstva prete preko svih novina i televizija da će ovo uraditi. Jedva sam i ušao u svoje pozorište od silne policije, i onda mi ta ista policija javlja da su demonstranti u sali naoružani!

Valjda je negde prirodno u balkanskoj duši da je snaga otpora upravo proporcionalna apsurdnoj nemoći i izražena je kroz najjaču i najstabilniju filozofsku odrednicu Srba – inat. Što je apsurd veći i otpor beznađežniji, time je i naša sumanuta odlučnost da istrajemo u tom neravnomernom duelu – veća!

„Braćo! Srbi! Pogledajte se nad ovim svetim moštima koje su vam dale život! Stefane! Vukane! Podajte jedan drugom svoje ruke i srca. Bog čuva Srbe! Moramo mu i mi u tome malo pomoći...”, pokušavam da se izborim za predstavu, izgovorivši jedan dugačak monolog kojim Sava miri svoju zakrvljenu braću. Najednom, tajac u sali. Svi pomno prate. Prolomi se snažan aplauz na kraju. Aplaudiraju mi i demonstranti. Ali kad najavih da ćemo početi predstavu ispočetka, prisetiše se zašto su dovedeni i postadoše još ozbiljniji: „Napolje, napolje!”

Nisu pomogle ni kolege, Berček, Cvejić, koji su izlazili na scenu podsećajući na neka druga vremena i poslednju zabranjenu predstavu na istoj sceni, koju je 1968. zabranio lično Josip Broz Tito. Ovog puta nije zasedao Partijski komitet (ili možda jeste), ili se šefu države nije dopala predstava. A ni u to više nisam siguran.

Ovog puta je to bio savez crkve i radikala. Da li je od tih ljudi iko video predstavu, čitao komad? Ne, grupa nahuškanih čuvara pravoslavlja pronašla je odličan povod da demonstrira patriotizam i da krene da vrišti zbog ugroženog srpstva. Optuženi smo da smo jednog sveca unazadili u političara, u živog čoveka, od ljudi koji su jednu političku stranku unapredili imenom tog istog sveca.

Primećujem kako mom ocu, dijabetičaru, blede usta.

„Nemoj sad da kolabira”, grozničavo poželeh.

I dalje odbijam da se povučem sa scene. Gore, na balkonu, Milena Dravić ima žestok monolog pred jednim od demonstranata, koji se samo glupo osmehuje u stranu, nemajući nikakav odgovor na njenu odbranu teatra. Borka Pavićević iz partera dovikuje da „će oni biti odgovorni za konc-logore”.

Zaludna je bila ta naša upornost. Danas mi deluje i tužna, jer je toliko očigledno da je Nekom bilo jako stalo da se taj skandal dogodi. Da Miloševićeva Srbija pokaže zube i Jugoslaviji, i mangupima u sopstvenim redovima. I pokazala je. Jesu li ti zubi bili zdravi, sa svežim dahom, ili smradni krnjaci? Pokazaće vreme.

(odlomak iz devete glave „Sve je to relativno, maine liebe Mileva” knjige *Godina prođe, dan nikad* Žarka Lauševića, Večernje novosti, 2011. Odlomak se objavljuje uz dozvolu i redakciju autora)

/ BORBE NEPRESTANE /

...NOVO POZORIŠTE

Gorica Mojović

Kroz vatru i vodu do novog pozorišta

Branka Cvejića upoznala sam davne 1983. godine. Tokom godina menjala sam poslove, Cveja je bio neraskidivo vezan za Jugoslovensko dramsko pozorište, ali putevi su nam se često ukrštali, a zajednički smo gazili stazom koja je vodila obnovi i izgradnji nove zgrade pozorišta izgorelog u požaru 1997. godine. Nakon požara tadašnja gradska vlast sa Pajom Krunićem na čelu brzo je reagovala, raspisala konkurs, odabrala arhitektonsko rešenje čiji su autori bili Zoran Radojčić i Dejan Miljković. Direkcija za građevinsko zemljište Beograda bila je zadužena za razradu projekta i nadzor nad radovima. Radovi su ubrzo započeli, ali su već početkom 1998. obustavljeni.

Krajem 2000. godine dolazi do promene vlasti i na čelo gradske vlade dolazi Nenad Bogdanović, čovek izuzetnog razumevanja za kulturu, koji je početkom 2001. poverio meni sve poslove izgradnje JDP-a. Tako je počelo, ali je štošta „škripalo“.

Komunikacija između autora projekta i Direkcije potpuno je zamrla, firma „Trudbenik“, angažovana za izvođenje građevinskih radova, bila je u štrajku, a bez glavnog izvođača radova nije bilo ni koordinacije poslova. Morao je da se napravi presek zatečenog stanja da bi sredstva bila planirana u budžetu. Na gradilištu su dotad bili urađeni spoljni zidovi i delom podignuta čelična konstrukcija krova, sa koje su visile neke „krpe“ – otpadala je tzv. zaštitna emulzija, koja je počela i da nagriza čelik. Te pokidane i zamršene konce trebalo je raspetljati i ponovo povezati.

Direktor pozorišta krajem 2000. godine postao je Gorčin Stojanović, no Cveja je, u svojstvu pomoćnika, svojski prionuo na posao i ubrzo uspeo da od osiguravajućeg zavoda „Dunav“ dobije dodatna sredstva, iako su ta sredstva već bila uplaćena tri godine ranije. Ne znam kako mu je to uspeo, ali takav je bio Cveja – svojom uverljivošću, šarmom i elokvencijom postizao je nemoguće. Zbog sudsko-administrativnih postupaka iz prošlosti novac je skinut sa računa JDP-a. Cveja je bio očajan, ali se nije zaustavio. Poslovi na izgradnji ubrzali su se kada je Direkcija za građevinsko zemljište imenovala Nastasa Andrića za šefa nadzora izgradnje JDP-a. Nastas je bio vrhunski stručnjak, strpljiv, dovtljiv, kad treba oštar, kad treba blag. Napravio je ekipu, postavio stručnjake za nadzor nad svakim segmentom izgradnje. Izgladili su se odnosi sa autorima projekta, „Trudbenik“ se povukao sa gradilišta, postavljen je glavni izvođač radova, firma „Gradina“. Pored nje, radove su izvodili „Mašinoprojekt“ (mašinske instalacije) i „Svetlost teatar“ (scenska tehnika). Svake srede u 9 časova održavali su se sastanci na gradilištu sa svim odgovornim licima: projektanti, izvođači radova, tim za nadzor, Cveja i ja, kao predstavnik investitora. Kao dirigent orkestra, Nastas je vodio te sastanke.

Dok su trajali radovi retko ko od glumaca je dolazio na gradilište. Zato je redovno dolazila divna Marija Crnobori i svaki dan beležila događaje u svoj već čuveni Dnevnik.

◀ 55. JDP posle požara

Ljudi iz pozorišta su retko dolazili, imali su Cveju za sva pitanja, odgovore, predloge, kritike. Bio je ključni „šraf” tokom izgradnje, motor i duša pozorišta. Radio bi on to i za bednu platu i bez plate, radio je jer nije ni mogao, ni hteo, ni umeo drugačije. Njegov angažman, posvećenost, menadžerske sposobnosti, znanje, bili su razlog da ga Skupština grada jula 2002. imenuje za upravnika JDP-a.

Početak 2003. odlučili smo da vratimo u projekat staklenu fasadu prema Ulici kralja Milana, od koje se na samom početku odustalo navodno zbog visoke cene. Staklo je štitilo od atmosferskih uticaja obnovljenu autentičnu fasadu pozorišta, čiji je autor bio istaknuti ruski arhitekta Nikolaj Petrovič Krasnov. Sačuvan je i deo zida prema sceni „Stupica” arhitekta Belobrka i fontana „Slap” ka SKC-u, zajednički projekat arhitekta Đorđa Bobića i slikara Čedomira Vasića. Montaža staklene fasade bila je jedan od najzahtevnijih poduhvata tokom izgradnje.

Radovi su se privodili kraju, no Elektrodistribucija nikako da priključi struju. U rano jutro 4. marta pukla je glavna vodovodna cev u Ulici kralja Milana i voda je pokuljala niz ulicu, našla put ispod ekonomskog ulaza u zgradu JDP-a. Ogromne količine vode slivale su se u podrumске prostorije i potapale donji prostor scene. Kad smo Cveja, Nastas i ja stigli, ceo donji nivo bio je slika katastrofe. Sreća u nesreći je bila da nije bilo struje, jer je moglo doći do eksplozije. Na sastanku koji je 12. marta održan u Cvejinoj kancelariji, u montažnom objektu, posle izvršenih ispitivanja saznali smo da je voda prodrla ispod cementne košuljice poda i da će morati da se razbije 800 m² betona i radi sve ispočetka. Tokom sastanka stigla je vest da je izvršen atentat na Zorana Đinđića. U Cvejinoj kancelariji nastao je kaos. Ljudi su ulazili, izlazili, svi su telefonirali, već su se čule i prve vesti na radiju. Od tog dana kao da smo dali neki zavet, uprli smo da što pre završimo radove u pozorištu.

Izgradnja Jugoslovenskog dramskog pozorišta prema planovima Skupštine Beograda trebalo je da se završi krajem aprila 2003. godine. Malo se kasnilo zbog poplave. Pozorište je svečano otvoreno 23. maja premijerom Sterijinih *Rodoljubaca* u režiji Dejana Mljića. Probe su se odvijale u nenormalnim uslovima, majstori su još uvek radili na sve strane.

Računajući početak i vreme od obnove radova, izgradnja je trajala 26 meseci. Ukupni troškovi izgradnje i opremanja iznosili su 12,5 miliona evra. Sredstva su obezbeđena u budžetu Grada Beograda, osim oko milion evra koje je dala Vlada Srbije.

Cveja je sigurno, pouzdano i predano vodio pozorište. Napravio je tim, dobru organizaciju, visoko postavio ciljeve repertoarske politike i JDP je ubrzo postao jedno od najznačajnijih pozorišta u regionu. Potvrđeno je to 2006. godine prijemom u Evropsku teatarsku uniju, najvažniju pozorišnu organizaciju, kao prvo pozorište iz Srbije koje je primljeno u tu organizaciju. Cveja je to primio kao nešto najnormalnije, nije hteo da pravi pompu. On, koji je inače mislio da je njegovo pozorište najbolje na svetu, imao je neku uzdržanost, nije hteo da se hvališe, posedovao je skromnost od one vrste: „dela govore”.

Zaista o Branku Cvejiću dela govore. Neće se moći pisati istorija ne samo pozorišta već i srpske kulture bez značajnog mesta koje će u njoj imati glumac, upravnik, posvećenik Branko Cvejić.

Aleksandar Milosavljević

Kad bude gotovo, tek tada će početi

Cveju nikada nisam pozivao da bih od njega tražio savet kako valja upravljati pozorištem, niti kako da rešim neki od problema sa kojima sam se suočavao kao upravnik Srpskog narodnog pozorišta. Uostalom, znao sam da bi se on – i da sam ga bilo šta na ovu temu pitao – uzdržao od davanja takve vrste instrukcija. Ne zato što nije imao odgovarajuća, bogata iskustva, naprotiv, nego otuda što je bio svestan koliko je posao upravljanja teatrom delikatan i do koje mere zahteva svakovrsne improvizacije. S druge strane, bio je svestan i razlike koja postoji između nas: on je, naime, glumac i znao je ono što sam ja morao da naučim – da na adekvatan način komuniciram s glumcima. A ovu veštinu nije moguće preneti savetima. U vreme do sada najvećeg i najskupljeg renoviranja Srpskog narodnog pozorišta, koje je, kako to vazda biva, palo u najdelikatnijem času, u vreme obeležavanja sto pedeset godina postojanja našeg najstarijeg profesionalnog teatra, dogodilo se da sedimo u istom društvu, u kojem je, naravno, vođen razgovor o pozorišnom životu. Čutao sam, neraspoložen i zabrinut, a Cveja, koji je već prošao svoju Golgotu sa obnovom JDP-a, nije morao da me pita zašto sam se sneveselio. Kada smo se razilazili, poveo me je ustranu i rekao mi: „Budi strpljiv, ne mrdaj s gradilišta, sve kontroliši i znaj, kad bude gotovo, tek tada će početi”. Razumeo sam šta mi je rekao, ali tek kada su majstori napokon napustili SNP.

O njegovom pak direktorovanju, započetom u doba rekonstrukcije JDP-a posle požara, ne svedoče Cvejine žalopojke, kojih uostalom nije ni bilo, nego rezultati ove izgradnje i, naročito, dirljive dnevničke beleške Marije Crnobori koje smo redovno, iz broja u broj, objavljivali u *Ludusu*, našim pozorišnim novinama. Marija je, naime, svakodnevno obilazila gradilište i bila je svesna koliko je ogromna Cvejina odgovornost, a samim tim i kolika je njegova briga.

Kao direktor JDP-a Cvejić je, zajedno sa Svetozarom Cvetkovićem iz Ateljea 212 i Ivanom Lalićem, tadašnjim upravnikom SNP-a, organizovao prve (poratne) dolaske pozorišnih predstava iz nekadašnje zajedničke države, ali i prva gostovanja naših predstava na tamošnjim scenama. Sve ove akcije bile su, naravno, zasnovane na ličnim kontaktima i prijateljstvima. Kao Ćirilovljeva desna ruka i glavni operativac Pozorišta, ali i docnije, kada JDP nije imao krova nad glavom, Cvejić je, zajedno sa Branom Liješević i, kasnije, Borisom Miškovićem, producirao neke od predstava koje su premijerno prikazane u Gradu teatru Budva – pokazaće se da su ujedno i obezbedile preživljavanje beogradskog i uopšte srpskog pozorišnog života u mračnim vremenima devedesetih godina.

U JDP-u su i za Cvejinog vakta predstave radili vrhunski reditelji, sačuvan je repertoar i ansambl, predstave su gostovale po Evropi i Latinskoj Americi, a Jugoslovensko dramsko je iz Evropske teatarske konvencije prešlo u „viši rang takmičenja” – Evropsku teatarsku uniju. I, naravno, tokom perioda direktorovanja, Cvejić nije bio u glumačim podelama JDP-a.

Marija Crnobori

„Dok sam živ, ne dam ime pozorišta!”

Stalno na tom svijetu samo mijena jest¹

Subota, 30. decembar 2000. Javio mi se Pleša i kaže: „Meni je, zapravo, grozno, ali javljam ti se pred novi milenijum”. „Valjda nije tako grozno.” „Jeste, jeste.” „Glas ti je dobar.” „Upinjem se.” Javio se i Cveja. Kaže da se neće ništa nametati, ali da će se za zgradu intenzivno brinuti, jer se sad, možda, može doći do para. „Probaj.” (br. 84, 28. april 2001)

A godine se samo slažu...

Srijeda, 11. septembar 2002. Cveja stvarno junački radi. „Bojan” će biti u redu. A to je sasvim velika stvar, jer se nije moralo potucati od nemila do nedraga, što je bila sudbina ostalih teatarara kad su im se kuće restaurirale. „Bojan Stupica” je održao kontinuitet! Gledam ovaj divan park i mislim da je baš lijepo što je naše pozorište na tom mjestu. Drži me neka fjaka. Otimam se koliko mogu... (br. 98, 18. oktobar 2002)

Pozorište je meni dobro za zdravlje

Ponedjeljak, 2. decembar 2002. Pa šta! Pada! Neka pada! Na gradilištu ima ljudi i miče se, miče. U gledalištu stavljaju cement na žicu. To su naslage, a na kraju dolaze fotelje!!! Od naših je Cveja tu, i došao mu Jagoš Marković. Znači, dogovor za predstavu! (br. 102, 28. februar 2003)

Cveji trebaju rolšue

Srijeda, 19. februar 2003. Snijeg. Hladno je. Ali neka! Idem ja na svoju stazu.

Rade i rade... Opet je došla sila materijala. Dovedli su parket od jasena. A iskre lete sa tavanica i svih strana. Baš rade. I u onim rupama pored fasade prave red. Sve je to ogroman posao. Cveja radi i juri, zaista mu trebaju rolšue.

Zgodno je vidjeti kako naši hodaju pomalo kao u polusnu, jer su još ošamućeni od Govornice i jer još nisu počele druge probe. Eh, ludog li posla.

Četvrtak, 27. februar. Zaista ne znam zašto vrijeme u našoj starosti tako strašno juri! Kuda?

Odmarširala sam do građevine. Vidjela sam da će fasada ipak biti zastakljena. Strah me je kamenja... Ali često smo se bojali događaja koji se nisu ni dogodili!

No, dobro. Cveja juri i bez rolšua! Valjda čuva i zdravlje... (br. 104, 30. april 2003)

To čudo pozorišta

Utorak, 20. maj 2003. Pa nije šala, pišu se pozivnice za 23. maj 2003!!! Provela sam Željku Rajnev, nekada primadonu operete na Terazijama. Još iz vremena osnivanja kazališta na Rijeci se znamo, a ovdje joj je i moj Marko režirao. Došla je iz Zagreba u posjetu Jeleni, supruzi Lole Đukića. Provela sam i Jelenu i nju kroz našu novu zgradu. Baš su se divile, a ja tiho ponosna...

Odnose još, sada nepotrebne daske i gvozdene cijevi. Čiste i sređuju pristup zgradi. A u zgradi su nabavili i stolice da statisti sjede dok čekaju svoj izlaz. Eto tako, sve po malo. A glava se puši i Cveji i Miletu

//

¹ Iz *Dnevnika s gradilišta Jugoslovenskog dramskog pozorišta* Marije Crnobori. Dnevnik je objavljivao u nastavcima u pozorišnim novinama *Ludus*, izdanju Udruženja dramskih umetnika Srbije.

– tehničaru², i svima u zgradi, a da o Mijaču i glumcima i ne pomislim. Svi nekuda jure, nešto čiste, nešto slažu i odlazu. Misliš, zbrka totalna, a kad se zavjesa digna – RED. To isto spada u čudo pozorišta... Navečer smo bile Vera i ja u Beogradskom dramskom. Gledale smo Kaj sad.

Srijeda, 21. maj. Jao, pa izgleda da će biti otvaranje 23. maja!!! Svi su naelektrisani, svijetle i jure. Što je to zgodno! Kakav krkljanac. Moraju sklanjati automobile koji su se naslikali tik uz prilaz pozorištu, pa ona ogromna čudovišta ne mogu svoj kopački zadatak da izvrše, jer još po prilazu kopaju i premještaju. Taj prilaz može biti, po mom „stručnom” proračunu, osposobljen do 19 h 23. maja, da publika ipak može ući a da se ne spotakne o neku žicu, dasku ili grudu zemlje... I predstava može biti, jer na pozornici i gledalištu sve štima. U zgradi je zapravo već sve kao gotovo, a šta nije, može i poslije da se dovrši... eto tako. Baš sam „in extasis”, kako kaže Pomet. Cveja kaže: „Od prekjuče sam izgubio pet kilograma!”

Četvrtak, 22. maj. Kiša! Pa neka. Odoh da vidim šta su uradili...

Prilaz već liči na pravi prilaz i biće u redu. Ono što je još ostalo sa strane krša može i sutra da se sredi, sve do dolaska publike. U zgradi čisti mnogo žena. I ispred zgrade, stisla se u jedan ugao, mnogo njih tamnije puti. Kažu da čekaju kad treba početi čišćenje ispred zgrade. Eto vidiš! Gorica i Cveja uzdišu kao da su u teškom polusnu. Tehničko i binsko osoblje samo leti od punkta do punkta zadatka. Cale, električar binskog osvetljenja samo žvaće ono za žvakanje... Telefoni ne rade u staroj administraciji jer ih namještaju u novoj zgradi. Glumci su u svojim garderobama. Još uvijek nisam videla garderobe jer se treba penjati. Danas ću se popeti. Otišla ja i pod večer da vidim gdje je jurnjava, a kiša pljušti! Oprezno hodam i buljim u tlo jer ima tamo na putu za službeni ulaz svakojakih rupa i rupica. Dobro sam prošla, ali su vrata bila zaključana, pa ja po mraku natrag. Acika i Saša dijele po spisku karte za Rodoljupce u biletarnici i stavljaju u male, crvene koverte.

Otvaranje će biti pod kontrolom jer ima dosta momaka sa vizit kartama na grudima. „O, tempora, o mores.” Ma „ludnica” onolika, ali zavjesa će se dići i sve će biti drugačije.

Petak, 23. maj 2003. Ma, ljudi božji, danas se otvara Jugoslovensko dramsko pozorište!!! Kad sam, oko 11 h, bila tamo, a ono nikli trava i cvijeće! Staza koja vodi u pozorište baš nikako ne može da se poploča mramorom do večeri. Onda je šmrkom vode isprano blato i stavljena staza od zelenog itisona, i eto vidiš, pristup je bio u redu. A onda baklje, pa fanfare, pa tras, tras, tras i nešto je po nebu jurilo. Rekli su mi da je to elektronska slika, a ja ništa to ne razumijem, nego samo vidim da nešto blijedo po tamnom nebu trči. A vatromet! I onda su se svi u glas divili, a zvijezdice sa svojim repovima jurile u ništa. Tek onda su svi ušli u prvi dio foajea, tamo gdje je fontana sa figurom od željeza i prešli u veliki foaje sa Milunovićevim mozaikom, još iz davnih vremena. Tu je sa galerije dolazio sopran, a poslije je neko nešto rekao i onda je Cveja sa prozuklim glasom rekao: „Hvala svima i svima koji su omogućili večerašnje podizanje zavese u Jugoslovenskom dramskom pozorištu”. Tako nekako ili slično, a puno mi je drago ono „svima i svima”. Zaista ih je mnogo, mnogo sudjelovalo u otvaranju tog reprezentativnog objekta. Zapravo, poklon grada gradu. Sve ovako mišljuckam: dobro novac, dobro projekat, dobro inženjeri svih neophodnih struka, ali ljudske ruke?! Sve te ruke! Bilo ih je mnogo, mnogo! Bez ruku bilo bi samo priča, a bez plana, prijedloga, uma i novca zasta se nigde ne stigne!

Onda smo ušli u vrlo prijatno i opet reprezentativno gledalište. I ljudi su stojeći dugo, dugo aplaudirali još uvijek spuštenoj zavjesi. Glumci JDP-a bili su u prvom redu. Moram pošteno priznati da me je nešto

//

² Mile Buturović, direktor Tehnike JDP-a.

58. Marija Crnobori

steglo u grlu i da su mi se oči zagrijale. Pa neka. Zavjesa se počela dizati i mi brzo posjedamo da joj ne smetamo. Igraju glumci na velikoj sceni osmišljene scenografije. Slušam. To su mi treći *Rodoljupci* koje gledam i slušam. Normalno je otvoriti novo pozorište domaćim komadom. To su Mijačevi drugi *Rodoljupci*. Zdušno su radili u još neadekvatnim uslovima i junački dogurali da bi se te večeri mogla podići nova, bogata zavjesa na velikoj i tehnički vrlo opremljenoj pozornici. Juriš, juriš pa stigneš, ako se ne spotakneš! Nisu se spotakli, eto vidiš. A uz novu zgradu pozorišta živi Teatar „Bojan Stupica” i dalje čuva naše Jugoslovensko dramsko pozorište.

Subota, 24. maj 2003. Spremaj u i dovršavaju prilaz pozorištu. Danas nisam mogla da uđem u zgradu jer je momci sa vizit kartama zdušno čuvaju. To je zdravo! Svi su i dalje „in extasis”. Telefoni u montažnoj zgradi ne rade. Ima dosta posla...

Naravno da ću i dalje šetati do našeg pozorišta. Rekla mi je Goca da će me i dalje čekati moja stolica. (br. 106, 28. jun 2003)

Cveja je zaista čovjek vremena

*Petak, 18. januar 2008.*³ Opet lijep dan iako je pod večer bilo kiše. Bila sam tamo [u JDP-u, prim. prir.]. Rekla sam Cveji da neću na Dan [Pozorišta, prim. prir.] govoriti niti na filmu! Neka govore mlađi, a i da sam ja svoje već rekla. Nekako mi baš ne ide da se više „mučim”. Mira će snimati, a to je dobro i to je dosta, jer je tako i početak, sa dugim trajanjem, fiksiran! Ruku na srce: Cveja je zaista čovjek vremena, koji je sačuval i ime pozorišta i bio, od početka nove gradnje, poslije požara stare zgrade, stalno prisutan i kaže: „Dok sam živ, ne dam ime pozorišta!” Nije mu bilo lako svih ovih burnih godina! Izdržao je sve, a izdržaće i dalje, sa odličnim saradnicima.

//

³ Iz Dnevnika Marije Crnobori – beleške povodom priprema za 60. godišnjicu Jugoslovenskog dramskog pozorišta

Mrđan Bajić

Odraz na staklenoj fasadi

Da li je umetnost glume samo ono što neposredno dobijamo u trenutku živog pozorišnog izvođenja ili dok prosvetljena slika emituje svoju iluziju – koju naša svest prihvata kao stvarnost, takođe.

Da li se ona gasi odsustvom neposrednog kontakta.

Generacije onih koji su rasli, identifikovali se i sagledavali paralelu sa sopstvenim životima – u zemlji tada zvanoj Jugoslavija – dobile su nesumnjiv odgovor kroz blistavu kombinaciju Selindžerovog Holdena Kolfilda i Džojsovog Leopolda Bluma, koji je lutao našim gradovima pred našim očima, pitao se, čudio se i bivao potpuno srećan ili ludo nesrećan, ili strašno zaljubljen, u liku Baneta Bumbara. Bane Bumbar nije iluzija. On je stvarni lik. Kao naši roditelji, kao naši učitelji i profesori. Kao naši najbolji prijatelji iz detinjstva koje je vreme samo zaturilo, ili su u Kanadi, ili već nešto – pa ih, eto, ne vidamo – ali oni postoje, brate, sigurno postoje.

Umetnost glume je, dakle, puno više od tzv. medijske slike, od tzv. crvenog tepiha i pozorišnih premijera i ostalih iluzija. Ona ima stvarni impakt na realnost onoliko duboko koliko zahvata kontekst mesta i vremena u kome izgovara svoju istinu i gradi svoju ubedljivost.

A da bismo u to, mi savremenici, osvedočeno verovali – pobrinuo se Branko Cvejić.

Cveja je postao naš bliski prijatelj Bane i pre nego što biste, možda, imali priliku da ga uopšte upoznate, i pre nego što ste od poznanika imali priliku da mu možda postanete prijatelj. Kao Bane Bumbar bio je generacijski guru. I to ne neki savršeni fiktivni nedodirljivi heroj-superheroj, nego neki naš ranjivi, otvoreni, dragi guru. Naravno, zahvaljujući i briljantnosti celog projekta. Naravno. Ali i zahvaljujući istinskoj umetnosti glume. Ko se seća neke te i te hiljadu devetsto i neke, a da nema sliku Cveje kako hoda mostom i govori: „A te 19... i neke dogodilo se to i to, a ja sam nastavio da...” i otvara nam priliku da razumemo ono što smo već znali, a što smo nešto kasnije naučili još i bolje na najteži način: da se čitav život odvija stešneno između onoga šta se oko vas a bez vašeg uticaja odvija i onoga što baš vi svojim odlukama i voljom uradite. Jer nema – u našem svetu – te planine, te pustinje, tog manastira, u kome vas neće dograbiti ono što se u svetu oko vas bez vašeg uticaja baš te godine dogodilo i pustiti vas da samostalno vodite svoje: a ja sam...

A bilo je za običnog gledaoca, kao što sam ja, nečeg upečatljivo ozbiljnog i istovremeno i strašno razigranog i optimističnog u umetnosti glume Branka Cvejića, ili sam ja to samo tako pojednostavljeno umeo da vidim od prve do poslednje njegove uloge koju sam uživo gledao: od Petrunjele u *Dundu Maroju*, do naratora u *U agoniji*. Uvek u savršenom razumevanju konteksta i vremena.

Upravo iz tog razumevanja konteksta i vremena izašla je, verujem teška, odluka umetnika da svoje vreme troši na upravljanje pozorištem, koje najpre mora i bukvalno iz pepela da sazida. U tom novom oblikovanju JDP-a bio sam saradnik. Onaj saradnik kome se poverenje poklanja najpre sa brižljivošću, odmereno, a onda bezrezervno*.

59. Skulptura Mrđana Baića u JDP

Prema meni, prema arhitektama, prema drugim saradnicima, uvek dramatično, ali uvek bezrezervno u cilju dobrobiti za zajednicu, za dolazeći boljitak. A te 2003, tokom završavanja gradnje, mnogo toga se survalo pred našim očima i nestalo u neiskorišćenoj velikoj šansi ove zajednice. Cvejin novi JDP ostao je da, kao retko šta, stoji kao njegova druga velika optimistična interpolacija u život i funkcionisanje zajednice kojoj je pripadao, kao zalog za njenu moguću obnovu. Velika staklena fasada, u čijim se ogledalnim refleksijama ne vidi samo sumorno lice sadašnjeg grada – nego se i danas, kada fasadu malo bolje pogledate, pod specijalnim uglom, smeši mlado lice Baneta Bumbara, koji može i hoće svet napraviti boljim. Potrudite se pa pogledajte, samo malo čučnite i iskrenite glavu jako nagore i videćete. A onda aktivno dalje Cvejinim tragom.

Beograd, maj 2023.

* JDP **Pozorišna skulptura** – čudesna porudžbina, puna poverenja arhitektonskog tima – Zorana Radojičića i Dejana Miljkovića; i Branka Cvejića – direktora Jugoslovenskog dramskog pozorišta. U duhu kratkotrajnog, ali jakog entuzijazma vremena u kome je skulptura naručena i izvedena. Skulptura, konstrukcija u uzdizanju, koja netremice fokusira pozorišni prostor u unutrašnjosti sale – negde između pogleda publike i gesta glumaca – i koja gleda u one koji su došli da gledaju, usmeravajući ih ka truhu pozorišta kako bi tamo otišli da vide ono što su došli da gledaju. Svakovrsna zahvalnost ...., zapisano 2006. za moju monografiju 'Backup'".

Branko Cvejić

Na čvrstim temeljima

U životu ima i težih trenutaka, ali za mene jedan od najdramatičnijih bio je požar u kojem je izgorelo Jugoslovensko dramsko pozorište. U takvim tragičnim situacijama, po pravilu, najodgovorniji je onaj ko je na čelu kuće. Ja sam tada bio sa Jovanom Ćirilovim u upravi. Mi smo godinama govorili o lošem stanju zgrade i instalacijama i pripremali projekte za rekonstrukciju pozorišta. Ali kako nikada nema dovoljno para za kulturu, početak rekonstrukcije je odlagan, čekao se pogodan trenutak i dočekao – požar. Izgradnja pozorišta krenula je izuzetno energično – konkurs, pa projekat. Problemi su nastali kad je tadašnja republička vlada oduzela pravo Beogradu da raspolaže sa tri procenta gradske takse. Tog momenta prestala su ulaganja u izgradnju JDP-a. Predlagano je čak da se radovi konzerviraju. Da je tada taj predlog prihvaćen, mislim da pozorište nikada ne bi ni bilo završeno.

Ovo pozorište je podignuto na srećnim i vitalnim temeljima. Kad god je dolazilo u teške situacije, uspevalo je da održi visok umetnički nivo i da sačuva ansambl. Jedna od izuzetno teških i nezaboravnih situacija bila je kada je predsednik svih nas, Tito, koji je i osnovao pozorište rečima: „Naređujem da se osnuje kazalište – Jugoslovensko dramsko pozorište”, zabranio predstavu *Kad su cvetale tikve*. To je bila izuzetno značajna predstava. U njoj je igrao ceo ansambl. Ta zabrana mogla je da unazadi pozorište za nekoliko godina, ali Jugoslovensko dramsko je, bez obzira kako su izgledali njegovi zidovi, uspevalo da pravi dobre predstave. I u najlošijim sezonama pravljena je bar jedna predstava za pamćenje.

Godinama ovde lutaju duhovi i energija izuzetnih ljudi i fascinantnih umetnika: od reditelja Bojana Stupice koji je osnovao pozorište, do glumaca koji su igrali na njegovoj sceni. Uvek se govorilo – to je duh Viktora Starčića ili Milivoja Živanovića. Ja često mislim na Bojana Stupicu i spominjem ga. Kada sam bio mlad, on je bio upravnik i doveo me je u pozorište zajedno sa celom jednom generacijom glumaca. Pored Stupice, i Jovan Ćirilov je imao sluh za mlade ljude, za mlade nadarene reditelje. Sa njima je uspeo da napravi vredne predstave. Veoma sam cenio ne samo Jovanov ukus i obrazovanje već i volju da puno radi. Veliku volju i nepresušnu energiju zahvaljujući kojoj će pozorište biti završeno, prepoznao sam u ličnosti Gorice Mojović. Ona ima redak dar da ubedi ljude koliko je važno da ulažu u kulturu. Za nju je Ivo Štivičić duhovito rekao da je „bočica nitroglicerina u pokretu”.

Mislim da će ovo biti novo pozorište koje će uspeti da zadrži sve dobro što je postojalo u staroj zgradi i što je bio primer drugim pozorištima. Ne kažem da smo napravili „stariji i lepši Dubrovnik”, ali smo nastojali da zadržimo ono što je bilo vredno. Stvoreni su odlični uslovi za rad.

U sledećih godinu dana prvih pet-šest premijera biće zapravo otvaranje novog pozorišta, konsolidacija ansambla. Aca Popović, klasik našeg pozorišta, imao je svoju definiciju dobre predstave: dobar tekst, raspoložen producent, veliki reditelj koji uzima dobre i zainteresovane glumce, a onda, kad se sve to skupi – ako da Bog. Koliko god se mi trudili, naravno, uvek će biti onih koji će nalaziti zamerke. Često sam razmišljao o sličnosti arhitekture i pozorišta. Neko napravi zgradu, a svi koji svakodnevno prolaze pored nje imaju pravo da kažu: to je divno ili grozno je. Kao u pozorištu: vi kupite kartu i imate pravo da kažete – sviđa mi se ili ne sviđa mi se.

To je vrlo demokratski i to je, na kraju, smisao pozorišta.

Objavljeno povodom otvaranja nove zgrade JDP-a, u knjizi *Jugoslovensko dramsko pozorište*, Beograd, JDP, 2003.

60. Otvaranje nove zgrade JDP

61. Jugoslovensko dramsko pozorište

...ZA OBNOVU REGIONALNOG KULTURNOG PROSTORA

Dino Mustafić

Moj jaran

Bio sam mlad reditelj kada sam pozvan na sastanak u sarajevsko Narodno pozorište radi susreta sa delegacijom umjetnika iz Beograda, koju je predvodila tadašnja gradonačelnica Radmila Hrustanović. Namjera naših kolega iz Beograda bila je obnova kulturne razmjene i institucionalne saradnje između dva grada, nekoć bliskih umjetničkih i ljudskih veza u zajedničkoj domovini, sada pokidanih kulturnih i političkih veza, sa teretom bliske krvave prošlosti opsade Sarajeva. Nikada neću zaboraviti sa koliko se pijeteta i empatije Branko Cvejić obratio svojim kolegama nakon obilaska grada, vidjevši sve ratne tragove na ulicama i zgradama, fudbalska igrališta i parkove pretvorene u groblja, osjetivši ožiljke i traume u svakom pogledu i slučajnom susretu sa Sarajlijama. A oni su ga srdačno zaustavljali na ulici, bio je omiljeno filmsko i televizijsko lice koje se nije zaboravilo, razmjenjivao je zagrljaje, kao da je htio svakim stiskom prigriliti svu bol i patnju svojih sagovornika.

Umjetnici poput Cveje svijet osjećaju kroz puls srca, gledaju u život kao načelo najviše vrijednosti, zato postoji čvrsta veza između umjetnika i sjećanja. Na mjestu direktora Jugoslovenskog dramskog pozorišta pokrenuo je niz umjetničkih projekata i programa koji su kritički, odgovorno i savjesno suočavali kulturnu javnost sa prošlošću, bez koje nije moguće bilo otvarati perspektive budućnosti života u miru cijelog regiona. Svojim ličnim angažmanom i institucionalnim kapacitetom više je učinio za kulturu povjerenja i pomirenja nego sva ministarstva i vlade zajedno. Njegov doprinos uspostavi ljudskih i profesionalnih veza i obnovi južnoslovenskog kulturnog prostora je nemjerljiv.

Iako pripadam drugoj generaciji Cveju sam osjećao kao bliskog prijatelja, neskromno bih rekao kao člana teatarske obitelji, koji mi je emotivni oslonac u umjetničkom životu. Cveju sam volio jer je bio umjetnik čije je glumačko djelo od iste duše koja je bila njegov ljudski i etički credo. Nije volio ziherske repertoarne predstave, bilo mu je važno da njegovo pozorište bude idejno otvoreno kao prostor kritičke intonacije, korektiva društva, korifeja manjinskih uvjerenja i prava, semantičko polje pluralizma i perspektive pogleda na svijet kroz umjetničku empatiju. Pažljivo je birao saradnike i reditelje, podržavao mlade autore, vjerujući da je pozorište prostor generacijskog zajedništva, sinteza različitih individualnih energija koje tvore zaseban planet teatra. Cveja je bio i moj Upravnik.

Čak dvije sam predstave radio u njegovom mandatu u Jugoslovenskom dramskom pozorištu koje su mi profesionalno i ljudski vrlo važne. Predstave *Pred penziju* i *Rođeni u YU* tematski i idejno bile su posljedica naših umjetničkih dijaloga i vjerovanja da pozorište može da mijenja pojedince, ako već ne može da mijenja svijet. Nama svake večeri u pozorišnu salu dolazi nekoliko stotina ljudi, to je socijalni prostor dijaloga. Cveja je želio interaktivnu publiku, svjestan da se kao socijalni i kulturni prostor ne smijemo odreći te svoje funkcije i moći javne riječi.

Umjetnost koja se sistematski ne hvata u koštac sa bitnim, bolnim, kontroverznim značajkama identiteta samih umjetnika i ljudi oko njih možda može biti „lijepa”, ali teško da može biti dobra, kamoli važna – ne u banalno socijalnom, nego u emotivnom, dubinskom smislu. Zato sam se odlučio postaviti kolektivni teatarski esej *Rođeni u YU* kao našu opsesivnu temu razgovora, htio sam da zajednički prođemo katarzu našeg višegodišnjeg prijateljstva.

Naravno, nije mi tokom tog procesa sve išlo po planu, pa sam nesiguran u konačni rezultat jedno slobodno nedeljno popodne odlučio pozvati Cveju da podijelim svoju tremu i strahove od tog dokumentarnog teatra nastalog na ispovijestima glumaca. Sa koliko šarma i duhovitosti je Cveja otklonio moje strahove rekavši: „Sam si kriv, fino sam ti rekao da uzmeš neki tekst Čehova ili Šekspira, a ti si odlučio eksperimentisati u institucionalnom pozorištu?! Kada se poziva upravnik pozorišta nedeljom na piće, to znači odgodu premijere ili odlazak reditelja; samo da znaš, nijedno ne dolazi u obzir.” Dakle, imao je nevjerojatnu intuiciju i uvijek pravu riječ da osjeti muku saradnika i ohrabri, motiviše da se nastavi dalje.

U Bosni se prijatelji nazivaju jaranima, to je posebna relacija bliskosti koja se spoznaje kroz život, rodnoj mahali, školi, odrastanju i preskakanju svakojakih egzistencijalnih iskušenja. Sve se to lakše prođe kada imate svoju raju, a njoj pravog jarana. Kad zaboravimo na svoju potrebu za drugim, kad zaboravimo koliko nam je taj drugi neophodan da bismo imali sebe, onda počnemo živjeti život koji i nije vrijedan življenja. Jer čovjek se uvijek raduje drugome, a ne samom sebi. Takav čovjek radosti mog života bio je jaran Cveja.

62. Na probli *Rođeni u YU*

